

R. P. Thomæ Tamburini È Societate Jesu Opera Omnia

Tamburini, Tommaso

Lugduni, 1689

Liber I. Isagoge.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78172](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78172)

DE PRÆCEPTIS DECALOGI

L I B R I D E C E M.

Intentio, & Divisio Operis.

CEANUM palmo concludere nitor, dum casus ferè omnes ad Decalogum spectantes brevibus Opusculis explicare contendo. Vires assumit timor. Vnde enim in tanta nobilium Scriptorum de eodem argumento obvia multitudine, ac frequentia novi aliquid ad Lectorum animos alliciendos, mihi expiscari conceditur? Nitar tamen, & cense si allequar, lucro apponam; sin minus, excusabit me obedientia R. P. N. Vincentij Carraffa, totius nostræ Societatis moderatoris, qui Opusculum primum meum, de *Expectata Confessione*, evolvere non dedignatus, ad id sibi placuisse mihi indignissimo significavit, ut etiam me ad summam eorum universalem eodem modo ac stylo conscribendam, adhortaretur, hoc est, (ut sunt Superiorum nutus excipiendi) pro suo in me imperio, præciperet. Id autem, quod dirigendum suscipio, quàm sit operosum atque prolixum, (cum S. Aug. lib. 17. de Civit. c. 1. merito loquor) & quàm multis indigeat voluminibus, quis ignorat, qui hoc vel mediocriter cogitat? Proinde (cum eodem ibid. concludo) ita, si potuero, stylo moderabor meo, ut huic operi, nec ea, quæ supersint, dicam, nec ea, quæ satis sint, prætermittam.

Decem ergo libris decem Decalogi præcepta complector. In primo quasi Isagogen instituo pro consequentibus libris, siquidem de quibusdam ago, quæ scitu sunt generatim, atque universè præ-necessaria, antequam ad sequentes tractationes speciatim descendatur: hæc sunt de peccatis, de voluntario, de conscientia. In cæteris verò diffundam de præceptis ipsius Decalogi, ita scilicet ut singuli libri singula præcepta contineant, præter librum decimum, qui duo, hoc est nonum & decimum præceptum complectetur: ubi multa tanquam in proprio loco de internis actibus desiderij simul colligam, quæ Confessariis, imò & poenitentibus fructum parient, si Deo placeat, non contemnendum. *Erudi me Divina Sapientia, & doce me: ads te enim sapere, desipere est.* S. Aug. in *medit. c. 5.*

PRIMA PARS.

L I B E R P R I M U S.

Isagoge, seu de cognatu prænecessariis ante Decalogi tractationem.

CAPUT PRIMUM.

De Peccatis.

§. I. Divisio Peccatorum.

PECCATUM, quod ex S. Aug. lib. 22. contra Faustum, cap. 27. est dictum, factum, concupitum contra legem æternam, atque adeo contra rationem, aliud est Mortale, aliud est veniale: differe-

rant autem hæc in eo, quod veniale leviter adversatur legi æternæ, Mortale graviter: unde fit, ut illud mereatur æternam poenam, hoc est, poenas Inferni; hoc verò poenam temporalem.

2. Ejusmodi autem peccata possunt patrari, per commissionem, ut furando, blasphemando, &c. vel per omissionem, ut non restituendo, non adjuvando extremè indigenti, non audiendo sacrum, &c.

3. Rursus aliud est mortale, vel Veniale ex se, seu ex genere suo, aliud est Mortale, vel Veniale per accidens. Ita Sanchez lib. 1. in decis. 1. num. 3. Meroll. mat. 2. d. 1.

A 64.

c. 4. aliique passim. Ex genere suo Mortale, vel Veniale est, quod ex objecto, seu considerata materia, circa quam vertitur, grave vel leve quid est, verbi gratia, grave est homicidium, adulterium, &c. Leve est verbum otiosum, mendacium officiosum, impatientia laborum, &c. Mortale per accidens est, quando ex aliquo accidente veniale transit in mortale, ut si verbum otiosum, verbi gratia, sit occasio seu periculum proximum alicujus peccati mortalis. Veniale per accidens est, quando mortale ex aliquo accidente transit in veniale, ut si homicidium fiat ex imperfecta deliberatione. Vnde habet non statim te posse pronuntiare actum esse culpam mortalem, vel venialem, nisi perpendas, an quod ex se est tale, per accidens tale nequaquam sit, id quod enucleatius explicandum breviter suscipio.

§. II. De mortali, & veniali ex genere suo.

1. **R**egula passim obvia ad hæc discernenda est ejusmodi: Illud ex genere suo est mortale, quod charitatem Dei vel proximi, vel sui ipsius graviter lædit: secus erit veniale ex genere suo. Nec dissimilis est ea, quam aliqui afferunt. Illud est mortale quod continet gravem deformitatem contra rectam rationem, illud veniale, quod levem. Ita Sanchez l. c. m. ex Azor. l. lib. 4. cap. 9. §. 8. aliique. Veræ sed insufficientes regulæ: nam hoc ipsum inquiri eequodnam est illud, quod charitatem graviter lædit vel quod gravem continet deformitatem?

2. Quoniam verò difficultè potest id per universalem regulam diffiniri, multa signa ad hoc facientia proponere merito solent Authores. Erit ergo actio ex se graviter charitatem lædens, & propterea culpa mortalis, primò, si in sacris literis Deus ejusmodi actioni comminetur exclusionem à Regno cælorum, ut ad Galatas 5. Fornicatio (inquit Apostolus) Immunditia, Contentiones, Emulationes, Iræ, Dissensiones, Sectæ, Invidia, Homicidia, Ebrietates, Correlationes, & his similia, qui talia agunt, regnum Dei non assequuntur.

Secundò, si Ecclesia declaravit esse peccatum mortale. Tertiò, si viri docti communiter, considerata natura actus suavi, iudicent esse mortale, nec sit ratio in contrarium.

Quartò, si sint peccata contra graves virtutes Theologicas, v. g. Religionem, Iustitiam, &c.

Quintò, si sint contra præcepta Decalogi.

Sextò, si sint contra Ecclesiæ præcepta; ad quod caput revocantur omnia, quæ præcepto humano sub mortali præcipiuntur, quando autem sic præcipiuntur, diximus in opusculo de expedit. sacrif. Missæ l. 3. c. 1. §. 8.

3. Erit verò actio ex se leviter lædens, quando, cum mala sit, sub istis prædictis signis saltem principaliter non comprehenditur. Atque hic vides, cur non raro aliqui Doctores dicant actionem quampiam esse mortalem, negent mordicus alij. Ratio enim est, quia cum omnes conveniant in illo-universali, peccatum mortale esse, quod graviter lædit charitatem, vel quod difforme est rectæ rationi; non tamen, (ut sunt hominum diversa ingenia, convenire omnes possunt, An hoc, de quo controvertitur, graviter lædat, An huic peculiari actioni gehenna à scriptura comminetur, ab Ecclesia sic discernatur, An lædantur graves virtutes, An adsit excusatio, per quam mortale transcat in veniale, &c. Et doctus quidem, atque discretus melius resolveret, quam indoctus & imprudens: ille enim cordatè scripturam intelligit, ac doctores, rationesque expendit: hic ab obvia quapiam autoritate, vel simulata ratione ductus, imprudenter pronuntiat. Verum ne inter hos posteriores connumeretur, faciens (Deo aspirante) ea, quæ in his opusculis differemus.

§. III. De veniali per accidens.

1. **M**ortale transire in veniale potest per accidens tribus ferè ex capitibus. Primò, ex parvitate mate-

ria. Secundò, ex imperfectione actus. Tertiò, ex aliqua causa excusante. Jam de singulis.

De Veniali ex parvitate materiae.

2. Qua ratione, quod est ex genere suo mortale, abeat aliquando, ex parvitate materiae in veniale, non obvium est cuique discernere: nam propterea sit huiusmodi regula, (Legit Sanchez l. lib. 1. in dec. c. 4. n. 1. Suar. d. leg. lib. 2. c. 28. n. 2. Bonac. d. 2. de pecc. g. 3. p. 3. n. 1. Castro P. tom. 2. l. 1. d. 2. §. 7. n. 1. Merollam l. 1. d. 1. l. 4. §. 30.)

3. Quoties ratio malitiae gravis, seu offensio gravis contra charitatem Dei, vel proximi, (quod alij, & rectè quidem dicunt, contra rectam rationem) invenitur in materia parva æque ac in magna, toties perstat mortalis, & inesse mortalis, etiam in materia quantumvis parva, secus transibit in veniale. Ratio est manifestata: quia malitia peccati mortalis consistit in gravi offensione, si ergo hæc invenitur in aliqua materia etiam levi, semper erit mortalis, si non invenitur, non est, unde sit pronuntianda mortalis.

4. Sed quando id erit vel illud? non potest id melius explicari, quam per aliquam discurrere in quibus quacunque posita vel levi materia, gravis formaliter offensio reperitur.

5. Dico igitur eam reperiri primò in actionibus, quæ immediate, & rectè contra Deum versantur, ut in odio Dei, contemptu ejusdem, blasphemia, infidelitate, in peccatis contra spem Theologicam, &c.

Quare quodcumque modicum odium, contemptus, &c. erit culpa mortalis. Ratio est, quia in his (ut ex maiestate Dei patet) etiam in quacunque parvitate gravis apparet contra rectam rationem deformitas.

6. Dixi immediate & rectè, nam contemptus indirectus, ut, v. g. contemptus in rebus Dei sacris, videtur posse habere parvitatē; sicut perpendit Sorus in 4. d. 1. q. 1. art. 8. §. si autem, si eo contemptu, quo quis in consecratione calicis pronuntiare omiserit illud (enim) ut nos explicuimus in opusculo de sacrif. Missæ, lib. 2. c. 5. §. 2. n. 3. vel in eo qui jocose diceret aliquid leve de sanctis, quo homines sunt, ut sanctum Crispinum fuisse tutorem, &c. De quo Sanchez, lib. 2. in dec. c. 3. n. 4. Hæc enim mediata ad Deum pertinentia, quando sunt modica, non videntur gravem deformitatem continere, cum eundem Dei reverentiam graviter nequaquam violent.

7. Secundo, reperitur gravis semper offensio in perjurio assertorio. Ita Castro P. l. c. Sanchez, lib. 1. in dec. c. 4. num. 1. Semper enim apparet grave, infirmare Deum testem mandacij, quamvis levissimū: ei enim sic tribuitur posse mendacium approbare. Non autem reperitur semper in iuramento promissorio, vel in voto, quando cum fuerit tibi animus illa observandi, deinde non observas; tunc enim non observare erit veniale, si res promissa sit levis, ut infra lib. 3. c. 3. de jur. §. 3. n. 4. ex probabilissima sententia disputabimus.

8. Tertiò, reperitur eadem semper gravis offensio in magia & superstitione, quæ est de pæcto expresso cum deificatione, quia semper malum grave est pacisci cum hoste Dei, & hominum infestissimo. Legit Merollam, l. c. num. 112. Vide nihilominus quæ dicam infra lib. 3. c. 6. §. 1. de superstitione n. 46.

9. Quarto, reperitur item in Simonia ex iure divino, per quæ datur pretium temporale pro re spiritali. Ita Sanchez, Castro Palaus l. c. Merollam, diff. 1. Semper enim gravis est irreverentia quacunque rem sacram temporali pretio quamvis modico æqualem, ipso facto emptio-nis, profiteri: quæ gravis irreverentia non apparet, saltem semper, in simonia jure Ecclesiastico prohibita, ubi res emptæ est temporalis, seu de temporalibus participat. Hujus posterioris generis est officium, verbi gratia, æconomi, sacristæ, quando aliquid parvum datur pro eo consequendo.

10. Quintò, reperitur in re veneratæ, deliberatè quaesita, Ita Merolla l. c. diff. 1. quia omnis delectatio libidinis

à fine intendo per legem, id est, à dicto bono publico. Quare, quamvis Sanchez lib. 2. in Dec. cap. 4. num. 8. censcat esse mensurandam ex ipsa quantitate exportata: mercis spectata in se, etiam si parum Reipublice noceat: tamen probabilius est cum Castro Palao tom. 1. tr. 2. d. 2. p. 7. n. 6. esse ex dicto documento mensurandam: quod, si grave inferatur, spectatis omnibus circumstantiis, ratione annona, necessitate regni, &c. mortaliter peccabitur: secus, venialiter.

23. Quando quis parum cibi multoties in die jejuniij assumptis, non perveniat ad gravitatem nocendum fini intendo, per præceptum jejuniij abstinendi à refectioe, venialiter peccabit: si perveniat, mortaliter. Quoniam ergo si semel, aut bis unam vel alteram nucem, v. g. eodem die comedas, non te reficis, nisi admodum leviter, idèd veniale est, illas sive simul, sive successive eodem die comedere; at si ita multiplices, ut nonabiliter reficiaris, peccabis mortaliter. Aliqui docent intra diem jejuniij (extra unicam comestionem, & extra jentaculum vespertinum) unam unicam cibi comedere, esse parvitatem materiae, atque adeo sic comedentem peccare solum venialiter. Turrianus op. sum. Theolog. mor. cap. 2. §. 6. d. 17. n. 1. quem citat Pasqual. de jejuniis decis. 139. extendit ad duas uncias. Vnde hoc? certe non nisi quia ex dictis illi unam unciam, Turrianus, etiam duas parum fini prædicto jejuniij nocere, ut sunt hominum diversa judicia, probabiliter putant.

24. Hic denique adverte. Quando dubitatur an res præcepta graviter conducat ad finem, vel an gravis sit finis, præsumi probabiliter posse ac debere ita esse, si ejusmodi præceptum magno consilio, & à superiore prudenti constituitur. Ita Castro P. 1. tract. 1. d. 7. num. 4. ex Sanchez lib. 1. in Dec. cap. 4. num. 3. Ratio est, quia ex communiter contingentibus præsumendum est pro superiore prudente; prudentes enim non solent præceptum grave imponere, nisi ad finem gravem, deque re ad gravem finem graviter conducente: Quod si clarè de imprudentia constet, vel etiam, omnibus perpensis dubiè, vel ex aliquo capite præsumatur præceptum, ejusque poenam ad terrorem duntaxat ferri, leve quid est reputandum, quia tunc prævalet subditi libertas, juxta ea, quæ disputabuntur infra cap. 3. §. 7. v. leges, latius.

25. Semel Episcopus prohibuit sub poena excommunicationis, ne moniales aliquid exciperent ex floribus domestici hortuli: sic urgente hortu præfecta, ad communem recreationem conservandam. Interrogatus ego, an id sub mortali obligaret, Respondi nequaquam, quia manifestè constabat finem esse admodum levem: imò, ut etiam Vicario familiaris cum admonui, ne modicis huius generis culpis tam gravem poenam imponeret, sciret potius sic contemni præcepta solere, quam custodiri: poenamque excommunicationis, quæ severissima est, tam vulgarem habere, nimis esse reprehensibile.

Facit ad hæc Sanchez, qui excommunicationem sortè latam adversus consummantes matrimonium, non præmissis benedictionibus, ait, minime ligare; quia Excommunicatio ferri non potest, nisi ubi adest materia imponendi præceptum obligans ad mortale, quæ materia non apparet in ea consummatione, nisi forte aliquando disti in aliqua Diocesi solerent differri ejusmodi benedictiones; nam tunc posset sub excommunicatione præcipi, ut intra tempus commodum, v. g. intra semestre, adhiberentur. Hæc ex illo. Vbi vides invalidè excommunicationem ferri circa rem, quæ non est apta, ut de ipsa imponatur præceptum grave; At certe materia, cujus finis, modo dicto est levis, gravis esse mortaliter non potest, &c.

De Veniali ex imperfectione actus.

26. Duplici modo transit mortale in veniale ex imperfectione actus, ita S. Th. p. 2. q. 88. art. 2. communiter receptus. Primum ex defectu deliberationis: id est, quando non plenè, ac perfectè intellectus advertit ad objecti

malitiam, nec de ea, expendendo singula, deliberat; ita sepe occurrit in semimortiente, in semibrio, in distracto ad alias cogitationes. Secundò, ex defectu pleni consensûs: quando scilicet voluntas objectum malum non amplectitur toto, ut ita dicam, actu, sed subreptione quadam; unde, & imperfectè: ita fere accidit in motibus quibusdam subitaneis.

27. Ad quorum intelligentiam, nota, in voluntate triplicem reperiri posse motum in rem, seu objectum aliquod, ita Petrus Sotus de insti. Sacer. Tr. de discrim. pec. lect. 8. & passim apud Merol. t. 1. d. 2. e. 4. c. 7. n. 103. Alius est primò primus, qui ita celer est, rationemque hominis prævenit, ut illum cohibere sub ejusdem potestate non sit. Alius est secundò primus qui impediri quidem potest, sed sub quadam tenui, seu semiplena libertate, id quod accidit propter hominis ad singula discurrenda, tarditatem, qui nos raro, licet advertat rem esse malam, imperfectè tamen veluti in consilio advertit, unde, & non plene consensit ad illam movetur. Alius denique motus est deliberatus, & perfectus, quando nimirum est plane liber, cum sit ex ratione singula expendente, & ex voluntate, expedito consensu, se inclinante.

Primes motus ex his, etiam quando objectum est mortaliter malum, nullum est peccatum: Secundus est veniale: Tertius mortale: quæ est communis doctrina, quidquid loan. Sanchez in sel. d. 18. quem rectè Castro palao t. 1. d. 2. p. 6. n. 3. impugnatur, in contrarium innuat. Iam vero difficultas in eo sita est: qua ratione dignoscendum sit acesse, vel abesse in actu plenam deliberationem, pleneque consensum; Dantur sequentes conjecturæ ex eodem ibid. an. 5. nam aliquando certitudinem habere, nisi Deus, qui animum nostrum solus inspectat, homo non potest.

28. Prima est desumenda ex defectu ætatis, quia non attingitis septennium, tunc enim si dubites an acquisieris plenam libertatem, seu usum rationis, præsumere potes non acquisivisse. Idem, si dubites, an perfectè à somno fueris excitatus, vel ebrietatem deposueris, vel distractionem mētis alias res cogitantis excusseris; quia hæc, cum perfectæ sunt, libertatem impediunt, ergo cum imperfectè existunt, illam diminuant. Ita Bonac. disp. 2. de pec. q. 2. p. 3. n. 9. sine citat. Thom. Sanchez. & Filiuc.

Secunda conjectura est: Si animum firmiter habes, & sæpe repetitum nunquam committendi mortale: præsumere enim potes peccatum non plenè consensisse; nam quando aliquid odio multoties est habitum, si deinde plenè amatur, facile & sine difficultate cognoscitur, ita Caietan. in summa, v. delectatio mortalis, apud Merol. t. 1. d. 2. cap. 4. d. 7. n. 108. sine.

Tertia est, Si facile potes peccatum exequi, illudque cum tui compos es, pro viribus respuis; præsumere enim potes, antea non plenè consensisse, siquidem non ita facile affectus mutatur. Ita Sanchez l. c. n. 27. Bonac. l. c. n. 19. Hinc quando motus parvus tempore ferè imperceptibili infurgit, & paulo post, ut advertis, curas expellere, est signum nullius, aut certè imperfecti duntaxat consensûs præstiti.

Quarta conjectura sumitur ex communiter contingentibus, quæ sunt efficacissima, ita Meno. h. lib. 1. præsump. 18. & lib. 5. præf. 3. Vnde si quis timorata sit conscientia, peccatumque mortale abhorreat, præsumendus est non plenè consensisse, cum de consensu dubitat: secus si perditis moribus sit: hic enim, cum peccatum, velut aquam bibat, cum dubitat, præsumere potest verè ebibisse. Ita Sanchez l. c. n. 20. Bon. n. 16. Sayr. in clavi. lib. 8. c. 7. n. 6.

29. Quælibet ex his conjecturis regulariter facit opinionem probabilem, qua tui esse possumus, non assidue libertatem saltem perfectam, unde nec peccatum mortale.

Peccatum in genere.

30. Quares, si quis solum advertat in objecto malitiam in genere, verbi gratia, mendacium cum juramento, vel verbum otiosum esse mala, sed præcindat an mala sint graviora an leviora, potestne id habere pro conjectura

Mortale ratione contemptus.

4. Si quis, sive ex malitia, sive ex prava consuetudine, sive ex alia simili causa violat præceptum, non dicitur contemnere: at dicitur, si contemptus est causa cuius peccati, id est scilicet violat quis præceptum, quia contemnit. Quoniam autem contemnere quis potest vel præceptum, seu quod nunc in ius recedit, rem præceptam, vel ipsum præcipientem, seu legislatorem, id est de utroque differendum.

5. Quoad posterius, quando præceptum est divinum, si quis violat præceptum leve, verbi gratia, mendatur, quia contemnit præcipientem, sive formaliter, ut præcipientis est, & superior, sive materialiter, ut talis est in suo esse, semper peccat mortaliter; Ita Val. Less. Suar apud Meroll. 1. d. 2. c. 4. d. 8. num. 136. quia id semper est quid grave contra obedientiam, vel reverentiam debitam Deo, qui est præcipientis in dictis præceptis, quæ propterea vocantur divina.

6. Quando autem præceptum est humanum, si violatur præceptum etiam leve, id quod contemnitur præcipientis formaliter, id est quatenus superior est, atque adeo spernitur ipsa potestas, ac si nullius esset momenti peccatum mortale committitur: Idem *ibid.* At verò si præceptum leve violatur ex eo, quod contemnitur præcipientis materialiter, id est quatenus talis homo est, quia verbi gratia, est imprudens, vel indiscretus, peccatum mortale non committitur. Idem *ibid.* Idemque erit, si quis nolit alicui obedire, non quidem, quia is superior est, sed ne hominem ea re levi solatio afficiat. Ratio horum est, quia in primo casu injuria fit Deo, à quo est omnis legitima potestas: in aliis duobus contemnitur solum ipse homo, & quidem in re levi.

7. Quoad prius, id est quoad contemptum rei præceptæ; si præceptum rei levis est humanum, & illud quis violat, quia spernit ipsum præceptum cum relatione ad præcipientem formaliter, id est spernit, quia illi, ut superiori, non vult se subijcere, mortaliter peccabit; quia tunc contemptus, ut modò dictum est, vergit contra ipsum præcipientem ut sic. Si quis verò illud leve violat, quia spernit sive illam rem levi, sive ipsum leve præceptum sine relatione ad præcipientem, ut sic; vel cum relatione sola ad præcipientem, ut talis homo est, peccabit solum venialiter, quia tunc contemptus cadit in rem vere levi, unde non nisi levis culpabilis erit, idem *ibid.*

8. Quod si præceptum rei levis sit divinum, illudque quis violat, quia spernit ipsam rem levi, seu leve præceptum cum relatione ad præcipientem ut sic, nolens se illi subijcere, certe erit clare mortale. Non enim adest injuria contra Deum; si verò quis illud leve violat non cum tali relatione, sed solum, (mentitur verbi gratia) contemnens ipsum mendacium, distinguunt Doctores idem *ibid.* Si enim contemnat quasi putans illud præceptum de non mentiendo esse inutile, & vanum, peccat mortaliter, & in hoc fere omnes conveniunt, quia id continet tacitam blasphemiam contra Deum, qualem etiam contineret, si quis contra Christi Domini eadem ratione, ac si essent vana, contemneret: At si putetur quidem utile præceptum, sed parvi pendatur, quia est res levis, & non oblians ad mortale, docet Sanchez in dec. lib. 1. c. 5. n. 11. adhuc esse mortale, quia (inquit) est magna inordinatio, præceptum Dei ita contemnere. Verum Sanchez nimis timorose loquitur, cum certe illa deordinatio non sit magna, sed levis, ut leve est objectum. Temperat ergo Lessius lib. 2. c. 46. d. 6. n. penult. dicens forte non esse mortale. Ego sequor libens Layman, lib. 1. r. 3. de pec. 7. num. 6. qui absolute, & sine distinctione docet contemptum rei præceptæ levis, quia non redundat saltem graviter contra legislatoris auctoritatem, esse venialem. Ratio autem esse potest, quia in hoc casu non parvipenditur, nisi res levis, & nequaquam redundans, nisi multo remotè, contra Deum. Sanè si ego contemniam non ex alio capite, sed solum, quia est leve quid, satellitem Regis resalutare, graviterne Regem offendo? nequaquam: pari igitur modo propor-

tionaliter in casu nostro. Et ulterior ratio est, quia quando ego contemno rem levi, quia levis est, resolvitur mea culpa in hunc modum. Contemno rem levi, quia levis est, nam si esse gravior, atque adeo gravis injuria Dei non contemnerem.

9. Ex dictis facile colligere potes peccantem ex contemptu duo peccata committere, utrumque explicitè confessario operiendum, quia scilicet primò præceptum in tali materia violat, & quia secundò, vel agit contra obedientiam nolendo se superiori subijcere, vel contra Religionem, Deum præcipientem contemnendo, &c.

Mortale ratione periculi.

10. Veniale imò & quolibet actio indifferens transit in mortale, si in illa advertatur adest proximum periculum committendi mortale: ita Doctores max. cit. & passim. Verbi gratia, si quis verbum otiosum dicat feminæ ex quo ipse expectus est sepe aliàs in mortale peccatum esse lapsus, mortaliter peccabit. Ratio est, quia mortale velle convincitur qui tam proximum peccandi periculum sponte subit, juxta illud: *Qui amat periculum, peribit in illud.* Hinc fit, & peccantem debere Confessario aperire speciem peccati, cujus periculo se exponit, illud enim censetur committere: quando quidem eodem præcepto, quo vitare tenemur peccatum, tenemur & illius periculum proximum vitare. Quando ab hac culpa excusamur, urgente nimirum necessitate, & de praxi absolviendi in proximo periculo peccandi constitutos diximus in meth. exp. conf. lib. 3. cap. 5. §. 3.

11. Sed hic tanquam in proprio loco quaeritur. An qui vult committere omnia venialia, quæ se offerunt committenda, peccet mortaliter ratione periculi committendi mortale. Peccat mortaliter docet Sanchez in dec. lib. 1. cap. 5. num. 4. Bonac. d. 2. de pec. q. 3. p. 5. n. 17. quia peccata venialia sunt dispositiones ad mortale.

12. Si vera esset hæc opinio, vix plurimis Fidelibus, qui verbis & factis protestantur se uno esse contentos, non peccare mortaliter; ceterum non admodum laborant de venialibus. Benignior igitur est, immodè & probabilior sententia Castropalaj *op. cit.* r. 1. d. 2. p. 9. §. 3. n. 5. & Salas c. 2. s. 2. q. 88. n. 3. d. 16. s. 2. n. 67. in fine, & s. 2. d. 26. n. 84. negantium. Ratio præcipua sit, quia falsum est venialia esse dispositiones proximas ad mortale, atque adeo proximè periculosas esse sint remotè. Videmus enim plures, quod venialibus non multum curant, vel ad ipsum nomen mortalis horrere, & re ipsa diu à mortalibus abstinerent. Ulterior autem ratio esse potest, quia dum malitia coarctata terminis levis offensæ Dei, minus hominem Christianum affici, ac percellit: valde urget, & terret, dum transcendit ad gravem ex quo tam diverso affectu, nullo modo judicandum est eum, qui priorem affectum habet, habere posteriorem. Excipe tamen aliquas occasiones sive in genere luxuriæ, sive alterius materiæ, quando ex aliquo capite in illa levi actione verè apparet proximum abendi periculum, sed id non est ex vi peccati venialis, sed ex vi naturæ talis actionis. Certè consuetudo jurandi verum sine necessitate, non videtur Thomæ Sanchez lib. 3. in dec. c. 5. n. 9. occasio proxima jurandi falsum, quia qui curam habet jurandi verum, non ex hoc inducitur ad jurandum falsum, immodè potius abducitur. Simili modo ergo universaliter in casu, de quo agimus, &c.

13. Secundò quaeritur. An qui concupiscit feminam, cujus statum ignorat, aut feminam in communi, peccet peccato stupri, adulterij, vel sacrilegij, ex eo quod exponit se periculo sic peccandi. Affirmat Sanchez lib. 1. in dec. c. 8. n. 5. cui adde Meroll. c. 1. d. 2. c. 4. d. 8. num. 145. alioquin, atque adeo teneri id in confessione explicare. Ratio est, (inquit) quia quantum ex parte sui desiderij fertur in feminam cujusvisque status sit, vel certè se exponit periculo peccandi cum illa, quibusvisque sit conditionibus affecta: excusari tamen sepe sic concupiscentem, ait, quod eam malitiam ejusque periculum non adveniat. Hanc

Hanc excusationem libens amplector, sed doctrinam non
hinc rationem periculi, vel ratione inde terminationis. Non
ratione periculi, siquidem non ferè semper, nec frequenter,
qui concupiscit puellam alicujus conditionis, v.g. solu-
am, concupiscit conjugiam, vel Dedicam, quod est
peccatum majus, quam sit solum concupiscere. Quod
autem ad constituendum culpam ratione periculi sit na-
turaliter fere semper, vel certe frequenter cadere, dixi-
mus *Opusc. Meth. conf. lib. 3. cap. 3. §. 1.* Nec ratione in-
determinationis, quia cum hic supponatur ignorare sta-
tum, vel à statu abstrahere, contra statum non peccat.
Adde copulam generis erit illa culpa? Primum enim sit
primo erit, an adulterij, an potius sacrilegij? Secundò
tertio, an generis inominati. Primum esse
non potest, cum non sit major ratio de uno, quam de
alio. Secundum est difficile creditu; quia voluntarium
non est, quod est incognitum. Tertium denique videtur
potius fingi, quam probari.

14. Puto igitur esse peccatum simpliciter fornicationis
de ratio est, quia licet non habeat circumstantiam for-
ne solute, per quam constituitur Fornicatio simplex ut
hic habet tamen totum illud malitiam, quod morali judi-
cio continet simplex dicta fornicatio, & nihil amplius;
id autem in rebus moralibus ad culpam notionem co-
gnoscendas, seu constituendas satis est.

15. Fateor interim in confessione aperienda esse,
concupitam fuisse à te mulierem, cuius statum ignoras,
vel puellam in communi. Id autem non ob rationem
Sanchez, quæ nobis non arrisit, sed quia, ut dõquimus
Opusc. Meth. conf. lib. 2. cap. 1. §. 1. n. 6. in simili sic di-
cas, non explicas peccatum quod commisisti, sed aliud,
quod non commisisti: quod esse mentiri in confessione
in re gravi. Si enim diceret concupivi solutam, vel con-
cupivi conjugatam, &c. non verè diceret, si quidem tu
nec solutam concupivisti, nec matrimonio ligatam, sed
abstraxisti ab utraque.

16. Dices, fatebor me concupivisse feminarum. Respon-
deo vel confessarius ex circumstantiis percipit te in fe-
minam indeterminatam oculos mentis concessisse, ut si
sciat te esse advenam in hac civitate, teque concupivisse
feminas, quæcumque obviant tibi fuere, ac propterea in-
cognitas, & sic jam servatur postea monitum, vel non per-
cipit, & tunc vel ille obligatur interrogare, vel tu rem
explicare, ut sciat: An femina concupita fuerit con-
tracta ad conditionem conjugij, vel voti, nec ne.

Morale ratione conscientia erroris scandali, & unionis plu-
rium venialium, & nullius.

17. Si quod est tantum veniale, putet quis per con-
scientiam errantem esse mortale, mortale erit. Item si
quis leve quid agat, v.g. jocosè mentiatur, intendens qui-
dam alterius spirituale, est similiter morale ratione
scandali: sed de præter agemus infra c. 3. §. 2. de postero-
re diximus *Opusc. Meth. conf. lib. 2. c. 1. §. 1. 7.*

18. Denique si quis multa venialia unibilia ad malum
grave committat, graviter peccatur accedit in furto per
modica, & in nonnullis aliis materijs: de qua re ea, quæ
per occasionem diximus supra §. 3. a. num. 15. satis super-
que pro præsentis disputatione sunt.

CAPUT II.

De Voluntario.

§. I. Quid sit Voluntarium.

1. Voluntarium latè sumptum, seu actio latè volun-
taria (quo pacto etiam vocatur spontanea, con-
veniens item brutis) est, quæ procedit à principio in-
telleco cognoscente singula: ita Aristot. 3. *Eth. cap. 1.*

S. Thom. 2. 2. q. 6. *art. 1.* & Theologi communiter. Co-
gnoscunt enim Bruta per suas potentias sensitivas con-
venientiam, vel disconvenientiam aliquarum rerum, v.g.
cibi, vel fustigationis, eamque spontaneè prosequuntur,
fugientve.

2. Liberum autem, seu actio libera, (quo pacto erit
stricta, & magis propriè voluntaria, & differens à spon-
tanea, convenientem solum creaturæ ratione utenti, & præ-
necessaria ad peccatum) est, quæ procedit quidem à
prædicto principio cognoscente singula, sed ita, ut sit
in potestate agentis illam actionem facere, vel non, ita
Azor. lib. 1. c. 3. q. 4. & passim, v.g. Homo, dum per volun-
tatem amat bona delectabilia, (quæ per operationem
intellectus, seu rationis, ut talia cognoscit) ita amat, ut
pollutemare, & possit non amare. Si amet igitur, vel si
non amet, voluntariè ea velle, vel nolle dicendus erit.
Nunc vides voluntarium latè sumptum esse magis latè
patens, quàm liberum: omne enim liberum est volunta-
rium, non verò contra: fateor tamen apud Autores hæc
sæpè confundi.

3. Adverte ipsam actionem, v.g. prosecutionem boni
delectabilis cibi, dici voluntariam, ipsam verò bonum
delectabile, v.g. cibum, dici volitum, seu objectum volu-
tum, & consequenter diserte voluntarium à volito, licet
& hæc non raro confundant Autores.

4. Rursus adverte potentiam illam à qua immediatè
procedit talis prosecutio, esse, & appellari in homine vo-
luntatem: quæ etiam vocatur appetitus rationalis, quia
regi solet ratione: in brutis verò invenitur appetitus,
qui appellatur sensitivus, quia regitur à potentijs sensi-
tis. Quoniam verò homo aliquando operatur ex ratio-
ne, aliquando verò, more brutorum, ex appetitu sensiti-
vo, idè illi non solum competit liberè operari, sed etiam
operari spontaneè, ut faciunt bruta, & consequenter non
raro sine peccato.

5. Verum quæ regula in discernendi? sit hujusmodi
si actio ab homine fiat ex advertentia rationis, quod tunc
est, quando ratio considerat bonum & malum, honestum
& inhonestum, si inquam ita fiat, erit actio voluntaria
libera, & consequenter actio virtutis, vel vitij, vocabi-
turque propriè actio humana, quatenus scilicet est ab
homine, ut homo est. Si autem non fiat ex advertentia
rationis, sed subito quodam motu animi, absque eo quod
ratio consideret honestum, vel inhonestum, & cilla non
erit voluntaria libera, nec actus virtutis, & vitij, nec digna
præmio vel pœna, vocabiturque quidem actio hominis,
non verò actio humana, cuius conditionis esse motus
primos innuimus supra §. 3. num. 27.

§. II. Quotplex sit Voluntarium.

1. Duplex est. Aliud directè seu in se, aliud indirectè,
& in aliò, seu in causa. Directè in se voluntariè
amas, v.g. vinum, cum illud volens, bibis: at verò indi-
rectè, & in causa amas pollutionem, vel homicidium,
dum videns, quod vinum usque ad ebrietatem bibens,
pollutionem in ebrietate patiens, vel homicidium in ea-
dem patris, adhuc tamen bibis. Dixi (dum videns, &c.)
nisi enim præcognoscas effectum ex illa causa te sus-
cepta, securum, v.g. homicidium ab ebrietate, non di-
cetur, ne indirectè quidem ille effectus tibi voluntarius,
sed dicetur esse merè per accidens: & consequenter non
imputabitur tibi ad peccatum: sicuti, quia avis non præ-
vidit se capiendam ex appulsi in viscum, captio illi vo-
luntaria non est.

2. Illud adverte, ad hoc ut tibi aliquid sit indirectè
voluntarium, necesse esse, ut elegeris aliquam actionem,
vel omissionem, quæ tibi sit directè voluntaria, quæ
actio, vel omissio sit, vel causa physica illius indirectè
voluntarij, vel causa moralis: ita S. Thom. p. 2. *quest. 6.*
art. 3. Val. Valq. aliique ibid.

Exemplum causæ physicae habes in ebrietate, quæ ti-
bi est directè voluntaria, & est causa physica dicti homi-
cidij. Exemplum causæ moralis, quæ omnino suppone-

re debet obligationem ad aliquid faciendum habes in gubernatore, v. g. navis, qui eligit directè dormire tempore tempestatis, ex quo somno, atque adeo ex omissione navim gubernandi, indirectè, & moraliter sequitur naufragium; nam directè, & physice sequitur à tempestate, quod quidem naufragium merito imputatur ipsi gubernatori, qui poterat & debebat navi opitulari, non autem imputari potest mihi, qui tali tempore cecidam, esse potuissim, sed quia erat cum meo gravi periculo, nequaquam obligabar, ut ex *tract. de præcepto charitatis* suppono: Confirmatur: quia secus, Deus videns nos peccaturos, quandoquidem potest impedire, & non impedit voluntaria illi essent peccata nostra, sed certe non sunt illi voluntaria, quia nulla lege tenetur impedire.

3. Inquires: in hoc voluntario indirecto, v. g. in homicidio, commissio in ebrietate, quandonam peccatur, quando vinum largiter bibitur, an quando homini vultus lethale infligitur ab ebrio? Respondeo peccari quando vinum usque ad ebrietatem bibitur; nam propterea in hoc casu homicidium dicitur esse peccatum in causa. Imò idem dicendum est aliquando etiam in voluntario directo, quando enim venenum, v. g. inimico propinas, directè, ut illum interimas, peccatum non committis, quando is post aliquot dies moritur, in quibus fortasse te poenituit propinari veneni, divinamque amicitiam consecutus es, sed quando venenum propinasti. In utroque autem casu an mors dicenda sit effectus peccati cum Layman, *tract. 2. lib. 1. c. 3. de voluntariis, num. 5.* an peccatum denominativè cum Castropalao *tom. 1. tract. 2. de peccat. disp. 1. art. 3.* questio est nobis inutilis. Vide tamen quæ alibi explicuimus in *opus. Methodi conf. lib. 2. cap. 6. §. 2.* quantum pertinet ad modum, quo sit in confessione id aperiendum.

4. Est & alia divisio voluntarij, nempe in, expressum, quando scilicet explicite aliquid volumus, & in tacitum seu interpretativum, seu juris fictione, quando scilicet aliquid volumus implicite. Verum id, & eius quædam limitationes vide apud Layman *lib. 1. tract. 2. cap. 3. num. 3.*

§. III. De Violento, Coacto, Necessario.

1. Volentum propriè (nam aliquando hæc nomina confunduntur) est, quod fit à principio extrinseco contra propriam inclinationem eius, in quo fit, & convenit tam rebus inanimatis cognitione carentibus, quam animatis cognitione nentibus. Coactum addit ad violentum, cognitionem; nam lapis v. g. sursum projectus violentari dicitur, non cogi; animal vero, aut homo si in aliquo ligetur loco, dicitur cogi. Necessarium est illud, quod est determinatum ad unum, quod convenit tum violento, tum coacto. Convenit etiam spontaneo, quando ad illud habetur animi propensio; namque amor Dei in anima beata dicitur necessarius, ut item actus primò primus in voluntate: quamvis enim in his sponte, seu secundum propriam inclinationem, anima, & voluntas agant, tamen quia determinantur ad unum, necessario, & non liberè operantur. Hinc nota voluntarium liberum non solum tolli per coactionem, quando scilicet cogitur, qui ad aliquid præstandum contra propriam inclinationem, sed etiam quando non cogitur, sed necessitatur, seu determinatur ad unum, quamvis cum magna sua inclinatione, ut accidit in dicto amore, & dictis actibus primò primis.

2. Sit ergo regula, omnes illæ actiones seu passionnes, quæ in nobis sunt secundum alias inclinationes, sunt tamen contra deliberatam voluntatem, non sunt nobis voluntariæ & liberæ, sed in illis violentiam, & coactionem patimur, quare non peccamus. Ratio regulæ est clara ex dictis, quia quamvis sint secundum inclinationem aliarum potentiarum, tamen sunt contra inclinationem voluntatis deliberatæ. Huius generis est prædictus amor in patria: Huius sunt prædicti actus primò primi in voluntate: Huius item sunt motus in appetitu sensiti-

vo, seu in membris corporis, quando voluntas advertens repugnat.

3. Sed ecce tibi celebris difficultas. Ad hoc ut aliquis actus, vel passio faciat in nobis sit coacta, atque adeo involuntaria, & non peccaminosa, satisne est, ut voluntas deliberata non consentiat, negativè scilicet se habendo, an requiratur ut positivè dissentiat, v. g. vis infertur Virgini, & aliquis rapitur ad Idola, ita ut manus eius cogantur inferre incensum ipsi Idolo, aut sentit quis in parte inferiori motus sensuales; Si prædicti solum non consentiant, satisne faciunt suæ obligationi, an non tales actus seu passionnes sint ipsi involuntariæ, atque adeo non peccaminosæ, an necesse sit, ut per actum positivum talibus motibus repugnent.

4. Respondeo, Multorum sententia est non satis esse, negativè se habere, quia si positivè non dissentiant, videntur illis motibus consentire, ita S. Th. p. 2. q. 74. art. 6. *Morol. tom. 1. lib. 4. c. 6. quest. 5.* alique apud Ioan. Sanch. mox citandum.

5. Non desunt tamen plures, ut Tolet. Thom. Sanch. alique apud Ioan. Sanch. d. 1. per totam, qui docent cessante periculo positivè consentisse satisfieri obligationi, si tantum negativè quis se habeat, quia præceptum ad nihil aliud obligat, nisi ad non volendum illos motus; at satis non vult, quod non consentit. Verum de hac re parco nunc meam profertè sententiam, infra lib. 1. o. si Deo placuerit, prolatus.

§. IV. Ira & Concupiscentia quomodo se habeant circa Voluntarium.

1. Huiusmodi animæ passionnes (sub quibus comprehenditur Amor, Desiderium, Spes, Gaudium, Odium, Desperatio) non tollunt regulariter Voluntarium acceptum pro libero: ita S. Thom. p. 2. q. 6. art. 7. secus, communiter nunquam homines peccarent, quia communiter ad peccandum ab his passionibus inducuntur. Ratio autem ultior est, quia regulariter supponimus ab his passionibus non ita obscurari rationem, vel cogi voluntatem, ut impendiatur debita advertentia, debitaque libertas.

2. At Minuuntur sane minuunt, ita Castrop. *tom. 1. tr. 2. d. 1. p. 5.* quia eiusmodi perturbationes, non tollunt, turbant certè intellectum, ut non sinant considerare omnes objecti conditiones, & circa illas expedire deliberare; videntes enim hominem ed magis inclinare in objectum, quod maior est passio, quæ ad illud movet.

3. Ex his fit, ut contractus initii ob magnam spem lucri, vel ob magnam amorem circa aliquid, iuxta eundem *ibid.* ut item promissiones, donationes, legata, hæreditates extorqueant blanditiis, & precibus sine dolo & fraude, sint observanda, iuxta eundem *ibidem* aliis citatis, quia ex una parte sunt maxime spontaneæ, & ex alia, debita libertas in illis regulariter non deficit.

4. Dixi (regulariter) nam non nego aliquando has passionnes adeo esse vehemètes, ut omnino ab iis obscuratur nobis ratio: in quo eventu (nisi in causa quis peccaverit admittendo tales passionnes cum prævisione effectus secutus) à peccato excusabimur, quemadmodum nonnulli à peccato exculant interdum eos, qui ex vehementi passione ipsos interficiunt, hi enim facile præsumuntur in brevem quasi amentiam incidisse, dum tantum malum propriæ interregionis non apprehendunt.

§. V. Metus quæ ratione se habet circa Voluntarium.

1. EA, quæ fiunt ex metu, licet interdum (quando scilicet displicet actio, quæ ex metu fit) involuntaria sint secundum quid; absolute tamen sunt voluntaria, tantamque habent voluntarij liberi rationem, quanta sufficit ad peccatum vel ad merendum: ita S. Thom. p. 2. q. 6. art. 6. & passim Theologi. Ratio est, quia, qui merces v. g. projicit ob naufragij timorem, verè omnibus expensis, ob bonum vitæ, (quam servare hic & nunc intendit) ejusmodi jacturam, licet cum displicentia

metu, eligit, esto, metu illo non urgente, nequaquam
cideret.

2. Quod si tantus exaceret metus, ut turbaretur
metus, et tolleretur deliberatio, certum est non fore
voluntarium, ut in simili vidimus §. *prae-*
dictum, n. 4.

Monco disputationem hic esse de gestis casualiter ex
metu, non facta comitante cum illo, adulterius, v.g.
susceptum à muliere cum metu instantis infamiae, vel
periculi, sunt ex omni parte voluntaria, quia sunt à co-
prosciente figuri, ut supponimus, nullo extrinseco co-
pente, cum propensione voluntatis, secus omnia pecca-
ta, quae certe committuntur, comitante metu gehennae,
voluntaria non essent.

Quis metu sit justus cadens in constantem virum

3. Duplex est Metus. Gravis alter, quem etiam ju-
stus, probabilem, cadentem in constantem virum ap-
pellamus. Alter levis, qui vocatur etiam injustus, im-
probabilis, non cadens in constantem virum.

4. Huiusmodi Metus prioris generis, qui à gravi
malo inducuntur, quique solent esse sequentes: Metus
corporalis, gravis cruciatus corporis, mutila-
tionis alicuius membri, infamiae nobilis sive juris,
sive facti. Metus appetenda virginitatis vel patiendi
violentam copulam, amittendi omnia bona temporalia,
vel notabilem eorum partem, amittendi propriam sta-
tutum, amittendi honorem &c. similia. Ita Sanchez lib. 4.
de *marit.* d. 2. Castro P. tom. 1. tr. 2. d. 1. p. 7. & alii.
probat hos esse timores graves, qui vel ipsos pruden-
tes viros concutiant, est, quia haec mala nisi ex aliquo ca-
pite mox explicando, diminuantur, gravia esse, & me-
tus timenda ipsi caeci vident.

5. Huiusmodi pertinet metus excommunicationis in-
iusta: iniusta, inquam, non verò iusta, siquidem iusta
ferretur, ut homo resipiscat à pertinacia, & à culpa, quod
cum is facile possit praestare, obediendo preceperat praes-
tare: nisi faxis, sibi imputet. At iniusta, licet coram Deo
nequaquam liget; tamen, quia ligat in foro externo, ti-
menda est; nam cogitur sic excommunicatus, (ut vitet
scandalum) abstinere à Sacramentis, divinis officiis, si-
deliisque participatione, à quibus abstinere, malum est
non contemnendum. Vide quae dicam §. 7. de timore iuste
incusso.

6. Dixi (nisi ex aliquo capite diminuantur) nam ad
cognoscendum, an metus sit gravis, non solum expedi-
magis ipsius mali debet, quod haecenus fecimus,
verum etiam qualitas personae, cui ejusque inferre, tum
ejusque patitur metum; adde & modum, & similia
adjuncta, sub quibus ejusmodi metus incutitur, ita de
Lugo t. 2. de *just.* d. 2. §. 7. n. 33. Si enim puer, x. g. vel
femina inermis cordato homini mortem comminatur,
non illud inducet metum cadentem in constantem vi-
rum, ad gravem enim metum oportet, ut qui timorem in-
ferre, ejus sit conditio, ut ei nequeat facile resisti: Vel
certe si alias possit, sunt tamen ea circumstantiae, ut hic,
& nunc non possit: Ut si ego, v. g. essem funibus astrictus,
& puer nudo gladio mortem mihi minaretur.

7. Etiam si similia non sit solitis facere, si tamen te-
tio mala gravia minetur, satis esse ad inducendum me-
tum gravem existimo; siquidem qui agnus fuit, potuit
(quae prava est hominis propositio) repente in leonem verti.

8. Rursum id, quod femina vel puer causa est suffi-
ciens iusti metus, non erit generaliter viro, cum puella,
puerique facilius timeant, quam viri, qui majori pruden-
tia rectum metuendum momenta perpendunt.

9. Metus reverentialis Superiori debitus tum de-
mum mihi videtur gravis, quando est conjunctus cum
rationabili timore, ne superior, vel rigide, vel male tra-
ctet subditum, ita Castro P. l. c. n. 6. id enim rationa-
biliter conturbat hominem vel constantem: Alias, solus
pudor, & erubescencia, quam pati subditus praevidet,
ut superiori contradicat, non videtur nisi levis, & qui
vinci possit, & debeat.

9. Sedas importunas preces, hoc est, instantissimas,
& saepius inculcatas cadere in virum constantem, easque
merito timeri à viro gravi, affirmat Pontius lib. 4. *mar.*
cap. 3. n. 17. Negat Sanchez lib. 4. *mar.* d. 7. n. 7.

10. Denique, nota duo. Primo, metum non solum
cadere in constantem virum, quando praedicta mala ti-
meantur in persona propria, sed etiam quando in filiis,
uore, parentibus, cognatione, amicis, in iis sci-
licet omnibus, quorum bona, vel mala ad personam
propriam pertinere judicantur, ita idem *ibid.* n. 12. Secun-
do, metus praedictos aliquando iuste alicui incuti posse,
ut si mortem minetur Iudex reo convicto: injuste ali-
quando, ut si mortem latro comminetur innocentem viato-
ri; Diversos effectus hi diversi metus pariunt, ut ex di-
cendis patebit.

*Quid oportet metu gravis iniuste incussus in
contractibus.*

11. Quaestio celebris est, an contractus ex metu
cadente in constantem virum celebrati sint, validi: posse
enim à Iudice propter bonum publicum & invalidos de-
clarari, omnes fatemur: Ita Doctor. cit. Juvat autem per-
maxime id noscere nam ex testamento, v. g. in favorem
meum extorto per metum iniustum, ego haeres ero, si
illud sit validum, esto post sententiam contra me feren-
dam, amissurus sum hereditatem: at si non est validum,
ne ante sententiam quidem, haeres ero. Eodem modo si
per similem metum mihi aliquid elargiaris, solvas, ven-
das, ego fiam illius dominus, si hi contractus sint vali-
di, secus apud te dominium de jure remanebit.

12. Adverte autem nos hic de metu gravi iniuste
incusso ad extorquendum ipsum contractum loqui, se-
cus omnes fatentur contractum esse validum, vide Sanch.
lib. 4. in *dec.* c. 3. n. 4. *l. l.* lib. 2. c. 17. n. 40. Si quis, v. g. ob
timorem mortis ab inimico suo inferenda eligeret sua
praedia mihi vendere, ut expediret à patria discederet,
mortemque vitaret, valida erit venditio, quia timor ab
inimico illatus cum non fuerit directus ad extorquen-
dam venditionem, venditionem inficere non potest, idem
esse in matrimonio, Sanchez lib. 1. de *mar.* d. 12. idem in
votis, recte docet Th. Sanchez lib. 4. in *Dec.* c. 3. n. 4. ali-
que. Ut si quis, v. g. te iniuste occidere minetur, nisi illi
tua praedia vendas, tunc enim verò quaestio est, an si ven-
das, valide vendas.

13. Jam verò idem Sanch. de *mar.* lib. 4. d. 8. aliique,
quibus adde Castro P. t. 1. tr. 2. d. 1. p. 8. n. 4. Joan. de Lugo
tom. 2. de *just.* d. 22. §. 6. à n. 73. plurimique docent
contractus celebratos hoc metu iniuste incusso ad eos
extorquendos jure naturae esse validos, & consequenter
per illos transferri dominium, posse tamen à Iudice nul-
los, invalidosque declarari, celebratos intellige cum
vero consensu, sed metuculofo; si enim verum consen-
sum removeas, tunc sine dubitatione contractus invali-
dus est, ex defectu consensus, qui est de contractus essen-
tia. Excipit tamen idem Sanchez Matrimonium, dotis
promissionem, vel dationem, promissionem, vel traditio-
nem bonorum Ecclesiae, & denique votum Deo factum;
haec enim extorta per dictum metum saltem propter de-
clarationem factam ab Ecclesia, nulla prorsus sunt, &
irrita. Ratio praecipua praedictae validitatis est, quia,
non obstante injuria allata per metum, jam adest iustus
titulus dati, & accepti, promissi, venditi, &c. verè
enim datum, acceptum, promissum, venditum est, &c.
adest item voluntarius consensus, quia metus, ut *supra*
n. 1. vidimus, voluntarium absolute non tollit. Adest ergo
totum illud, quod essentialiter requiritur ad rationem
validi contractus. Adde Baptismum receptum ex dicto
metu validum esse, ut item cetera Sacramenta, excepto
matrimonio, cur igitur non sic contractus?

14. Verum Molina, Rebell. Val. alique apud Onate
t. 1. de *contractibus*, tr. 1. d. 3. §. 13. num. 135. docent esse
jure naturae invalidos, hoc est, nullam ex iis oriri obli-
gationem, & consequenter per illos non transferri domi-
nium

nium. Cum hi ego sentio, & ratio mea est, quia in jure naturæ impossibile est, ut ex iniustitia oriatur iustitia, seu ius; licet in physicis ex vicio profluere non potest actus virtutis; & in metaphysicis ex differentia. Confiteri non potest risibilitas; sed si ex contractu mercedioso oriatur obligatio iustitiæ, sanè ex iniustitia oriatur iustitia, ergo &c. Minor probatur; nam obligatio iustitiæ oriatur ex contractu per injuriam extorto, hoc est, ex contractu iniusto, atque adeo ex iniustitia. Quoniam ergo ejusmodi contractus obligationem non parit, contractus essentialiter non erit, qui deficiat, *Utro citroque obligatio.*

15. Confirmatur. Nam qui per metum iniustum extorquet contractum, & ex eo aliquid habet, teneatur illud statim restituere, ut concedunt ipsi adversarii apud Castro P. l. c. 3. ergo signum est contractum esse nullum, secus expectari posset, donec Judex irritaret; scio reservationem quorundam apud Sanch. de Lugo, Castro P. citatos, sed non satisfacit, id quod tamen fuscè persequi nobis otium non est.

16. Ex dictis solvitur. Ratio adversariorum illata num. 13. nego, cum adesse sufficientem consensum, ut in casu nostro requiritur: quamvis enim adsit consensus voluntarius sufficiens ad meritum, vel peccatum, quod solum num. 1. docuimus, tamen, quia ex ejusmodi consensu voluntario, sed per injuriam extorto, non oritur obligatio iustitiæ, quæ est de essentia ejus consensus, qui est contractus, id est sufficiens in casu nostro non est. Id quod solvit illud de Baptismo, & Sacramento, ad quæ (præter matrimonium) satis est consensus voluntarius, & liber, non verò requiritur consensus, qui sit contractus. Quod si ex Baptismo, vel alio Sacramento oritur obligatio ad servanda præcepta Ecclesiæ, &c. non est hæc obligatio iustitiæ orta ex contractu, de quo loquimur, sed alterius virtutis, ut Religionis, &c.

17. At in promptu sunt multa jura. l. 1. de rescind. vend. qui in carcerem, 22. ff. de eo quod met. l. 2. de jud. & alibi, sententia contractus aliquos ex metu esse infirmandos, ergo supponuntur esse ex se validos; Adde esse nonnulla itera jura, quæ dicunt, vel insinuant esse validos.

18. Respondeo esse etiam iusta, quæ dicunt hos contractus esse irritos: unde nego consequentiam; illa enim jura, quæ nobis videntur contraria, solum statuunt eos esse declarandos nullos, ita Pont. lib. 4. de matrim. cap. 8. n. 8. in fine, sicuti re ipsa sunt: id quod iura faciunt ad positivè retundendos contractus iniustos, & injuriosos; Et certe frequenter id necesse est, propter illos, qui contrariam sententiam sequuntur, quæ certe probabilis est.

19. Ad id, quod additur, deo vel ea jura loqui de metu levi, ut mox §. 6. dicemus, qui contractum nequaquam irritet in foro externo, vel loqui de validitate quæ ad forum externum, sic Onate tom. 1. de contr. tr. 1. diff. 3. sect. 13. n. 239. jura enim antequam contractum meticulousum irritum declarant, eundem validum esse quæ supponunt, quæ ob bonum regimen (ne turbentur inter se sine autoritate iudicis contrahentes) permittunt.

20. Sed quid respondemus ad paritatem de dolo, quæ ab adversariis magni fieri videtur? Communis est opinio, sic Castro P. de Lugo l. c. alique invalidos esse contractus, qui celebrantur ex dolo dante causam ipsi contractui, ex dolo, inquam, versante circa substantiam rei, at ex dolo versante circa accidentia validos esse: v. g. si mihi vendis vitrum, fingendo esse gemmam, venditio invalida est: mihi vendis equum multorum annorum pro juvene, valida est jure naturæ; & per aliquos etiam jure positivo, venditio, licet possit per Judicem irritari pro arbitrio illius, qui fuit deceptus, dummodo contractus non sit ex natura sua indissolubilis, ut est matrimonium. Hoc posito sic arguunt: Contractus per dolum extortus circa accidentia est iniustus, & tamen est validus licet irritandus, ergo ejusdem rationis erit contractus per metum extortus.

21. Respondeo, primò quidem. Quid si negetur hoc antecedens, scilicet contractum hunc esse validum,

ut erit plures negant, sic Re bel. p. 2. lib. 1. g. 6. sect. n. 11. apud citatum de Lugo; sed expeditis secundò. Distinguo idem antecedens, est iniustus quoad substantiam nego, quoad accidentia concedo, atque addo est validus, quia parte est iustus, id est, quoad substantiam concedo: quia parte est iniustus, id est, quoad accidentia nego: ex hac enim parte, cum adsit injuria, obligatio iustitiæ fluere non potest, nam propterea compensari omnino debet. Atque hinc confirmo nostram doctrinam, cum enim in contractu meticulouso injuria sit in tota substantia, ut nemo negat, atque adeo nullatenus pars sit iusta; non poterit ab illo ex ullo capite oriri ius. Rursus si metus, atque injuria in casu nostro cadit in totam substantiam, cur adversarii ducunt paritatem à contractu dolo circa sola accidentia? debuissent profectò ducere ex contractu dolo circa substantiam, quo pacto illis nullo modo suffragatur paritas, cum contractus dolo circa substantiam, per omnes, nullus omnino sit.

Metus gravis in matrimonio.

22. Ex his sequitur, primò Matrimonium ex dicto metu contractum esse jure naturæ nullum, quia illud etiam ut Sacramentum fundatur in contractu valido. Adde annotatum fuisse ab Ecclesiâ, c. Significavit, de eo qui duxit in matrimonio, cap. requisivit, cap. gemma, de sponsalib. Item alias annullatum fuit matrimonium clandestinum à Tridentino sess. 24. cap. 3. de reform. matrim.

Metus idem in aliis Actibus.

23. Sequitur secundò, ut pronuntietur, an alii actus celebrati ex ejusmodi metu, sint jure naturæ nulli, esse noster naturam actuum expendendam. Si enim ejus sunt generis, ut debeant parere obligationem iustitiæ, eo ipso sunt nulli, quia metus est in causa, et non oritur, sicuti modo statimus, dicta obligatio. Hujusmodi sunt promissio sponsalium, ipsa sponsalia, promissio vel traditio dotis, venditio, emptio, & universum omnis traditio, vel promissio aliis obligationibus. Si verò sunt ejus generis, ut ad eorum validitatem satis sit esse voluntarios, ac liberos, nec debent dictam iustitiæ parere obligationem, erunt (quantum ex hoc capite metus) satis validi, licet possint à Judice rescindi, & videndum an ex alio capite invaliditatem forte contraxerint.

24. Certe Sacramentum validè confertur, si suscipiatur ex metu, ut modo num. 1. diximus: & absolutio, v. g. ab excommunicatione, vel interdicto ex simili metu collata, (cum voluntaria absolute sit) valida item ex se esset, tamen quia invalidata est ab Ecclesiâ, c. Unico de iis, quæ vi, in 6. nullit. ex metu confertur; lege Castro Paluum tom. 1. tr. 2. q. 1. p. q. 4. n. 2. & Joannem de Lugo de iustitia, tom. 2. diff. 22. sect. 7. n. 120. aliosque ab ipsis laudatos, qui de constitutione procuratoris, de sententia Judicis, de confessione jurisdictionis, de electione, & similibus ex metu factis late disputant, an quamvis ex hoc capite metus, quoad validitatem non claudicent, quia eis sufficit esse voluntarios, invalidi nihilominus ex alio alio capite inveniuntur.

§. VI. Quid operetur metus levis injustè incussus. Contractus ex metu levi iniustus.

2. Metum illum, qui respectu viri prudentis est levis, respectu verò mulierculæ, v. g. est gravis, huc non advocamus, quia de illo, utpotè tunc gravi, in præcedentibus disputatum est; loquimur ergo nunc de metu omnibus expensis levi, hoc est, de metu alicui, licet injustè incusso: nihilominus tam modico, etiam respectu subjecti, cui incutitur, ut insufficientis sit ad ipsum graviter conturbandum, & querimus: An si quis ex hoc levi metu, quasi ex levi tentatione, cui facili negotio resistere potest, commotus inear contractum quempiam cum aliquo (præter matrimonium, de quo mox separatim) validè inear?

2. Convenimus ejusmodi contractus, sive onerosos, sive

inter vivos esse validos. Ratio aliorum est, sic de Lu-
gus citandus n. 135. quia si contractus sunt valide ex
sententia facti ex metu gravi; ergo, multo magis
ex levi. Sed nos, qui hoc antea dicens, præcedenti
non admittimus, aliam rationem mox num. 4. proferemus.

Præterea quoniam contractus iniustus ex metu gra-
vi rescindi solet à iudice, ut supra innuimus, quæ-
ritur & hic, an etiam iniustus ex metu levi à iudice res-
cindatur, & facilis, communisque est responsio ne-
gativa; ne enim detur ansa litibus, ita iuribus sanc-
tum est.

Superest ergo controversia, quid in foro con-
scientiæ? Rescindi docet nonnulli, cum Castro P. l. 1.
p. 1. n. 2. atque adeo eum, qui accepit aliquid ex huius-
modi contractu, teneri ante omnem sententiam restituere
ita, quia etiam qui levem metum incutit, injuriam facit.
At alii cum Medina Cod. de restit. q. 3. causa 2. vers. si fiat
remissio, Pontio, l. 3. de mar. cap. 10. n. 5. hæc duo negant,
cum enim nec in foro conscientiæ rescindi posse, nec
exorta tali metu esse sub obligatione restituenda. Cum
his posterioribus ego sentio, & ratio hujus, & doctrina
date num. 2. sit, quia metu levis est in potestate patientis
metum, hoc est, faciliè illum homo repellere valeat, illique
non acquiescere, ideo enim est & appellatur levis; qua-
re qui non repellit, præsumitur etiam in conscientia fo-
re libere velle contrahere, nec ipsi factam esse injuriam
ob alio; libere enim, & sine injuria tibi donator con-
trahere mihi videtur; tam leve impedimentum, tam le-
viter obstitens (ut supponimus; non secus esset metus
gravis non levis) à te removere, cum faciliè posses, ultro
negligis.

Hanc rationem Castro Palau l. 2. & de Lugo tit. 1.
de iust. d. 2. n. 134. sine, referunt ex Pontio; verum ne
stant quidem (quod mirum est) solvere; Certe, ex
ipso Castro Palao, d. 2. p. 1. n. 10. aliisque, contractus iniustus
ex metu gravi iuste incusso sunt validi, quia per metum ju-
stum, nulla fit, ut ipse etiam mox s. sequenti dicemus,
contrahenti injuria: at in casu nostro nulla ita fit con-
tractabilis injuria, ergo, &c. Idem Castro Palau l. 1. p. 1. n. 2.
num. 4. docet contractum initum per importunas preces,
scilicet metum levem per Thomam Sánchez lib. 4. de mar.
cap. 7. n. 7. contineri valdum esse, quia, illas faciliè
item potest quis repellere: ergo.

Obijcit de Lugo tom. 1. de iust. d. 2. sect. 7. n. 142.
contractus initus per dolum levem est, saltem ex parte
injustus, pro portione scilicet, qua dolum est levius dat
causam contractui, & saltem, pro rata aliqua, restitui de-
bet ea, quæ ex illo dolo levi conquiruntur; nam pari
modo quæ ex consilio levi alicujus aguntur, impurantur
saltem ex parte dantis consilium, quatenus cum aliis con-
siliis in concurrat ad actionem. Licet igitur metus levis
leviter concurrat, leviterque commoveat hominem ad
contrahendum, tamen dat, saltem ex parte, causam
contractui, & consequenter incutiens metum illum te-
metum, saltem ex parte, facit injuriam, adeoque quæ saltem pro
rata injuria, ad restitutionem tenebitur.

Respondet, Quæquid sit de doctrina anteceden-
tis, certe pro casu nostro adest manifesta disparitas. Qui
enim dolum patitur, cum fallatur, quamvis leviter non
habet in se principium tollendi illam, quamvis levem
dolum, ideo non voluntarie, etiam quoad illam partem
se gessisse nullo modo præsumi potest. At metum levem
patientis, videt eum esse metum levem, & faciliè illum
posse abs se totaliter rejicere, & tamen non rejicit: qua-
re nunquam concedendum est Joanni de Lugo metum
levem reipsa influere in consensum, nec ut unicum mo-
tivum, nec ut partiale. Ratio est jam dicta, quia, cum fa-
ciliè possit levem metum à se quis tollere, si non tollit,
non consensit, seu non consentire præsumitur ex vi me-
tus; sed ex sua libertate. Atque ex hoc patet ad illud de
consilio levi. Consilium enim quamvis leve partialiter
influit, unde non est mirum, quod illud dans teneatur
ad restitutionem, saltem juxta consilii mensuram; at no-
nne metus non influit, ut dictum est.

8. Ex opinione aliorum num. 4. & lata inferitur eum,
qui consensit ex importunis solis precibus, vel ex puro
metu reverentiali, quæ in sententia aliquorum metum
affectu levem diximus supra, s. 1. n. 8. & 9. inferitur, in-
quam, non teneri stare contractui, atque adeo eum,
qui ex ejusmodi contractu aliquid accepit, teneri res-
tituere: Unde mulier, vel filius, vel subditus, qui à
tali metu reverentiali, vel dictis precibus ductus, Maria-
to, Patri, Superiori fidejubeat, etiam cum debitis so-
lemnitatibus, solvere legata, seu aliud quidpiam pro-
mittat, vel hereditatem renuntiet, &c. non tenebitur
ex hac opinione, prædictis contractibus stare, immò si
quid ex vi horum forte solvit, poterit se clam compen-
sare, quando aliam non habet viam recuperandi suum,
& is, qui aliquid accepit ex iisdem contractibus, tenetur
ante omnem sententiam in conscientia restituere. Ita
Castro P. l. 1. n. 2. d. 1. p. 1. n. 3. Ratio est, quia in hac sen-
tentia contractus ex metu levi initus rescinditur, & obli-
gatorius in foro conscientiæ non est.

At verò ex doctrina à nobis allata eodem num. 4.
inferitur contrarium, hoc est, ejusmodi contractibus statu-
dum esse, & illum filium, uxorem, subditum teneri solve-
re, nec ab iisdem, si quid solverint, posse intentari clan-
culam compensationem; & qui aliquid ex horum con-
tractuum vi accepit, non teneri restituere. Ratio est; quia
per nos, non est iniuriolus, atque adeo est obligatorius
ejusmodi contractus.

Hæc sententia probabilior mihi est, ut vidimus: con-
traria, saltem propter bonorum auctorum reverentiam
probabilis est, illamque, ejusque illationes num. præceden-
ti dictas sequi tuto potes. Vide Tancred. l. 4. d. 9. de ma-
trim. contra Pontium pro ea argumentem.

10. Qui auctores, ut Petr. Navarr. lib. 3. de restit.
cap. 1. d. 7. num. 332. Sarmiento lib. 2. select. cap. 11. num. 10.
recte advertunt non omnia, quæ faciunt subditi, ob reve-
rentiam superiorum, esse in conscientia modo dicto
num. 4. rescindenda, multa enim agunt, v. g. filii, ut pa-
rentibus gratificentur, quæ licet aliter non facerent,
libenti tamen animo faciunt. Solum ergo ea etiam in
ipsorum sententia rescissioni sunt obnoxia, quæ à subdi-
tis fiunt quasi coactis, & voluntate omnino repugnan-
te, sed præ timore, & reverentia contradicere non au-
dentibus.

Matrimonium ex metu levi iniustum.

11. Matrimonium contractum ex metu gravi iniuste
ad illud extorquendum incusso, invalidum est, ex su-
pra dictis, at contractum ex metu levi estne invalidum?
Quamvis inodò num. 4. statuerimus ceteros contractus
ex metu levi iniusto celebratos validos esse, tamen de
matrimonio potior apparet difficultas, quia cum sit in-
dissolubile, ac perpetuum vinculum, debet esse omnino
& perfecte liberum, atque adeo, dicit aliquis, ne levi qui-
dem metu extortum.

12. Dico esse probabile matrimonium metu levi in-
iuste ad hoc incusso celebratum, nullum esse in foro con-
scientiæ, idque potissimum propter dictam rationem
perfecti consensus ad matrimonium requisiti: & Sanch.
l. 4. mar. d. 17. num. 2. de Lugo tom. 2. de iust. d. 2. sect. 7.
n. 141. sine; at multò esse probabilius validum in eodem
foro esse, tum jure naturæ, tum positivo: ita idem San-
chez ibid. Pont. lib. 3. de mar. cap. 18. num. 1. alique. Ratio
potissima est, quia cum metus levis sit in potestate ma-
trimonium contrahentis, & faciliè illum, is depellere pos-
sit, si non depellit, libere, & perfecte sine ulla coactione
contrahit, & cum perfectissima libertate consentit, ut ex
supradictis à n. 4. patet, ex quo ratio præcedentis senten-
tiæ solvi utcumque possit.

Alii actus ex metu levi iniusto.

13. Non vitari hos actus colligitur ex dictis; sunt
enim absolute voluntarii, nec injuriam patiuntur ex levi
metu

metu qui facile repellitur potest, ergo non est caput, unde claudicant.

§. VII. Quid operetur metus gravis, vel levis iuste incussus?

Contractus ex metu levi, vel gravi iusto.

1. Si quando quis, V. G. Petrus minetur alicui, tollere, vel non tribuere id, quod ab ipsius Petri libertate dependet, non cadit in questionem, an per eum metum contractus quicunque initus valeat: vellet enim sine controversia. Ita Castro 9. tom. 1. tr. 2. d. 1. p. 7. num. 2. Sanchez, de matr. lib. 4. d. 5. numero 18. Ita V. G. Petrus alicui committatur: Nisi contrahas cum mea filia nuptiarum, nequaquam tibi clariorum aureos, vel tollam a te equum, quem tibi commodavi. Certe matrimonium ex hac comminatione contractum validum erit. Ratio est quia tunc non jam terretur metu mali, seu poenae, sed spe praemii, vel mercedis excitaris: spes autem seu boni expectatio augere, ut supra dixi, voluntarium, non minuit.

2. De vero igitur metu, sive gravi, sive levi, si sit iuste incussus ad extorquendum contractum, adhuc dico, illum non irritare, sed esse contractum in utroque iure naturae, & Ecclesiastico validum. Ita Castro 9. l. c. p. 10. Sanchez, cit. d. 13. num. 3. Pont. cit. cap. 10. Ratio est, quia radi, unde nullus sit, vel rescindi possit contractus, est injuria, quae fiat contrahenti, at nulla injuria fit ei, qui sibi causa est metus: ergo, &c. quid enim tibi injuriae irtogo, si dicam: Nisi mihi hoc vendas, accusabor te iuste de homicidio a te patratore gratiam potius a te numero, quippe, tibi propono hoc remedium malum punitionis tibi debita posse non difficulter effugere.

Matrimonium ex metu quocunque iuste incusso.

3. Quid de Matrimonio? idem esto iudicium ex probabiliori sententia, sive metus a lege sive ab alio quocunque proveniat. Ita Sanchez citat. d. 13. num. 3. Pont. cit. cap. 13. Less. lib. 2. cap. 17. d. 6. numero 41. de Lugo de iust. tom. 2. d. 22. sect. 7. numero 159. Ratio est, quia etiam in matrimonij contractu tota ratio illius irritationis est injuria, quae fiat in illo contrahendo: at in casu nostro non fit injuria, ut patet ex numero precedente, ergo, &c.

Dices, at matrimonium debet esse perfecte liberum, quae libertas certe laeditur per metum etiam iuste incussum ad extorquendum matrimonium. Respondeo non laedi iuste, sed iuste; matrimonium autem debet esse perfecte liberum libertate non laesa iuste, non vero libertate quomodocunque perfecta: sic à Castro Palao respondetur huic rationi; sed quia alicui videri poterit rationi non plene satisfieri, addere auctoritatem multorum, ut Covarr. Manu. Gutier. aliorumque apud citatos, asserentium ejusmodi matrimonium nullum esse, non puto improbabilem ipsorum opinionem.

4. Brucina, de matr. quast. 3. p. 8. à num. 10. alique nonnulli, ut Coninch. disp. 82. §. 1. num. 15. apud Sanch. & Castro P. cit. distinguunt in hunc modum: Ejusmodi metus gravis iuste aliquando incutitur ad alios fines, aliquando ad extorquendum matrimonium, V. G. habet Cajus jus accusandi Titium ob injuriam sibi illatam per furtum mille aureorum; potest tunc Cajus metum accusationis incutere Titio ad extorquendos mille aureos, dicens: Redde mihi aureos, secus te accusabo, at non potest licite dictum accusationis metum incutere ad extorquendum matrimonium, sic dicens: Duc meam filiam secus te accusabo. Ratio est, inquit quia hic metus iuste incutitur ad hunc finem matrimonij, cum ipsius libertati repugnet: at vero ad finem extorquendi aureos iuste incutitur, quia ad eos recuperandos utitur Cajus mo-

do licite accusationis. Pari modo si Index minetur carcerem Petri suppositori Virginis, nisi illam ducat, vel dote; tunc licite (ajunt,) & iuste Index carcerationis metum incutit ad extorquendum matrimonium, quia suppositor tenetur secundum leges illud celebrare.

5. Sed nos praemus in utroque casu, & exemplo esse vandum. Ita Castro P. 1. tr. 2. d. 1. p. 7. num. 2. de Lugo de iust. d. 22. sect. 7. num. 60. Ratio est, quia in utroque abest injustitia, & coactio. In iudice jam sponte conceditur in alio probatur; quia tunc Cajus non se illicite gerit, nam si recte, & attente res expendatur, Cajus non minatur accusationem; quia Titium absolute nullo modo cogit, sed solum sub conditione proponit ipsi Titio, ut, si velit evitare accusationem, cui ipse causam liberè dedit, & quam sine peccato deferre Cajus potest, siliam liberè ducat. Non tamen interim nego propter extrinsecam Doctorem auctoritatem, atque eorundem non contemnendam rationem posse Bonacinae opinionem probabilem reputari. Vide Tancredum contra Pontium lib. 4. de matrim. 12.

Alii actus ex metu iuste incusso.

6. Alii quicunque actus ex metu iusto quomodocunque incusso valsi sunt, si enim, validi sunt contractus, & matrimonia, multo magis ceteri actus, qui pauciores, infortiusque conditiones requirunt, & ex alia parte satis sunt voluntarii, ut suo loco supra, universe conclusimus.

§. VIII. Quid operetur metus sive gravis, sive levis in votis etiam solemnibus, qualis est professio in Religione.

1. Instituo peculiarem de hac re brevem questionem, quia suis peculiaribus scaturit difficultatibus.

Qui aliqui Deo voverunt motus timore periculi provenientis ex causa non libera, ex periculo, V. G. quod infertur ex tempestate, ex morbo, &c. dicitur vovere ob metum incussum ab intrinseco: qui motus timore periculi quod infertur a causa libera, V. G. à Latrone, à Iudice, &c. dicitur vovere ob metum incussum ab extrinseco.

2. Jam si metus levis, vel gravis sive iustus, sive injustus, sive ab intrinseco, sive ab extrinseco non incussus sit ad sistendum extorquendi votum, certum est nihil officere validitati voti: votum ergo erit, & obligabit. Ita Sanchez lib. 4. de dec. c. 3. num. 4. Castro P. tom. 3. de voto, d. 1. p. 5. num. 2. Ratio est, quia tunc a nemine impellitur vovens, sed sponte sua illud eligit, tanquam remedium imminuentis mali, hoc reducitur quando elicitur votum, tanquam conditio oblata ad malum evitandum, de qua re videatur Sanchez ibid. num. 5. & lib. 4. de matrim. d. 12. num. 12.

3. At vero metus gravis injustus ad extorquendum votum ab aliquo incussus, illud sive simplex, sive solenne professionis invalidum reddit, saltem ex jure positivo, & per aliquos, etiam ex jure naturae, unde, ut non serve, tur, relaxatione nequaquam eget. Sic Sanchez, lib. 4. in Decalog. cap. 3. num. 12. Sotus, Abbas, Navarrus, Arg. Toller. Sa. alique ibid. cit. Ratio est, quia ex una parte votum describitur esse spontaneum Dei obsequium, unde originario voluntarium esse convenit, & ex alia parte irritum esse votum sic emissum declaratum est ab Ecclesia. Ita Sotus alique apud eundem Sanchez l. c. num. 6. & apud Castro P. tom. 3. d. 1. de voto part. 5. num. 6.

4. Hinc merito deducunt aliqui, ut Navarr. Sa, Toller. alique cum Sanch. lib. 4. in Decalog. cap. 3. num. 12. initiatum Ordine Sacro metu viri constantis, non teneri Voto Castitatis ordini annexo, atque ita posse sine ulla dispensatione ad nuptias transire, si nolit in Ordinis Sacri usu permanere: sic Sanchez, d. cap. 3. c. 18. movent tamen, si cessante metu, vel semel eo ordine usus sit, quod nequeat resiliire: quia usus ille est ordinis ratificatio:

ratificatio

Supponitur autem semper debere abesse scandalum, & contemptum, nec rem præceptam lege positiva esse aliunde jure naturali, vel divino imperatam, vel contra ejusmodi jus redundare, ut ex se patet.

8. Ex dictis fit primò habentem Votum Castitatis, quod est impedimentum matrimonii, posse timore contrahere matrimonium; ita Castro *P. l. c. num. 9.* quia cum votum obliget ad modum legis, non obligat cum tanto rigore. Sed hoc non erit verum matrimonium, unde non poterit reddi, nec peti debitum, quia metus extrinsecus ad extorquendum matrimonium iniecius, ut *supra*, §. 5. num. 22. dictum est; irritum eo ipso reddit matrimonium. Quid si ratificet transacto metu? Respondet, peccabit violando votum; Verum, si votum erat simplex, validè contrahet, quando solum posset reddere; non verò petere debitum, ut *suo loco* dicitur, & docet Sanchez, *lib. 9. de matrim. d. 3. n. 1. puncta d. 34. num. 3.*

9. Fit secundò, timore eorum licere pariter matrimonium contrahere, cum quocunque alio impedimento impediendo, vel etiam dirimendo inducto ab Ecclesia, (intellige, ne mentiaris, te a convocatione hic, & numero præcedente; sicuti diximus *num. 6.* uti debere.) Ita Castro *P. l. c. numero 9. sine*, citans Saurum. Ratio est, quia Ecclesia non te obligat ad non contrahendum, cum tanto tuo detrimento. Sed tunc, quandoquidem propter metum, vel propter impedimentum dirimens nullum fuit matrimonium, nec debitum petere potes, nec reddere. Insuper si impedimentum erat dirimens, non poterit validè ratificari, sine debita dispensatione, ut ex tractatu de matrimonio constat.

§. X. De Involuntario ex Ignorantia, & Inadvertentia.

1. Ignorantia (idem de oblivione, & inadvertentia, si quidem qui non advertit, actu ignorans est) alia est juris, alia facti. Rursus alia invincibilis, seu inculpabilis, alia vincibilis, seu culpabilis. Et culpabilis quidem alia est crassa, alia affectata, alia supina. Et iterum alia culpabilis notabiliter, alia leviter. Quarum exactam explicationem habes *infra*, lib. 2. c. 1. §. 7. n. 21.

2. Certum autem est primò, Ignorantiam graviter culpabilem sive rerum, quas lex jubet omnino esse sciendas, ut sunt Mystéria fidei, sive rerum, quæ ad totum statum, & officium graviter pertinent, ut sunt præcepta à te sub gravi obligatione servanda, ex se esse peccatum mortale. Ita Castro *P. l. c. 2. d. 1. p. 17. n. 1.* Sanchez *lib. 1. in dec. c. 17.* Omnes enim obligantur scire ea, quæ graviter pertinent ad statum suum, ne scilicet periculum subeat, circa sibi pertinentia, graviter errandi.

3. Certum est secundò, Ignorantiam minere culpæ gravitatem. Ita Castro *P. ibidem num. 1.* Nam si ea sit omnino inculpabilis, à culpa omnino nos liberat, ut *proximo sequenti* dicemus. Si sit quomodocumque culpabilis, quia semper minuit voluntarium, minuet & proportionatam culpam.

4. Certum est tertio, Ignorantiam invincibilem sive juris, sive facti tollere in foro conscientie omnem culpam à transgrediente præceptum; at verò crassam, affectatam, supinam non tollere culpam, sed, si sit in re gravi, asserere mortale peccatum. Ratio horum est, quia in invincibili nullum voluntarium adest, unde nullum peccatum; In crassa, supina, affectata, est voluntarium indirectum contra præceptum, quia præceptum, quod cum tanta ignorantia sciri negligitur, verè non intenditur servari.

5. Certum est quarto, negligentiam levem diminuire culpam usque ad veniale. Ratio est, quia negligentia solum levis contra obligationem sciendi præceptum non potest nisi parere levem culpam.

6. Afferamus claritatis gratia exemplum in Antonio, Caio Titio, qui cum ignorarent hodie esse diem

jejunii, carnes ad mensam adhibuerunt. Contigit enim ut Antonius nullo peccato peccaret, Cajus peccaret mortaliter, Titius solum venialiter. Nam Antonius inculpabiliter nescivit esse diem jejunii, ergo inculpabiliter carnes comedit; Dies, at debuit inquirere, ut sciret. Respondet, cum ipsi ne in mentem quidem venerit hoc debitum inquirendi, nulla ratione imputabitur ei, ac culpam non quaesivisse; quod si id in mentem occurrerit, nec tamen inquisivit, certe ignorantia esset hæc culpabilis de qua *mox*, non verò inculpabilis, de qua nunc proferimus exemplum.

7. Cuius ex negligentia vel crassa, vel affectata, vel supina, vel notabiliter gravi, sive de industria, ut non obligaretur abstinere à carnibus, sive ut sine remorse conscientie comederet, sive ex temeraria pigritia, cum facile potuisset rem cognoscere, idque adverteret, non curavit, carnesque comedit. Hic ex culpa gravi nescivit esse diem jejunii; ergo cum culpa gravi carnibus se refecit. Satis nonnullis excusare à mortali transgredientem præcepta, non quidem naturalia, sed positiva ex ignorantia notabiliter gravi, quæ tamen non pertingat ad crassam. Verum id per occasionem *infra* lib. 2. c. 1. §. 7. n. 29. tradam.

8. Titius inquit quidem in dubium, an hodie dies esset jejunii, veritatemque exploravit à suis vicinis, cum potuisset facili à Parocho, vel Virgo docto, sed negligentia quadam naturali captus ab his non quaesivit; unde factum est, ut carnes comederit. Hic culpabiliter ex levi negligentia nescivit prohibitionem, ergo culpabiliter cum levi peccato carnes manducavit.

At, Non possum discernere gravius fuerit Titii hæc negligentia, an levis? Respondet, tunc ului esse debent regulæ allatæ in superioribus *cap. 1. §. 3. n. 32.* proportionaliter hæc applicanda.

Diximus jam satis de ignorantia quoad culpam, dicamus nunc ad ulteriorem doctrinam, de ignorantia quoad incurrendam poenam culpæ à positiva lege impositam.

De Ignorantia pœnæ impositæ à lege positiva.

9. Duobus modis, tibi contingere hæc ignorantia potest.

Primò, si neque legem, seu prohibitionem scias, neque consequenter poenam impositam transgredienti, ejusmodi legem, & sic illam transgrediaris. Ut si ignores prohibitionem esse sub lata excommunicatione percussione Clerici, & hunc percutias. Huc etiam pertinet, si noveris dictam prohibitionem, sed te fugiat hunc, quem percutias, esse Clericum, illam ignorantiam juris, hanc facti ignorantiam appellamus.

10. Secundò, legem quidem compertam habeam, sed non poenam legi annexam, & sic legem transgrediaris. Ut si scias Clerici percussione esse ab Ecclesia prohibitam, sed te lateat esse prohibitam sub pœna excommunicationis, & illum percutias.

11. Si neutrum id est, nec legem, nec poenam scias; semper excusaberis ab incurrenda pœna: Quare si percussas Clericum ignorans hanc percussione esse ab Ecclesia vetitam, in poenam excommunicationis non incurris. Ita Navarr. Sayr. Rodriq. alique apud Merollam, *tom. 1. d. 1. c. 2. dub. 3. & dub. 16. sum. 228.* Castro *P. tom. 1. tract. 3. d. 1. part. 17. à num. 1.* alique. Ratio est, quia sic non delinquis voluntarie contra Ecclesie prohibitionem, cum illam ignores, pœna autem non debetur nisi propter delictum volitum. Idem est, si ignores percussum esse Clericum, tunc enim ex errore inculpabiliter nescis prohibitionem cadere in hanc percussione.

12. Si legem scias, sed non poenam, adhuc probabile est à te non incurri poenam, sive hæc sit Excommunicatio, Suspendio, Interdictum, quibus adnecto Irregularitatem, quæ est ex delicto, quia tunc, cum Censuris convenit, sive sit alia quæcunque extraordinaria pœna. Ita Sua. Sanchez, Bon. Coninch. alique apud Castro *P. tom. 1. tract. 2. d. 1. p. 17. à num. 5.* Ratio, quoad censuras, est,

et, quia ad has incurrendas requiritur contumacia, quæ ignorante certe non est. Ratio, quoad alias pœnas extraordinarias est, quod pœnas quæ liberè dependunt à voluntate Legislatoris, qui voluit eam determinatam imponere; Ratio est, inquam, quia ad has incurrendas requiritur delinquentem consensisse saltem tacite in pœnam, quam subire debeat, ni obediatur: in iustum enim esse obligare quendam ad solvendam pœnam, qui nullo modo se subiecit, subicere autem non se potuit, qui eam ignorans esse sciverit culpam, unde & culpam eam sentit.

13. Sed cur dictum est (extraordinaria)? Ut intelligas, cur is, qui fortè ignoret pœnam Inferni annexam peccato mortali, adhuc tamen illam incurrit, dummodo cognoscat peccatum suum mortale esse: id enim est, quia in hanc Inferni pœnam, imò & in omnes alias, quæ sunt ex natura sua annexæ transgredientibus leges, tacite, & interpretativè consentit is, qui delinquit: eo enim ipso, quod scit malum esse eas leges transgredi, scit pœnam illi malo velut ex natura sua esse connexam: omne enim malum, seu culpam mereri suam pœnam naturali lumine notum est: suam, inquam, hoc est quæ culpæ ex se hæret, non quæ, ad libitum hominis imponitur. Nam propterea illam, veluti naturalem, appellamus ordinariam, hanc ex Legislatoris voluntate pendente, vocamus extraordinariam, & hanc dicimus non incurri, nisi expressè sciatur, cum implicite non involvatur in culpa.

14. Petes ad excusandum modo dicto delinquentem à pœna, quæ libetne ignorantia requiritur, & sufficiens est?

Respondeo. Quando pœna imponitur sub his vel similibus verbis: *Qui scienter, qui temerè, qui audacter, qui malitiose, qui consilio id fecerit, hanc pœnam incurrit*, communis est sententia, satis sperque esse ad excusandum ab incurrenda pœna non solum ignorantiam invincibilem, sed etiam crassam, supinam, vel affectatam, nisi fortè adeo sit temeraria, ut scientiæ moraliter comparetur. Ita Sanchez, lib. 9. *maximè d. 32. à num. 33. & ibi in Decalog. cap. 8. num. 43.* Bonacin. alique apud Castro P. dict. p. 18. num. 1. Ratio est, quia, quando sub illis qualificatis verbis pœna imponitur, lex non videtur solum requirere ad incurrendam pœnam ipsam meram transgressionem: sed etiam contemptum quandam, & contumaciam, quæ certe non adit in ignorante etiam crasse, & affectatè, nisi affectatio temeraria sit, ut dictum est.

15. At quando pœna non sub illis formulis qualificatis imponitur, sed absolute in hunc, vel similem modum: *Qui hoc fecerit, hanc pœnam, v. g. excommunicationem incurrit*, quid dicendum?

Dico primo, Ignorantiam crassam, vel supinam, vel affectatam non excusare tunc ab incurfione pœnæ prædictæ extraordinariæ, Ita Metoll. t. 1. d. 1. cap. 2. dub. 16. à num. 133. Ratio est, quia sic ignorans, videtur cum dolo operari, cum ergo dolo nemini suffragari debeat, non est, cur à pœna incurrenda sit liberandus: siquidem dum hic dolose, & culpabiliter contra legem se gesserit, interpretative in pœnam doli consensisse est dicendus.

16. Dico secundo, Ignorantiam invincibilem sufficientissime excusare. Ratio est, quia hic maxime militat ratio dicta num. 12.

18. Dico denique tertio, Ignorantiam notabiliter culpabilem, quæ non pertingit ad crassam, excusare à dicta pœna legis positivæ. Ratio est, quia, ut infra lib. 2. c. 7. num. 29. dicemus, in legibus positivis ejusmodi ignorantia, si non pertingat, ad crassam, non est reputanda verè notabiliter culpabilis, sed solum culpabilis levitur: ex levi autem culpa gravem te mereri pœnam fas non est. Hoc tertium dictum perfectè non intelliges, nisi citatum locum dicti lib. 2. c. 7. m. 19. legas, & cum præfati doctrina conferas.

18. Superest magis magisque explicandum, quid consuecit intelligatur nomine dictæ pœnæ extraordinariæ.

Doctores communiter intelligunt eam pœnam, quæ non sit commensurata, sed major delicto, adeoque sit exorbitans, & transcendens delicti gravitatem. Ita Layman, Rodrig. Sanchez, alique, quos sequitur citatus Metolla, d. c. 2. dub. 3. num. 76. & 77. sed ego paulò antè num. 12. asserui esse eam, quæ liberè dependet à voluntate Legislatoris positivi, qui voluit ejusmodi determinatam pœnam imponere. Et priore explicatione Doctorum sequitur, si Legislator sic, v. g. legem ferat: *Qui adulteratur, eo ipso jejuset per diem*, sequitur, inquam, ignorantem hanc pœnam, si adulteretur, illam incurtere, quia unius diei jejuniu non est pœna exorbitans pro adulterio. At ex nostra explicatione sequitur non incurtere, quia est determinata pœna dependens à mera voluntate Legislatoris.

19. Sanè mihi persuadere non possum, eam, qui est inculpabiliter ignorans pœnæ, quamvis levissimæ, reum esse ejusdem pœnæ; nam si nescivit, nullo modo consensit in illam. Et certè si admittas ejusmodi explicationem, vix ului esset excusatio hæcenus ducta ab ignorantia pœnæ in præceptis positivis: Cum enim positiva præcepta sint multum rationabiliter imposita, & semper sit præsumendum pro Legislatore, semper præsumetur pœnas ab ipso taxatas commensurari delictis à se prohibitis. Adde magnum scrupulum Fidelibus injici, quibus necesse est sub momento expendere, an, & quæ ratione, pœna sit proportionata delicto. Admittitur ergo nostra explicatio: Cui non obstat illud de pœna Inferni, quando supponitur ab aliquo ignorari, non obstat, inquam, si attentè ea, quæ num. 13. sunt dicta, perpendantur.

Ex dictis colligitur nulla ad præxim.

20. Ex his colligit primò Navarrus in sum. 3. cap. 13. num. 47. & c. 27. num. 274. *versic. 1.* apud Castro P. t. 1. r. 2. d. 1. p. 17. num. 7. fine. Judicem si sciat delinquentem ignorasse pœnam, ita ut illam, modo dicto, non incurrit, non posse à reo exigere, quia verè illam non debet. Damnet igitur illum ad pœnam arbitriam juxta qualitatem intrinsecam delicti, & ita se cum illo gerat, ac si illi delicto nulla pœna ex jure positivo annexa fuerit.

21. Colligit secundo Castro Palaus, ibid. 8. & Metolla, t. 1. d. 1. c. 2. dub. 3. *ibi* Sanchez. n. 21. Excommunicationem, Suspensionem, Interdictum, Irregularitatem, quæ sit pura pœna delicti (Cur addatur (pura) vide apud Metoll. dicto dub. 3. num. 87.) annulationes actuum quando non sunt propter defectum solemnitatis, sed in delinquentis pœnam, non incurri ab invincibiliter ignorante, vel ab ignorante cum ignorantia solum notabiliter culpabiliter: ratio est petenda ex num. 13. & 16. Imò neque ex ignorante, per Ignorantiam crassam, supinam, vel non temerariè affectatam, quando dictæ pœnæ sunt fulminatæ contra scienter, & consilio operantes, cujus ratio eruenda est, ex num. 14.

22. Colligit tertio idem Castro P. ibid. & p. 18. n. 3. ignorantem esse pœnam impositam non petendi debitum iis conjugibus, qui cognoverint consanguineam in primo vel secundo gradu suæ conjugis, ut item ignorantem eos, qui absque necessitate baptizant, vel levant filium suæ conjugis, incurtere pœnam non petendi debitum, colligit, inquam, non incurtere dictam pœnam non debitum petendi, etiam si ignorantia sit crassa. Ratio est, quia à sacris Canonibus hanc pœnam imponentibus requiritur scientia in delinquentem, atque adeo videtur esse lata contra scienter operantes modo dicto num. 14.

23. Colligit quartò Duardus, ad Bullam Cœnam c. 2. *quest. 5. num. 2.* ignorantem invincibiliter esse impositam Excommunicationem in Bulla Cœnæ, licet sciat esse impositam in sacris Canonibus, excusari ab incurrenda Excommunicatione imposita à Bulla Cœnæ, non verò ab imposita à sacris Canonibus: unde, si hæc non sit reservata

reservata Pontifici, poterit ab Ordinario Confessore absolvi, v.g. raptor bonorum naufragantium excommunicatur excommunicatione reservata in Bulla Cœna, & item in iure, sed excommunicatione non reservata. *Excommunicationis de raptoribus*, si hanc scias, & non illam, hanc solum incurres; quæ cum non sit reservata, poteris ab Ordinario Confessore absolvi.

24. Verum hæc Duardi illatio nullo modo placet, quia hæc non sunt duæ excommunicationes, sed una, & eadem, quæ fulminatur prius in Canone, & deinde reservatur in Bulla Cœna. Sic Merolla *ibidem* num. 82. cum ergo reservatio sit restrictio jurisdictionis in Confessario, jurisdictionem autem tota dependat à voluntate Superioris, non est necesse, ut delinquens eam restrictionem scias, satis est, si eandem sibi compertam habeat Confessarius.

25. Colligit quintò Sanchez, libro 4° in Decalog. cap. 2. num. 19. & Merolla tom. 1. *distinct.* 1. cap. 2. *distinct.* 3. num. 88. si quis voveat, v.g. non fornicari sub pena profitendi in Religione, memor voti, sed immemor pœnæ, fornicetur, non obligari ad dictam pœnam, quia votum obligat ad modum legis, lex autem non obligat ad pœnam exorbitantem, quando ea pœna ignoratur, seu, quod idem est, quando non advertitur. Addunt iidem, coherenter ad suam sententiam dictam num. 18. sequi esse dicendum, quando pœna voto promissa, non esset exorbitans, at in nostra sententia, hæc additio non est necessaria, ut ex dictis num. 19. manifestè colligitur.

Alia similes illationes affert Merolla, quas tamen, & similes poterit ex se quispiam ex principiis allatis, facili negotio cognoscere.

Quid operetur Error, vel Ignorantia in Juramentis, vel in Votis, vide propriis in locis *infra*, cum de Juramento, & de Voto.

CAPUT III.

De Conscientia.

§. I. Quid, & quomplex sit Conscientia.

1. **N**omine conscientia intelligimus dictamen, seu iudicium rationis, quo judicamus aliquid esse hic, & nunc licitum, vel illicitum, seu quod idem est, aliquid esse sine culpa agendum, vel non agendum. Quapropter, quamvis iudicet quis in universum, die festo, v.g. non esse laborandum, si tamen iudicet esse hoc festivo, ad querendum cibum, laborari posse (hæc enim duo iudicia stare simul valent, cum sibi non adversentur) poterit sine peccato laborare, quia licet tunc agat adversus prius iudicium, non tamen agit contra posterius, in quo propriè consistit ratio conscientia, quæ est regula proxima, juxta quam suas actiones homo dirigit, quamque excipere omnino debet.

Prius iudicium aliqui vocant speculativum, seu etiam conscientiam speculativam, posterius practicam. Sed non innotior in vocibus istis, ut libet, nomen imponitur.

2. Conscientia autem alia est vera, & certa; alia erronea, seu errans: alia opinativa, seu probabilis: alia dubia, alia scrupulosa. Ita Thom. Sanch. lib. 2. de matr. d. 4. f. num. 2. & lib. 1. in Dec. cap. 9. num. 1. Ioan. Sanchez in selectis, d. 4. num. 4. Si enim iudicium nostrum circa aliquod agibile sit conforme ipsi rei, id est revera res ita se habeat, ut judicamus, dicitur Conscientia vera, quæ si procedat ex aliqua ratione certa saltem moraliter, dicitur conscientia vera & certa.

3. Si verò dictum iudicium non sit conforme rei, sed tamen appareat nobis verum, & certum ex vi aliqujus falsæ rationis, qua decepti certò putamus rem ita esse, dicitur conscientia erronea: ut si quis motus à re-

verentia Ecclesiæ debita, certò sibi persuaderet expuere in illa esse mortale.

4. Quod si dictum iudicium procedat ab aliqua ratione, non quidem certa, sed probabili, id est, ex qua intellectus inclinatur ad assentiendum rem ita esse, sed cum formidine, quod pars opposita vera sit, appellatur conscientia opinativa, seu probabilis.

5. Si autem intellectus sit omnino anceps, nullamque rationem saltem probabilem habeat, per quam inclinet ad aliquam partem, dicitur conscientia dubia, seu vocatur, & est dubium, quod aliqui merito appellant dubium negativum, quia negativè se habet in illa incertitudine intellectus, nec scilicet assentiendo, nec dissentiendo: sicuti, quia non habemus rationes saltem probabiles ad iudicandum an arena maris paria esse, vel inparia, verè de illis dubitamus. Quod si aliqua ratio appareat, sed non adeò efficax, ut intellectum movere possit ad aliquem prudentem assensum, dicitur etiam conscientia dubia, & rectè ab aliquibus suspicio appellatur; quia tunc, cum non pertingatur ad probabilitatem, adhuc intellectus negativè se habet ad assensum, vel dissensum: sed solum ita esse à longe suspicatur. Sic esset si unus testis non multum probare fidei affirmaret hanc pecuniam à se in via fortè receptam esse Pauli, & aliter infirmæ simis fidei negaret.

Quando autem sunt æquales probabiles rationes pro utraque parte opposita, licet aliqui iudicium ex illis ortum vocent improprie dubium positivum, at verè iudicium probabile utrumque est, de qua re *infra*, §. 3. num. 9.

6. Si denique, dum ex idoneis rationibus certò, vel probabiliter judicamus aliquid esse licitum, vel illicitum: nihilominus sine rationabili fundamento occurrat aliqua hæsitatio in contrariis, vocabitur, & erit conscientia scrupulosa, quæ sic describitur: Apprehensio ex levibus rationibus orta, iudicium certum, vel probabile nequaquam inficiens.

Jam de singulis breviter agamus, excepta prima, quæ est Conscientia certa, & vera, siquidem, si secundum illam, non operemur, non rectè nos operaturos non est ambigendum.

§. II. De Conscientia erronea, ubi de Perplexitate.

1. **Q**ui agit contra conscientiam, qua sibi persuadet aliquid esse peccatum, licet id peccatum nequaquam sit, peccat ex conscientia erronea, sive mortaliter, sive venialiter, juxta quod iudicat: ita Vasquez, alique *passim* apud Ioan. Sanchez *dict. diff.* ut. 4. num. 1. Ratio est, quia operatur contra proximam regulam humanarum actionum, ut modo diximus §. 1. num. 1. Confirmatur; quia si conscientia tibi proponit hoc esse malum contra legem, & tu illud eligis, convinceris illud amare, plusquam legem: ergo convinceris peccare.

2. Quoniam autem conscientia erronea duplex est: Invincibilis seu inculpabilis alia; alia vincibilis, seu culpabilis, potest quis, verbi gratia, putare hoc die Dominico, non oportere Missam audire, vel ex ignorantia inculpabili, vel ex ignorantia culpabili, juxta superius dicta cap. 2. §. 6. idè sic erit distinguendum. Si est invincibilis, obligamur juxta illam nos gerere, ut num. precedenti dictum est, donec affulgeat aliqua lux, qua moveamur ad illam conscientiam erroneam deponendam, de qua depositione mox à num. 9. Si verò est vincibilis, ni eam vincamus, peccamus, tum sequendo ejusmodi conscientiam, tum non sequendo.

3. Exemplo id clarius reddo. Si quis invincibiliter sine ulla culpa iudicet se posse, debetque mentiri, ad tuendam proximi vitam; hic sanè, periclitante vita proximi, tenetur ex dictis num. 1. mentiri: scilicet enim ageret ex conscientia erronea contra proximi charitatem: contra charitatem dico, siquidem peccatum ex erronea conscientia sumit suam speciem, ut etiam suam

appareat convincens, quamvis adsit nonnulla ejusdem partis opposita formido. Ita Thom. Sanch. lib. 1. in Dec. cap. 9. num. 2. Portell. in dubio reg. V. opinio, num. 1. Caltr. 1. 1. tr. 1. d. 2. punct. 1. & passim.

2. Quando ejusmodi assensus innititur rationi, dicitur probabilitas intrinseca; extrinseca, quando à ratione. Rursus, quando idem assensus, hic & nunc dirigit proximè actionem, quam gerimus, juxta dicta §. 1. num. 1. appellatur probabilitas practica, quam Joan. de Lugo de just. tom. 1. d. 16. sect. 3. num. 97. vocat probabilitatem proximam: quando remota, seu in universum, quam idem de Lugo appellat probabilitatem remotam, vocatur probabilitas speculativa. An autem aliquid speculative tantum possit esse probabile, non verò practice, lege apud P. Bardi de conse. disp. 4. cap. 8.

3. Num verò, qui aliquid operatur, motus ex opinione probabili, bene operatur, & sine peccato, quia in humanis, ut cum prudentia, quæ est certa regula humanarum actionum, operemur, non nisi probabilitas necessario requiritur. Id quod ita certum est, & ita à Doctoribus utroque Sanch. 1. 2. Caltr. P. tom. 1. tr. 1. d. 2. p. 1. Valq. p. 2. d. 62. ap. 4. num. 8. Meroll. 1. 1. d. 3. cap. 4. d. 1. & novissimè Bardi contra Philal. eum de conse. d. 4. c. 10. comprobatur, ut nostra discussione non indigeat, etiam opinione probabiliter relicta, ex Caltr. l. c. Joan. Sanch. d. 4. num. 12. etiam omitta tutiore, ex eisdem ibid. etiam communi, juxta Caltr. P. l. c. 1. Thom. Sanch. l. 1. in Dec. c. 9. num. 9. etiam in articulo mortis, cum Joan. Sanch. d. 19. n. 8. Pasch. dec. 27. quia dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca quantumvis tenui, juxta Pasq. decis. 20. Præst. Franciscum de Amico apud Bardi l. c. cap. 13. modo à probabilitatis finibus non exeat, ut explicatur mox num. 11. sine, confisi, aliquid agimus, semper prudenter agimus. Neque obstat, quod in dubiis tutior sit pars eligenda, nam (præter alia,) nos hic sumus in probabilibus, non in dubiis.

Autoritas unius.

4. Ut autem faciliore negotio dignoscas, quænam sit ejusmodi præsertim practica probabilitas. Dubitabis primò. An autoritas unius Doctoris sufficiat ad probabilem practicè, & proximè opinionem constituendam, ita scilicet, ut tutò, & sine peccato ex vi ipsius in actionem prorumpamus.

5. Respondeo. Tunc solum puto sufficere unum, tamen contra innumeros Doctores is doceat, quando idem est doctus, rem ex professione tractat, firmamque rationem pro se habet, nec apparet contra ipsum aliquid convincens: ita Azor. part. 1. cap. 17. q. 6. Valq. p. 2. tom. 1. d. 62. cap. 4. num. 12. alique. Ratio est, quia ex tali auctore sic vallato nascitur meritò prudens judicium. Quod si ejusmodi Doctor ratione alicujus momenti non fulciatur, idque tu doctus animadvertas, non vales illius sententiam regulariter excipere, nec illam aliis amplectendam proponere, cum tamen possit indoctus. Ratio est, quia tibi non potest tunc innasci judicium prudens, indocto potest, vel certe illum sequi eidem indocto, qui sine culpa ei doctori fidem habet, culpæ non dabitur.

6. Dico, (regulariter) nam potest contingere, ut ille, rem seriò tractans, sit adeò doctus, ut tibi liceat prudenter judicare, rationem illius firmam esse, sed minus à te penetratam, vel notam, & item judicare, ipsum, rationem in contrarium tibi probatissimam facile posse diluere, in hoc enim eventu, ejus opinionem utpotè extrinsecè probabilem, si amplectaris, prudenter geres.

Probabilitas probabilis.

7. Dubitabis secundo, ut valeat quis firmare opinionem probabilem, an debeat ipsi constare evidenter talem opinionem esse probabilem, an sufficiat illi constare probabiliter.

8. Distinguit Merolla 1. 1. d. 3. cap. 4. dub. 1. coroll. 3. asserens, si opposita est evidenter probabilis, debere constare pariter evidenter, aliteram esse probabilem. Si opposita solum probabiliter est probabilis, satis esse alteram esse probabiliter probabilem. Sed absolute puto cum Salas, Valquero, Sanch. Merolla apud Bardi de conse. disp. 1. c. 6. quibus adde Pasq. dec. 18. satis esse in omnibus casibus constare probabiliter opinionem esse probabilem: tunc enim satis firmabitur certa moraliter illa veritas, ne in hunc ferè modum dirigatur. Ego hic & nunc prudenter operor; quia, dum probabiliter puto hoc esse probabile, sum prudenter illud judicium in praxi sequor. Nec enim quod opposita sit evidenter probabilis, dejicit opinionem meam à sua probabilitate: Non sic, si contraria esset evidenter certa, tunc enim (cum una sit veritas) mea esset falsa, nec consequenter probabilis.

Æqualitas probabilitatis. Vbi quid operetur possessio in probabilibus.

9. Dubitabis tertio, an probabiles rationes pro una parte, & æquales rationes probabiles pro alia faciant, ut utraque pars sit reputanda probabilis? Ut id intelligatur, immò ejusmodi rationes posse esse vel circa jus, vel circa factum. Circa jus est, quando rationes ducuntur à legum, & statutorum interpretationibus, eorumque interpretibus. Circa factum est, quando ducuntur ex ipsa positione facti, seu conjecturis factum testificantibus. Exemplò res fiet manifestior. Sunt probabiles rationes, quæ probant rem ab aliquo inventam, v. g. Crumenam argento plenam, facta diligentia, nec ullo comparente, posse quolibet sibi illam applicare; sunt etiam æquales rationes probantes debere pauperibus distribui. Hæ rationes sunt circa jus, quia ponderant id, quod de jure competit, & ex vi legis sive naturalis sive positivæ. At si quatuor fide digni testificentur crumenam esse Pauli, alii verò quatuor simili fide asserant esse Petri, æqualesque conjecturas pro se Petrus asserat, asseratque Paulus, hæ rationes erunt circa factum, quia probant id, quod in facto est.

10. Conveniunt 70. Doctores, rationes alicujus momenti æquales circa jus parere opinionem practicam probabilem pro sua parte, sic idem Joan. Sanchez disp. 3. num. 49. & communiter, ratio est toties dicta, quia quilibet pro parte sua inclinatur intellectum ad formandum tutius judicium.

At verò similes rationes æquales circa factum asserunt non pauci parere non posse opinionem probabilem, sed dubiam, sic idem Jo. Sanch. ibid. à num. 48. Garc. 2. 1. de Ben. p. 1. cap. 5. num. 32. Merolla tom. 1. disp. 48. Ratio est, sunt verba Joan. Sanchez l. c. n. 48. quia dubium solum circa factum versatur, & tunc dicimus propriè aliquid dubitare, quando certò non scit, an aliquid factum sit, vel non, vel an ita factum sit, vel minus. Hæc ille, sed falsum est, primò dubium solum circa factum versari. Nam etiam an solidè jus aliquod interpretetur, meritò dupitamus, quando scilicet interpretatio non est ejus generis, ut efficax aliquo tandem sit modo ad prudenter assentiendum. Secundo falsum item est, propriè dubitare esse, quando certò quis non scit; nam etiam quando quis probabiliter opinatur, certò non scit: opinatur enim solum probabiliter. Quid igitur sit propriè dubitare, supra §. 1. num. 5. definivimus; est enim, quando quis ita anceps est, & incertus, ut nec ad assensum inclinetur, nec ad dissensum, modo ibidem explicato.

11. Sed jam respondeo ad dubitationem propositam. Rationes æquales probabiles non solum si sint juris, verum etiam si sint facti, semper (Nisi quid aliunde obstat) pariunt opinionem practicè, seu proximè probabilem. Ratio est, quia rationes probantes aliquid, sive probabiliter probent jus, sive factum, non relinquunt intellectum ancipitem & incertum, sed quæ negativè habentem, sed æquè ipsum inclinant ad prudenter assentiendum ex vi ipsarum, rem ita esse: non absolute,

absolutè, sed ut dico ex vi ipsarum; quare donec ab alia evidenti ratione in unam solam partem impellatur intellectus, tendere in utramque partem poterit, & consequenter, alterutram excipiendo, prudenter operari. Atque hæc ratio allatam doctrinam probat, etiam si altera pars sit probabilior; modo major probabilitas alterius dicte partis non sit tanta, ut deiciat à probabilitate illam oppositam, quia tunc, expulsa iam practica pars, non est mirum, si inclinari ad assentiendum illi oppositæ nequeat prudenter intellectus.

12. Dixi autem, (Nisi quid aliunde obstat,) ut signetur notari hanc limitationem, seu exceptionem semper esse habendam esse, antequam decernatur, num sit solum remota probabile, à quo non possumus licet dirigi ad actiones peragendas: an etiam proxime sit practica, à quo non possumus. Nam si, adesse aliqua lex, vel consuetudo disponens de contratio, vel pactum, vel circumstantia urgetur aliqua; una tantum pars excipiundo valet. Exemplo res explicabitur. Si Paulus illam inventam crumenam, num. 9. dictam pacifice possideret, non posset quis eam ab ipso tollere, & dare Petro, æqualibus testibus allato: quia tunc obstatet aliquid: obstatet enim illa lex definiens, *Quod in pari casu melior est conditio possidentis*, & sic quamvis verum sit stante æquali probabilitate facti pro duobus posse alterutri rem attribui; at si alter inveniatur habere rei possessionem, non erit amplius probabile, id est non erit practice, seu proxime probabile, posse dari alterutri, sed possidens debet omnino illam retinere: Ita Sanch. Thom. Sanch. quos citat Ioan. Sanch. disp. 44. num. 54. & disp. 33. num. 29. Vt notationem huius muneris adeo necessariam alius menti figamus, asseramus alia exempla, quæ illam quæ magis explicant, quæ confirmant.

13. Verum, antea, iterum ad hanc doctrinam de meliore possidentis conditione regredi cogar. Rogas, an hæc possidentis melior conditio vera sit siue rationes æqualiter pro utraque parte probantes, sint ex parte iuris. Respondeo, si sint ex parte facti id verum esse, lege Castro P. n. 1. tr. 1. d. 3. p. 2. n. 1. Io. de Lugo tom. 1. de iud. d. 16. sect. 5. num. 106. Nam si rem, de qua sunt probabiles facti probationes pro duobus, unus ex illis hoc habeat amplius, quod rem, & possideat, nec privatus quisquam, nec, ut mox §. sequenti dicam, Iudex, poterit eam à possidente auferre; Ratio est, quia illa lex disponens, in pari casu meliorem esse conditionem possidentis, ut deciditur C. ex litteris, de probationibus, ibi: *Quod si amborum partium testes sint æque idonei, & possessoris testes preponderant, maxime locum habet in pari casu ex parte facti.*

14. Verum, Quando rem, de qua sunt æquales rationes quoad probationes iuris, altera ex partibus possidet, An possit parti non possidenti ea attribui, maior est controversia; puto tamen privatos (nam, quid in hoc casu facturus sit Iudex, dicam mox §. 4. à num. 1.) non posse sibi à parte, quæ possidet, palam, vel occultè eam auferre: ita Th. Sanch. lib. 6. in Decal. cap. 1. n. 7. & lib. 4. in dec. cap. 40. num. 18. Castro Pal. tom. 1. tr. 1. d. 3. p. 2. num. 11. Ratio est, quia, licet quis habeat opinionem probabilem, immò probabiliorē quoad jus, aliquam rem esse suam: nisi habeat certitudinem saltem moralem rem vere esse suam, non est probabile, posse facere spoliū auctoritate propria contra possidentem; Vltior autem ratio est, quia etiam hic maxime militat illud: *In pari casu melior est conditio possidentis*: Par autem moraliter semper est casus utriusque litigantis, donec utriusque causa in iure probabilis perseverat, & alterutra, non transit in certam.

15. Non ignoro aliquos apud Ioan. Sanch. d. 43. à num. 40. docere habentem rationes probabiles quoad jus posse licet alterum similes probabiles rationes habentem occultè à possessione spoliare, sibi que rem vendicare, modo res non sit deducta ad forum contentiosum; tunc enim ratio dicitur, ut expectetur Iudicis sententia, & modo cesset scandalum, & turbatio: non,

inquam, id ignoro, nam propterea propter auctoritatem Doctorum extrinsecam; hæc sententia non est censenda saltem quoad aliquos, calis improbabilis.

Et certe quamvis Io. de Lugo de Inst. tom. 1. sect. 5. disp. 17. d. 106. non audeat universaliter hanc sententiam approbare, tamen in particularibus quibusdam eventibus, quos Doctores asserunt, asseram ego mox num. 25. exemplo 19. & 20. §. 34. num. 31. nonnullos non invitatus approbat, quia (inquit) fortasse in particularibus casibus, Doctores id propter aliquod caput concedere valuerunt, cum tamen non viderint caput aliquod generale, unde omnibus casibus idem concedere poterint.

Sed redamus ad exempla communiter auctoritate nihil debere obstat ad constitutionem practice probabilitatis.

Exempla, quando alterutram partem excipere practice nos possumus, licet utraque sit probabilis.

16. Fœmina habens solam probabilitatem mortis sui viri, non valet alteri nubere. Io. Sanch. disp. 43. num. 59. quia dum Matrimonium cum hoc viro sit in possessione, non est à sua possessione spoliandum, obsec. cerit constet de viri interitu.

17. Habens rationes probabiles, mediæ noctis signum nondum sonuisse, & probabiles, jam sonuisse, propter diversitatem Horologiorum, quamvis possit manducare carnes temporis noctis supervenientis ad diem Iovis, contra diem veneris: tamen non potest idem facere nocte Sabbathi adveniente Dominica, ita Sanch. Fag. Trulench. alique apud Pasqual. de jejun. dec. 163. quia tunc possidet Sabbathum, in quo carnis vesci non licet: possit tamen etiam adveniente Dominica idem facere doceat probabiliter iidem apud eundem decis. 164. quibus adde Mxroll. tom. 1. disp. 3. cap. 3. n. 139. ut dicam infra §. 5. n. 6.

18. Quando testamentum est minus solemne, hoc est celebratum sine requisitis à Iure, cum sit controversia uter habeat melius jus in foro conscientie, hæres ab intestato, an hæres institutus in dicto testamento minus solemni, & pro utroque sit probabilis opinio; si tamen alteruter ex his occupaverit bona, & inveniatur in legitima possessione, juvabitur ab illa, meliusque jus habebit in foro conscientie, quare non poterit à possessione deturbari. Sanch. in conf. lib. 4. c. 1. d. 14. n. præsertim 6.

Pari modo quando hæres institutus in minus solemni testamento obtinuit bona, dubitatque probabiliter de testantis animo, & an fuerit fraus, potest adhuc bona testatoris retinere, quia in dubio melior est conditio possidentis. Ita xx Buigos de Paz Sanchez ibid. num. 7. Adde, quia nemo, nisi cerit constet, præsumendus est fraudem fecisse: vide aliqua huc pertinentia cap. 3. §. 7. v. Testament.

19. Asserentibus quatuor; v. g. fide dignis, vel authenticis scripturis attestantibus alitui esse dispensatum ad consanguineam ducendam, quatuor similibus negantibus, non possit illam ducere: quia possidet impedimentum. Ioan. Sanch. d. 43. n. 45. & 57.

Simile quid eveniret etiam præcendendo à possessione impeditenti, si contra duos asserentes sibi fuisse à Papa dispensatum ad consanguineam ducendam, decem æqualis fidei asserent non dispensatum fuisse; illi enim duo, licet absolute facerent probabilitatem: tamen in hac circumstantia tot contrariorum non facerent; siquidem illi decem probabilitatem ex duobus testibus ortam potius obscurant, ac deiciunt.

Contra, in sententia probabili, quod ad sit impedimentum dirimens; v. g. si sit probabile, immò etiam si sit minus probabile, quod non ad sit, potes contrahere; Ita Sanch. lib. 8. de matrim. disp. 6. n. 18. quia satis est sequi opinionem, quamvis minus probabilem in rebus moralibus, ubi nihil aliud obstat, ut in hoc casu, ubi nec obstat possessio impeditenti, de hoc enim dubitatur, nec ab aliquo obscuratur alterutra probabilitas, ut supponimus.

20. Obstat item practicae probabilitati contractus: Ita Caramuel lib. 5. Theolog. moral. num. 1542. sicut enim illicite, & inique venderes aurum probabile pro certo, quia minus valet aurum certo probabilitate tale, quam aurum: pari modo injuria fieret ementi à te praedium, si ipse numeraret tibi certum pretium, tu verò dares praedium, quod ex probabili solum jure posset à te vendi: certo enim pretio non satisfacit per probabile jus. Huc redigitur pactum implicite cum aliquo initum, ut mox dicemus de Iudice, & Medico, §. 4. n. 1. & 17.

21. Obstat praeterea Votum vel Iuramentum, ut si juraveris, vel voveris alteram ex sententiis probabilibus sequi. Idemque esset si iuramento, vel voto promiseris sequi opinionem probabilem, quam superior voluerit, juram enim, & promissam sequi debes, non verò aliam, quamvis alioqui probabilissimam.

22. Obstat etiam aliquando necessitas proximi: ut accidit in opinione, quae concedit posse conferri baptismum in aqua rosacea; Tanta enim potest esse necessitas proximi, quae occurreret, si esset in fine vitae, & alia aqua non adesset; ut tu terneris omittere opinionem negantem, quamvis haec sine dubio sit multo probabilior, & sub conditione illum cum aqua rosacea baptizare.

23. Obstat denique non raro confessio Sacramentalis, debes enim absolvere poenitentem juxta ipsius probabilem, non vero tuam, quamvis probabilior opinio, ut mox aliquando fusi, §. sequenti, num. 2. dicam. Stet ergo aliquid probabile esse remotè, seu speculative posse, quod, tamen practice, & proxime improbabile ob supervenientem aliquam circumstantiam omnino sit; ut in praecedentibus exemplis haecenus animadvertimus: superest nunc afferre exempla de eadem aequali probabilitate, quando alterutram partem excipere practice possumus.

Exempla de aequali probabilitate circa jus, quando alterutram partem sequi practice valeamus.

24. Ex doctrina allata num. 17. quod rationes aequaliter circa jus probantes faciant aequalem probabilitatem resolvitur:

25. Primò. An unicus testis omni exceptione major constituat semiplenam probationem in criminalibus, unde sine alijs adminiculis possit reus ad torturam addungi?

Secundò. An in causa capitali possit Iudex reum interrogare, illum ex precepto obligando ad respondendam veritatem in delicto semiprobatò?

Tertiò. An Iudex, vel ejus Minister possit in carcerem conjicere delinquentem in alieno territorio inventum?

Quartò. An possessor bonae fidei teneatur restituere fructus industriales bona fide consumptos?

Quintò. An filij reorum Majestatis divinae, vel humanae geniti ante parentum crimen afficiantur poenis in jure statutis contra Haereticorum filios?

Sextò. An filij expositi reputentur legitimi?

Septimò. An jussu patronatus possit praescriptione acquiri?

Octavò. An Pater sit astrictus filiam naturalem dotare?

Nonò. An pestis tempore valeat testamentum cum minori Testium numero?

Decimò. An collatio Beneficii facta Infami, vel Irregulari, sit ipso jure nulla?

Vndecimò. An Blasphemo immunitas Ecclesiae faveat?

Duodecimò. An committenti delictum in Ecclesia, faveat Ecclesia pro alijs delictis extra Ecclesiam patris?

Decimotertiò. An exeunti ab Ecclesia, commitendi criminis causa, faveat Ecclesia?

Decimoquartò. An occidenti Clericum faveat Ecclesia?

Decimoquintò. An delinquenti, qui è manibus satellitum eripitur, & ad Ecclesiam confugit, faveat Ecclesia?

Decimosexto. An Episcopus possit dispensare in impedimento dimimenti, quando illud est occultum, & ad Papam non potest propter pauperatatem, vel aliam causam recurrere, & in separatione matrimonij magnum scandalum oriretur?

Decimoseptimò. An ab aliquo infamatus, (si qui infamavit, vel non vult, vel non potest rescindere damnum infamanti in ipsa fama) possit compensationem sibi facere, negando pecuniam ipsi infamanti, quam infamatus, quod se habet; quia est probabile infamiam compensari debere pecunia, quando alius modus non suppetit?

Decimo-octavò. An quando duo se mutuo aequaliter infamaverunt, possint invicem compensare, ita ut neuter teneatur restituere, quando alter restituere non vult? quia probabile est esse licitam compensationem famae unius cum fama alterius; licet non esse licitam etiam sit probabile?

Decimononò. An is cui ex testamento minus solemnij legatum debetur, possit legatum detinere, vel de manu haeredis tollere, vel occulte sibi compensare, cum sit opinio probabilis debiti in foro conscientiae ejusmodi legati, licet non deberi sit etiam probabile?

Regius. An haerēs ab intestato, scilicet ut possit simili occulta compensatione usque eam, qui bona defuncti possidet ex simili testamento minus solemnij?

Vigesimò. An is qui sponsalia contraxit possit ea dissolvere, si causa secundum probabilem opinionem sit sufficiens ad eadem dissolvenda? Et an sufficiat auctoritas viri docti assentis causam esse sufficientem ad dissolvenda, quamvis nunc agatur de spolianda sponsa suo jure?

26. In his inquam, & similibus idè probabiliter resolvit Ioannes Sanchez, d. 44. a num. 52. quoad sexdecim priores casus, & de Lugo de just. tom. 1. d. 16. sect. 5. num. 99. quoad alios quatuor, posse quemlibet sequi affirmativam, & possit item negativam, quia adest probabilis opinio apud Doctores pro utraque, unde & prudenter ex alterutra ex illis quilibet operari, ut maluerit potest.

Dixi (resolvit Ioan. Sanchez, & de Lugo;) nam ego video in aliquibus ex his exemplis, obitare possessionem, ut in 19. obitare videtur possessio haereditatis, & possessio habentis bona defuncti, & in 20. possessio sponsalium in sponsa, imò & in primo, & secundo aliisque nonnullis possessio libertatis.

Exempla de aequali probabilitate circa factum, quando alterutram partem excipere potest practice.

27. Ex doctrina asserente aequales rationes circa factum parere aequalem probabilitatem proximam, ita ut quod maluerimus, excipere possumus, si nihil obstat, resolvitur primò, An qui habet probabiles rationes se commississe mortale, habeat autem aequales se non commississe, obligetur illud confiteri. Non obligari docet Suarez de poenit. distinct. 22. sect. 9. num. 6. alii-que apud nostram methodum confessionis, lib. 2. cap. 1. §. 9. num. 9.

Secundò, An qui, cum certo sciat se commississe mortale, habeat rationes probabiles se illud confessum esse, habeat autem item probabiles non fuisse confessum: An inquam teneatur illud clavibus subijcere: Non obligari idem docet, alii-que ibid.

Tertiò. Si sit probabilis opinio inter Medicos, An semen corruptum sit, negantibus alijs, alijs aequè affirmantibus, An possit sumi medicamentum directe illud expellens: Possit docet Sanchez lib. 9. de matrim. d. 17. num. 19. sine.

Quartò. Si adint quatuor testes fide digni asserentes conjuges esse consanguineos, verbi gratia, in quarto gradu

gratia, sint autem alij non dissimiles quatuor, qui negant, an post contractum matrimonium possit conjux reddere debitum sequendo negantes, an possit non reddere, sequendo affirmantes, posse utrumlibet docet Hurtad. *de matr. d. 1. diff. 9. n. 37.*

Quinto. Quid in eodem casu ante contractum matrimonium, An scilicet possint contrahere? Posse docet Merolla *rom. 1. disputat. 3. cap. 3. dub. 2. n. 11. 12. 13.*

Sexto. Si probabile tibi sit aliquid vovisse, vel promississe, probabiliter contrarium, An possis non servare votum, vel promissionem? Posse docet Thom. Sanch. *lib. 1. de matr. disp. 9. num. 11. fine, & lib. 1. in d. decal. cap. 10. n. 36. ubi contrarius lib. 2. de matr. disp. 41. num. 36. posse item docet Ioan. Sanch. disp. 43. num. 2. Suar. de vot. lib. 4. c. 5. num. 5.*

Septimo. Si sint quatuor fide digni, asserentes crumenam plenam argento à me inventam esse Petri, alijs simili- bus quatuor asserentibus esse Pauli. An exi maluerio tradere illam possum, cum tam neuter hunc quam possi- dent posse cui maluerio docent viri docti consulti à Ioan. Sanch. *disp. 43. num. 53. licet contra doceat Castro P. rom. 1. r. 1. n. 1. & 9. fine.*

Octavo. In jejuniis naturali quoad Euchariistiam sus- cipiendam, si habeas rationes probabiles quod sonue- rit media nox, & probabile quod non sequitur propter diversitatem, v. g. horum Horologiorum, de quibus non constat esse certo falsa, & comedas, An possis die tra- fimo communicare? Posse docet Thom. Sanch. *disp. 41. de matr. num. 40. Ioan. Sanch. d. 34. num. 30. §. propterea videtur.*

9. In his, inquam, & similibus, resoluitur posse nos complecti partem, quam citati Doctores tenent, posse & contrariam, quam tenent alij, quia nimirum etiam in aequalibus facti probationibus residet nonnunquam in singulis partibus sua proxima, practicaque probabi- litas.

10. Video nonnullos contra sentire circa aliqua exem- pla ex his, propterea quod in illis militet melior conditio possidentis in alterutra ex partibus: lege Meroll. *rom. 1. d. 3. cap. 4. coroll. 1. & 2. Verum satis est nobis probabilem do- ctinam attulisse; cum nobis non sit necesse omnia fusè persequi. Non tamen gravari debeo aliqua, adhuc super- addere, quæ ad maiorem præcedentium declarationem hic solent latè à Doctotibus agitari.*

§. IV. De probabilitate, quam excipere quædam Particulares debeant.

De Iudice.

1. Dico primò si sint rationes æqualiter probabiles circa factum inter civiliter litigantes, Iudex non potest sequi quam maluerit opinionem, sed tenetur rem, modo mox explicando, dividere, sic Salas & Villalobos Coninch. Sanch. alijque apud Castro P. *rom. 1. r. 1. d. 2. p. 10. num. 2. quibus adde Layman lib. 1. §. 3. num. 16. Ratio est, quia iuxta super dicta hic aliquid obstat, ne probabilem quamlibet opinionem Iudex sequatur: est quia, ipsum munus Iudicis. Præcibit enim lex, immodò ratio ipsa dicat, ut ex officio; vel ex pacto tacite inito cum Republica, Iudices inquirent diligenter quantum possint veritatem, & judicent secundum allegata, & probata, merita causa ponderando: adjudicent ergo rem melius probanti, vel si major ratio non adsit pro alterutro, dividant utrique.*

2. Quid si res sit individua? Aliqua ratione res componatur inter partes, dando uni rem, alteri æstimatio- nem suæ partis, & si sic litigantes quiescant, cum non sit major ratio, cur uni res adjudicetur, alteri pretium, forte poterit lis, quoad hoc, definiri: ita Merolla *rom. 1. d. 3. c. 4. d. 3. conc. 4. n. 170.*

3. Ex hac conclusione vides primò, cur privatus pos- sit auctoritate propria dare crumenam illam modo di- centi Petro, vel Paulo, ut libuerit, idem autem non possit

Iudex ex officio, qui tenetur omnino eam dividere. Vide *suprà, §. precedente, n. 27. versu s. p. imo si sint.* Ratio enim est, quia Iudex debet sartatecta custodire à re merito causæ ex pacto inito cum Republica, cum privatus, quia à simili pacto liber existit, utatur iure suo sequendo opi- nionem, quam malit, probabilem; & sic illa circumstan- tia meritis Iudicis facit pro ipso proximè improbabi- lem illam opinionem, quæ proximè probabilis est pro privato.

4. Vides secundo, cur aliqui (& quidem merito) li- mitant hanc conclusionem, ut Iudex in aliquibus civi- libus causis, puta dotis, matrimonij, libertatis, pupilli, peregrini, viduæ, locorum piorum, quæ sunt causæ privi- legiata, non possit rem dividere, sed obligetur ad fe- rendam sententiam pro his privilegiatis. Ratio enim est, quia lex, quam servare tenentur Iudices, decrevit, ut his in pari casu faveretur: id quod si est otium, vide fufius apud Doctores. *Lege cap. fin. de sem. & re judicata, Mascard. de prob. v. opinio, n. 14. conc. 1143. n. 10.*

5. Dico secundo, si rationes circa factum, inter cos- dem civiliter contententes, probabilius pro uno probent, quam pro altero, tenetur Iudex probabilius probanti rem per suam sententiam adjudicare; sic Sanchez *disp. 44. num. 51. §. in secundo.* Ratio ducitur ex eodem prin- cipio, quia Iudex ex legibus, & pacto inito cum bono publico, ferre sententiam debet pro melius probante causam suam. Excipe, nisi majoritas probabilitatis sit adeo exigua ut (quia modica) pro nihilo reputanda sit, tunc enim recurendum erit ad præcedentem conclusio- nem n. 1. dictam.

6. Major autem probabilitas, omnibus diligenter à ju- dice, sive ex parte facti, sive etiam ex parte iuris perpen- sis, prudentis arbitrio est ponderanda, & quidem non raro tantò potest esse major probabilitas, ut etiam si alter, cui minor probabilitas faver, possideat, debeat per Iudi- cem à possessione depelli: id enim Iudici ex officio incum- bit, ut dictum est.

7. Dico Tertio. Si rationes circa jus probant æquali- ter pro collitigantibus civiliter, nec impediunt rationes circa factum, ut impediunt, si de facto alter possideat, vel quod dixi n. 4. Iudex non potest, ut ego certum pu- to, rem cui maluerit, adjudicare, sed modo paulò ante dicto debet rem dividere. Ratio efficax mihi videtur esse, quia non video, cur hic non militet eadem ratio ducta à Iudicis munere modo inculcata. Quæso, Lector, rem naviter perpende; nam summam pavitatem, ne di- cam identitatem, invenies. Dixi (ut ego certum puto) nam propter extrinsecam bonorum Doctotum authori- tatem, asserentem in hoc casu posse Iudicem pro suo amico, si maluerit, sententiam pronuntiare: potes id ut probabile, si velis, amplecti, cum limitationibus dictis *num. 4. Lege Merollam rom. 1. d. 3. c. 4. n. 182. Ita Sanchez in dec. lib. 1. c. 9. n. 45. Franciscus de Lugo p. 1. de cur. q. 8. num. 66. Texeda tom. 1. contra Mey. lib. 2. contr. 8. num. 15, alijque.*

8. Dico quarto. Multò magis res à Iudice dividenda, modo dicto, est in civilibus, si sint rationes tam circa jus, quam circa factum æqualiter probantes. Sic Merolla *l. cit. num. 166. Bannes. Sanchez. Layman, alijque apud eundem; id enim multò fortius probat dictum Iu- dices munus, ita ut aliqui, qui nobis adgerantur in præ- cedente conclusione, ultra hanc præsentem amplectan- tur.*

9. Dico quinto. Si rationes circa jus probent ma- gis pro uno, quam pro altero in litigantibus civiliter, non potest Iudex nec dividere etiam pro rata probabili- tatis, nec tribuere cui maluerit: sed ferre sententiam debet pro habente maiorem probabilitatem in iure: semper excipe, nisi majoritas esset exigua: nam tunc juxta regulam communem, *parum pro nihilo reputandum erit, & judicandum, ac si essent rationes æquales mo- do jamiam dicto.* Ita Sotus, Val. Tanner. Suar. Sanch. 2. Bissler. alijque, quos citat & sequitur Pater Bardi *de conse. d. 4. cap. 27. num. 10.* Ratio autem notari dicta est, ipsam

ipsum munus Iudicis toties repetitum, quod hic, ubi agitur de iure, juxta quod Respublica vult Iudices dirigere, permixtissime militat. Scio Doctores non infimam contrariationem asserere, ut Ioan. Sanch. Saloni. Salas, Texeda, Gaspar. Hurtardus, alique apud Bardil. c. putant enim in hoc casu posse iudicem, cui voluerit, rem adjudicare; quia semper probabiliter, atque adeo praeponderanter adjudicabit. Sed profecto non probabiliter proxime propter novam hic superadditam rationem muneris Iudicis: nolo tamen a probabilitate saltem extrinseca tantorum sententiarum Doctorum excludere.

Non nemo, videlicet P. Bardil. cit. a. num. 14. admitti hanc doctrinam in hoc quinto nostro dicto allatam, illamque peracriter probat, sed deinde c. num. 21. non admittit doctrinam a nobis modo num. 8. in quarto dicto traditam: Vt cum nec ipse tentat disparitatem asserere, ne solidam asserti posse mihi videtur.

10. Additum est autem semper in praedictis (civiliter) nam in criminalibus probabilibus puto Iudicem debere sententiam proferre in favorem rei juxta rationes probabiles: sive rationes circa factum sint, sive circa jus, ac parvi facere debere rationes probabiles, immo & probabiliores: quae essent contra eundem reum; sic Merolla l. c. d. c. 4. num. 180. Ratio est, quia pro criminalibus superadditur illa nova ratio, puta dispositio legum reg. 11. de reg. juris, in 6. cum sunt parvum iura obscura, reo favendum potius quam alicui. Per quas praescribitur ut quando iura parvum non sunt clara, faveatur reo: at instantibus rationibus probabilibus pro reo, rationes contra ipsum omnino clares non sunt, faveatur ergo reo, reo, inquam, qui proprie sic dicitur in criminalibus nam in civilibus, is, qui urgetur, proprie vocatur conventus.

11. Non nego probabile esse Iudicem non teneri ad se ita gerendum, licet possit; id enim non ignobiles Doctores viz. Saloni., Sayr. apud Merollam l. c. asserunt, juxta quam opinionem nonnulla attulimus in exemplis, §. procedente, traditis.

12. Quandoquidem de Iudice sermo est: Quæro, ubi sunt Respublica creati plures Iudices pro causarum decisionibus, potestque licite unus se remittere sententiae alterius? Respondeo. Absolutè non potest, quia ideo Respublica plures exposcit, ut plurimum suffragio, atque adeo cum majori cautione res decernantur, atque ad id Iudices acceptando officium cum Collegis, se tacite obligant. Lege Valq. p. 2. d. 64. c. 2. n. 5.

13. Illud licitum puto posse unum deponere suam opinionem probabilem, & sequi opinionem alterius, quem doctum, moribusque integris & fortasse se meliorem cum fundamento credit: id enim non est se remittere alteri, nec relinquere cognitionem causae, sed est ipsum moveri ad decidendum ex principio extrinseco probabili, nempe ex autoritate sui Collegae viri docti, ac iusti. Ne igitur incidat in errorem numero procedente dictum contra pactum initum cum Republica, consideret Iudex causam; quod si nihil clarum occurrat contra opinionem alterius Collegae, tunc enim vero poterit, modo dicto, ius se probabili sententiae remittere.

De Advocato.

14. Is potest sequi probabilem opinionem in advocando, etiam probabiliorē relicta, dummodo de maiore probabilitate contrarij suum clientem admoneat. Sic Less. lib. 2. cap. 31. d. 9. Valq. p. 2. q. 19. art. 6. d. 64. cap. 1. num. 3. Azor. tom. 1. lib. 2. cap. 17. q. ultima. Ratio est, quia ex una parte Advocatus prudenter agit sententiam probabilem defendendo, & ex alia nulla lex id prohibet. Neque obstat tacitum pactum cum cliente, ne illum in periculum probabile amittendi causam dejiciat; jam enim huic malo occurrat, dum ei major adversarij probabilitas explicatur. Nec rursus obstat illud: In dubiis reo, & possessori est favendum, & illud modo dictum: In pari casu pro possessore, non obstat, inquam, nam

hæc sive ad Iudicem, sive ad privatum, quoad sibi rem vendicandam diriguntur, non verò ad Advocatum, qui favore suo clientem omni meliori modo, quo sine calumniis potest semper concesserunt leges; si quidem is nulli injuriam facit, partem minus probabilem defendendo, quam quin denique Iudex pro habente melius ius sententiam proferet. Nec denique obstant expensæ diligantibus iterum faciendæ, nam ad id dat Advocato rationabilem causam illa sua probabilitas, & spes, illa quamvis modica, quam habet, ut causæ bene ex utraque parte coram Iudice discussa, pro se, ut non tardè accidit, sententia proferatur.

De Doctore.

15. Is, a quo petitur consilium, potest illud dare iuxta probabilem opinionem, etiam relicta propria, immo & probabiliorē, quia semper consilium dat prudens: ita Castro P. tom. 1. tr. 1. d. 2. p. 3. Sayr. uterque Sanchez, Valq. apud eundem. Nam propter eandem rationem Sanchez lib. 1. in Decal. cap. 9. num. 24. meritò concedit interrogantem, cui grata non est resolutio unius Doctoris posse quærere alium, qui benignius, sed tamen probabiliter loquatur.

Duas tamen adhibeo limitationes, primò quod si quis interroget tuam tuam stare tenentis, non alienam, quamvis probabiliorē. Secundo, communiter qui petit consilium in casibus ad suam conscientiam spectantibus semper intendit noscere, an partem sibi benigniorem sequi se peccato valeat, verbi gratia, si quis petit quid faciat de invento aere, nullo domino post diligentiam comparente, petit an sibi possit illud retinere, id quod, quia est probabile, licet etiam sit probabile debere pauperibus distribuere, illud non verò hoc consilium dare, tenentis ex suppositione, quod consilium dare suscepisti; sic idem ibid. num. 4. Unde indoctos Confessarios, qui semper putant se bene facere obligando penitentes ad restitutionem, quia id semper est tutius, reprehendo. Sanè si id, quod est tutius, cognoscere voluissent, tuum consilium non expectassent, sed ex se restituisent. Verum tu, dum faves alteri, tuo huic clienti iniquus es, qui non vult, nec tenetur restituere, nisi omnino debeat.

16. Dum idem Doctor sive publicè, sive privatè doceat, peccat mortaliter, si falsam in te gravi doctrinam praesertim in moralibus doceat; quia sic graviter Auditores decipit, viamque pandit erroribus, atque peccatis, sic Castro P. tom. 1. tr. 1. d. 2. p. 3. num. 8. Docere tamen potest probabilis opinionem etiam praetermissis probabilioribus, modo non praevideat aliquid scandalum exiturum, quia sic jam se prudenter gerit, si quidem probabilem bene gerendi viam Auditoribus ostendit.

De Medico.

17. A Medico in medendo semper excipienda probabilior est opinio, ita Val. 2. d. 3. q. 2. versu Altero modo, apud Sanch. lib. 1. in Dec. cap. 9. num. 42. Nec sine peccato contra iustitiam aegroto probabile medicamentum applicabit; omisso cetero, vel probabiliorē. Sic Bresserus lib. 3. de cons. cap. 9. n. 125. Ratio est, quia id requiritur lex, seu pactum tacitum cum aegroto initum. Medicus enim, & aegrotus tacite conveniunt, ut quandoquidem agitur de salute, eamque Medicus suscipit (quamvis sine pretio) conservandam, omni meliori modo medicamenta porrigat. Nam propterea non est Medico concedendum ut experientiam faciat de suis medicamentis, etiam in desperatis; sic Azor. Corduba, Villalobos, alique cum Castro P. l. c. p. 9. num. 3. tum quia non licet morte proximi, quam certè accelerati saepe continget cum ejusmodi experimentis, licentiam comparare: tum quia non observaretur dictum pactum de medendo omni meliori modo.

18. In

18. In casu autem, quo duo sese offerant medicamenta cum equali probabilitate profutura, nec possit haberi certum, vel magis probabile, concedatur Medico libera electio; quia tunc prudenter se gerat, omnique meliori modo, quo tunc potest, agat, famulatur.

19. Denique, quando est æquale dubium, nec videtur potest an medicamentum profuturum sit, an nocivum, & aliud certum, vel probabile medicamentum, & aliud certum, vel probabile medicamentum, non adest, Valenzia d. 3. q. 10. p. 2. vers. Non improbo, concedit adhiberi posse, Castro Palau l. c. p. 9. n. 5. negat concedi adhiberi posse, Sanchez l. c. p. 9. n. 5. sine nisi in casu, quo (ut etiam notat Sanchez l. c. p. 9. n. 5. vide etiam l. 9. de matr. disp. 10. n. 18.) aliqua tandem spes videatur proficiendi. Ratio Castro Palau est, quia tunc Medicus proficiendi se exponere debet, quantum est ex se, sine necessitate se exponere periculo infirmi mortem accelerandi, quod nunquam licet. Ratio Valenzia est, quia periculum ejusmodi dubie accelerationis satis superque compensatur ab illa spe licet dubia sanitatis. Tunc enim (addit hic Valenzia) licet dubia sanitatis, quod ex Galeno fertur: *Inimice autem* Vtraque sententia est probabilis, & ex affirmativa sequitur debere Medicum adhibere, quia, quandoquidem potest, debet omni meliori via decumbenti consulere.

De Ministro Sacramentorum

20. In conficiendis Sacramentis poterit eorum Minister sequi opinionem probabilem, etiam probabiliorē, nisi tamen obstat usus, & consuetudo Ecclesie, vel tacitum pactum cum suscipiente Sacramentum. Ita Vasq. l. 2. q. 19. art. 6. dub. 63. cap. 2. & 3. Basil. de Penit. l. 4. de matr. c. 25. n. 9. quibus addit alios apud Merollam l. 1. d. 3. c. 4. coroll. 3. Explico, qui v. g. conferret Baptismum per illa verba: *Ego te baptizo in nomine Genitoris, Genitricis, & procedentis ab utroque*: quibus probabile est confici Sacramentum; vel qui eundem conferret in aqua rosacea; vel consecraret in pane facto ex frumento silvestri, quibus, quia est probabilis sententia in Philosophia aquam ex herbis extractam non differre ab aqua naturali, & frumentum illud non differre à vero tritico, quibus, inquam, est probabile, confici Sacramentum, non peccaret ex hoc capite sic conficiendo, quia qui juxta probabilem opinionem operatur, peccatum non committunt coram Deo; nec consequenter injuriam faciunt Sacramento. At quia adest Ecclesie gravissima consuetudo, ut Baptismus conferatur sub illa certa forma: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, & in aqua naturali: atque Eucharistia in panis, indubitatoque tritico consecratur, graviter peccaret contra legem, qui secus extra necessitatem faceret: peccaret etiam contra iustitiam ille Baptizans ex eo capite, quia (sive sit Pater, filius, qui tenetur ex iustitia stipendij dati, sive sit aliud) tacite videtur contrahere cum suscipientibus, vel cum Ecclesia, ut in re tam gravi salutis spiritualis, quandoquidem munus ministrandi acceptat, omni meliori modo, quo tunc potest, suscipienti, famuletur iuxta dicta de Medico corporali, quæ hic applicanda proportionalliter sunt. Absolvere autem solum attritum cum attritione cognita, idem absolute semper Confessarius poenitentem potest, quia, sic confici Sacramentum Poenitentiae, non est solum probabile, sed post Concilium Tridentinum est saltem moraliter certum. *Propositus de poen. d. 2. n. 56.*

21. Quando autem adest probabilis opinio de jurisdictione, approbatione, vel simili dependente ab Ecclesia, potest quilibet juxta eam probabilem sententiam operari, in administrandis Sacramentis. Sic Less. l. 2. cap. 29. d. 68. Soar. 4. tom. in 3. p. d. 26. sect. 6. a. num. 7. alique. Adest, v. g. probabilis opinio, te, qui es Sacerdos, posse propter quandam Episcopi licentiam absolvere à peccatis, à censuris, à reservatis, vel posse assistere matrimonio, &c. potes absolvere, & assistere sine necessitate admonendi proximum de opinione contraria, quamvis

probabilior. Ratio est, quia in his casibus certò sit Sacramentum ex eo, quia quoties est probabilis opinio de similibus dependentibus ab Ecclesia potestatem, ipsa ex consensu tacito, & de præsentis ratihabitione supplet. seu confert jurisdictionem certam, ut fuscè apud Doctores Less. nat. l. c. Thom. Sanchez. lib. 2. de matrim. d. 22. n. 65. & in Decal. cap. 9. n. 35. Basil. de Pont. lib. 5. de matr. c. 19. num. 8. & cap. 20. num. 7.

22. Denique Confessarius dum agitur de peccato poenitentis potest sequi opinionem probabilem, neglecta etiam probabiliorē, ut item potest, immò interdum, sicuti docuimus, in *methodo nostra confess. lib. 3. c. 9. §. 1.* debet secundum opinionem probabilem poenitentis se gerere. Ratio est toties dicta, quia sic coram Deo prudenter agitur. Nec intervenit damnum ullum poenitentis; si quidem certissimum est nullum peccatum committi ab eo, qui secundum opinionem practicè probabilem operatur, unde sufficienter ad suscipiendam absolutionem erit is dispositus, si opinionem suam, quæ probabilis sit, velit excipere, & non aliam.

23. Hinc quando est probabile, peccatum aliquod non esse reservatum, licet sit probabile, & multo magis si sit solum dubium, reservatum esse, poterit Confessarius ordinarius licite, & valde ab illo absolvere, quia ex probabili opinione operabitur, quæ ex communi jam Doctorum sententia, dat jurisdictionem. Sæ Merolla l. 1. d. 3. c. 3. d. coroll. 23. num. 370.

24. Immò puto obligari Confessarium in hoc casu ad absolvendum, si quidem non absolvere, esset condemnare. Ita Ioan. Caramuell. l. 3. Theol. mor. n. 1346. Adde charitatem velle, ut si potes sine tuo incommodo (ut certè hic potes) non dimittas in absolutum poenitentem graviter ex mortali peccato laborantem. Non obligari tamen quando actio tenet ex parte Ministri puta Confessarii, notat de Lugo lib. 1. Resp. moral. d. 18. & ego dixi lib. 3. Method. Confessionis, cap. 9. §. 1. num. 4. in Addit. & iterum dicam cum Ioanne Sanchez, quando agam de Poenitentia lib. 5. cap. 5. §. 1. num. 39.

De Rege quoad bellum gerendum.

29. Rex, seu Respublica ad gerendum bellum, vel habet probabilitatem fundatam in jure, vel in facto. In jure est, quando adest opinio Doctorum, Regnum in aliquo certo casu posse ab aliis occupari. Fac, v. g. Regem alicujus Regni esse spurium, certè si adest opinio Doctorum probabilis, ejusmodi Regem licite posse suo Regno repelli, esse hæc probabilitas innixa in jure. Probabilitas fundata in facto est quando duo, pluresve Scripturis, vel testibus contendunt probare Regnum ad se pertinere.

30. Dico, in probabilitate orta ex jure quemlibet Regem licite bellum gerere contra alium posse. Sic Sanchez d. 44. a. n. 57. Ratio est quia, ut est toties dictum, potest quis sequi opinionem probabilem, omnia probabiliorē. Quid si alter possideat, ut est in casu proposito numero precedenti? Respondeo tunc ex mea sententia non posse, quia ut supra §. 3. n. 24. dixi, & mox numero sequenti repetam, possessionem favere possidenti est lex canonica ab omnibus observanda. An tunc recurrit valeat ad Iudices, mox tangam n. 33.

31. Dixi (ex mea sententia) nam ex bonorum authorum opinione posse video, qui, nihil obstante prædicta unius Regis possessione, putant in dicto casu ab alio Rege bello impeti Regem possidentem posse. Lege item Castrop. tomo 1. disputatione 2. part. 7. n. 1. Ioan. Sancti. d. 44. n. 58.

32. Quid, si sit opinio practicè probabilis fundata probabiliter in jure, quod dictus Rex possit regnum ab alio possessum occupare? Respondeo tunc sanè, etiam in mea sententia posse, nec mirum, quia jam supponis eam opinionem esse practicè probabilem. At ego adverto, hanc nunquam fore opinionem practicè probabilem ex principiis intrinsecis) nam esto ex autoritate extrinsecis

seca num. 31. dicta), posse Regnum ab alio Rege possessum occupari, si ejusmodi Rex cum probabilitate juris sit in ejus controversa possessione, quia nemo ut toties cantavimus, per hominem privatum (qualis profecto est Rex, vel Respublica quaecunque respectu alterius, qui sit suae absolutae potestatis) nemo, inquam, solitari potest à sua possessione, nisi certo moraliter coniter possidentem inique possidere.

33. In probabilitate, ex probationibus facti negant absolute plerique posse tunc Regem bellum gerere, sed debere recurri ad Iudices modo late tractato à Castro Palao l. c. n. 5.

Sed sic est distinguendum. Potest Primo Regnum, de quo disceptatur, esse in possessione unius ex Regibus, & tunc ob probabilitatem ortam ex facti probatione non potest contra ipsum intentari bellum à alio Rege etiam probiores habente rationes facti: Ioan. Sanch. d. 64. num. 56. Ioan. de Lugo t. 1. de iust. d. 16. sect. 7. num. 98. quia obstat lex Canonica pluries repetita, cui omnes Fideles subfunt, quámque nos supra §. 1. num. 14. attulimus, & inculcavimus.

Certe in hoc casu possessionis, quanto probatio facti ex probabilioribus rationibus uni favet Regi, & in casu, quem n. 30. huc remisimus, non est improbabile posse recurri ad Iudices eo modo, quo laudatus Castro P. l. c. prosequitur illum, si placet, adi; non enim nobis est orium ea, quae raro contingunt, universa percurrere.

34. Potest secundò dictum Regnum vacare, hoc est, in nullius Regis esse possessione, & tunc etiam nullus ex Regibus poterit in ejusmodi probabili facti probatione bellum gerere, ut Regnum occupet: ita Vasq. & Tanner, quos sequitur citatus Merolla tom. 1. d. 5. c. 4. dub. 3. n. 204. Ratio est, quia obstat ius Regni vacantis: dum enim non est certum ius pro aliquo ex Regibus, ipsum Regibus liberum manet, sic Salas p. 2. tr. 8. de unio. sect. 10. n. 128. apud Castro P. cit. n. 10. praevalet enim Regni libertas, si non constat de servitute. Quare tunc Regnum, vel se gubernet, vel se alterutri ex Regibus gubernandum sponte tradat, vel certe recuratur ad Iudices, eo modo, quo idem Castro Palao ibidem affert.

35. Postremò si certus sit Rex Regnum ab alio Rege possessum esse suum, illum admoneat, ut Regnum cōsignet domino: si renuat, bellum genere contra ipsum poterit. Ita Vasquez. Mol. Salas apud Castro P. cit. n. 13. Quamvis enim Rex, qui occupat Regnum, non cognoscat veritatem, adhuc iniuriam materialiter fecit, quam propulsare licet illi, qui de sua certus est.

De Militibus.

36. Milites denique, sive subditi, sive non subditi, alius Regis, cap. Quid culpatur 23. quæst. 1. sive actu serviant, sive ad bellum mercede conducantur, dum illis non constat de iniuria belli, possunt licite militare. Ita Valent. Vasquez, Sanchez, alique apud Castro P. max citandum. Ratio est quia cuilibet licitum est alterum juvare in re, quae praesentitur bona. Bona autem praesentitur donec non constat esse malam. Id certe ita se habet in bello suscepto à Principe Christiano; in suspecto enim ab Infideli difficilius iustitia praesumenda est. Suarez, Vasquez contra Thom. Sanchez lib. 6. in decis. cap. 3. n. 5. quos sequitur citatus Castro Palao tom. 1. tract. 1. disp. 2. par. 8. num. 8.

COLLATIO BENEFICII

in mensis reservato.

37. Beneficiarius in ultima nocte mensis Papae reservati moritur, postquam unum ex Horologiis signum mediae noctis dedit: sed aliud ex illis eandem eandem noctem, per suum pulsus, signavit post mortem Beneficiarii. Quæritur, An possit providere de hoc Beneficio Episcopus, qui vult se conformare cum secundo Horologio, atque adeo iudicare Beneficium vacasse in suo

mensis, An potius Pontifex summus, qui se conformare vult cum primo?

38. Dico posse quemlibet providere: & ille praevalere, qui prius conseret. Ratio est cruenta ex dictis, quia, cum Horologium quodlibet non aperte falsum faciat opinionem probabilem, probabile erit ius pro utroque, id est, Episcopo & Pontifice: Prævalere autem qui prius conseret, quia tunc subintrat Regula, quod: *Melior est conditio possidentis*, juxta jam dicta. Et certe passim Doct. firmant quando plures conserere possunt idem Beneficium, subsistere Provisionem quæ est prior tempore. Si res sit dubia, dicam inferius §. 7. v. Mensis. Vide etiam ibidem, v. Beneficium.

39. Dices. Provisus ab Ordinario, ut excludat provisionem à Pontifice, debet evidenter probare suam intentionem, & quod Beneficium sit libera collationis. Respondet id solum verum esse, quando Papa prius tempore providit, quando agitur de Beneficio, de qua dubitatur an sit reservatum: non autem quando agitur de expiratione mensis, & res est probabilis, pro Episcopo: nam tunc quia certum est Episcopum posse in suis mensibus providere, & duratio reservationis non est evidenter certa, imò est probabilis talem durationem non adesse, praevalere possessio iuris Episcopalis: Quare potius, debet evidenter adversarius probare, secus nihil faceret contra possessionem quam supponimus habere provivum ab Episcopo.

§. V. An liceat modo unam, modo alteram probabilem sententiam in eadem materia sequi.

1. Probabile est, verbi gratia, hoc vestigial in iuste esse impositum: probabile item, esse impositum iuste: possumne ego hodie, quia sum exactor regius vestigialium, exigere ejusmodi vestigial, sequendo opinionem assertentem illud iuste esse impositum, atque adeo licere mihi sine iniuria illud exigere, & cras, imò etiam hodie quia sum mercator, illud occulte de fraudare, sequendo opinionem assertentem illud à iustitia deficere? Abstrahimus ab eo, quod exactor acceptando officium, promittit tacite sequi opinionem probabilem faventem Regi, juxta dicta §. 3. n. 20.

2. Probabile rursus est ablationem famæ pecunia compensari, probabile non compensari: possumne ego hodie infamatus velle ab infamante compensationem pecuniam, & cras, imò hodie ego ipse alium infamatum nollem famam proximi à me ablatam, compensare pecunia?

3. Probabile item, eo licere æquivocare in iudicio causa semiplena, probabile non licere, possumne ego hodie reus æquivocare, cras verò creatus Iudex cogere reum, ut non æquivocet? Hæc & innumerabilia ejusdem generis hic in controversiam vocantur.

4. Pater Franciscus Bardi in utraque Theologia vit nostræ Societatis eruditissimus, cuius familiaritatem ab hinc annis triginta, & amplius, cum in Collegio Romano cursui Theologico operam navavimus, contraxi, & deinceps similibus studiorum communicatione, fovimus utrique, & auctimus, Pater, inquam Bardi de conscientia, disp. 4. cap. 14. de hac opinione late disputat, & pro negativa sententia affert Cardinalem de Lugo Pasqualium, & Franciscum de Lugo.

5. Verum quidquid sit de autoribus, venio ad quæstionem. Asserto posse licite fieri ejusmodi variationem prout libet, tum in casibus relatis, n. 1. 2. & 3. tum in similibus, modò unam, vel alteram limitationem præ oculis habeas, quam max subdam. Ita Ioan. de Lugo de Euch. d. 15. sect. 2. alique. Ratio efficax hujus assertionis est, quia in nostra libertate est sequi quamcunque opinionem practice probabilem, si quidem eam sequendo semper prudenter humano more, ut supra sæpe dictum est, operabimur.

6. At ex hac sententia sequuntur sequentia incommoda. Primò, si hodie sit jejuniij dies, cras verò sit dies Dominica

Dominica, & audita hora mediæ noctis comedat quis cetera, utpotè in tempore pertinente ad diem. Dominica sequentem, ex vi probabilioris, quam facit prædictum horologium, certe peccatum non committet, quia sequitur opinionem probabilem, quam facit quodlibet horologium; quod non clare constat esse falsum. Hic idem audit, post quadrantes, aliud summe horologium dans signum ejusdem mediæ noctis, possit hinc conformare, sequendo opinionem probabilem, quam facit hoc secundum horologium, ac dicere, comedam prædictam pertinuisse ad diem præcedentem, sed pro die Dominico esse prorsus jejunium; ad proinde posse recipere Sacram Eucharistiam. Ita Ioan. de Lugo l. 2. n. 46.

7. Secundò, si quis, audito primo horologio dante signum mediæ noctis, Sacram faciat, (suppono hunc habere privilegium celebrandi statim à mediâ nocte), & illo absoluto audiat aliud horologium signans eandem noctem mediam, possit prætereundum juxta hoc horologium non celebrasse hoc die, sed præcedente, atque adeo non celebrare. Ita Ioan. de Lugo l. 2. n. 48.

8. Tertiò, in quadragesima possit quis audito primo horologio post mediam noctem prandere, pro die sequenti sequens opinionem illam, quod antea patet comestio- nis non sit peccatum mortale, sic idem ibid.

Postea vero audit secundum horologium, possit se hinc conformem reddere, ex tunc computare diem sequentem jejunij, ut possit deinde plenè comedere, prætextu quod in hoc die computato juxta secundum hoc horologium nihil comederit.

9. Quarta, Sacerdos, qui nondum recitavit Vesperas hodiernas providens parum abesse, ut detur signum mediæ noctis ab hoc horologio, potest se conformare alteri horologio, à quo prævidetur tardius esse dandum ejusmodi signum, & sic recitationem tantisper differre. At deinde dato signo mediæ noctis à primo, possit sibi persuadere se esse liberum à recitatione, quia juxta hoc primum horologium, quod nunc vult sequi, jam dies præcedens præterit, cui unus Vesperarum erat additum. Idem ibid.

10. Quintò, debet quis hodie dare ex justitia numerum aureum alicui, quod sit quousque diei, ita ut, si intra diem non solvat non debeat duplumolvere sequenti die. Hoc posito: imminente sonitu mediæ noctis exigit creditor aureum, abnere debitor possit, quia vult expectare aliud secundum horologium tardius sonitum, ut postea dato sonitu à primo horologio celerius, possit debitor dicere, sequor hoc primum horologium: atque adeo contendo transactum esse præcedentem diem, & sic me aureum numerum non debere. Idem ibid. n. 49.

11. Sextò, ex contractu cum Petro debes asferre equum tuum ab ipso intra hunc annum: sed ex alio contractu si absteris transacto anno, debes illi dare centum aureos. Hoc posito; ultima die anni post mediam noctem juxta primum horologium auferis equum à Petro, debes ergo centum, quandoquidem abstulisti equum incepto jam secundo anno; Sonat deinde secundum horologium aliquantò tardius sed postquam equus fuit à te ablatum, posses dicere, Amice nihil debet, quia sequens opinio probabilem hujus secundi horologii non absteris equum in sequenti, sed in præcedenti anno, in quo ego non poterim ex vi prioris contractus, pœnam tamen solvendi centum non incurri; nã pœna solvenda adest in secundo contractu. Idem ibid. n. 53.

12. Septimò, Si quis subaceat voto hodie jejunandi, amplecti possit opinionem probabilem, quæ affirmat licere votum propria autoritate commutare in æquale: commutat ergo sibi dictum jejunium in certam elemosynam, & sic impunè frangat jejunium; Possit deinde amplectens opinionem probabilem affirmantem non licere votum propria autoritate commutare in opus æquale, possit inquam, non elargiri elemosynam: & qui jejunium jam invenitur fractum irreparabiliter, liber etiam esset à jejunio: ex Bagdi num. 5. s. c.

Part. I.

13. Octavò, Si jejunandum in vigilia cujusdam Sancti, sit autem probabile hodie esse vigiliam, sit item probabile esse cras; possit quis dicere: Hodie nolo jejunare, quia jejunabo cras, quando est probabile esse onus jejunandi, & ex hac probabilitate liceret ei hodie comedere. Cras deinde possit dicere: hodie nolo jejunare, quia est probabile heri fuisse jejunandum, quare possit hodie plenè comedere, & sic vigiliæ jejunium effugere. Ex de Lugo l. 2. n. 50.

14. Nonò, Sacerdos, meridiæ jam imminente, die festo, dicat: Sequor sententiam docentem posse celebrari sacrum paulò post meridiem, & sic à Sacro tantisper sine peccato supersedeat; possit mox, post meridiem, variare opinionem, ac dicere: Sequor contrariam sententiam asserentem illicitum esse celebrare Sacrum à meridiæ, atque ita, eo die festo possit Missam non celebrare, nec, ut supponimus, audire, quia Missa non adest: de Lugo l. 2. n. 51.

15. Est probabilis opinio: Testamentum factum sine requisitis à iure esse servandum in foro conscientie, tum quo ad hæreditatem; tum quo ad legata, & est probabilis etiam opinio servandum in eodem foro non esse. Iam sit Petrus hæres ex dicto testamento, possit, sequens opinionem docentem illud testamentum esse validum, retinere hæreditatem, sed insuper, sequens opinionem aliam asserentem illud non esse validum, possit negare legata legatariis, & sibi eadem retinere, quod videtur absurdum. Lege Sanchez in conf. l. 4. cap. 1. d. 14. latè.

16. Ut hæc incommoda ab universali doctrina summo octavo data vitentur, afferunt varias distinctiones, limitationesque prælaudati Doctores: ita ut operosum valde sit vel mediocriter docto Confessorio dignoscere in particularibus eventibus, quandonam militet universalis doctrina, quandonam limitatio: experiamur, ergo nos, An, superis aspirantibus, possimus duarum Regularum lucem facilem terere, atque expeditam viam.

17. præmitto opinionem quampiam prædictè probabilem esse, duplici modo posse, altero independenter, altero dependenter proximè à nostra voluntate. Quod, v. g. hoc vectigal sit probabiliter justum, vel probabiliter injustum, unde probabile fiat, posse, vel non posse illud defraudari, vel exigi, non dependet à nostra voluntate, sed ex natura, & circumstantiis tributorum propriis. At, quod quadrans, v. g. ille temporis inter pullum primum, & secundum horologii fluens pertinet ad diem sequentem vel præcedentem, à mea voluntate dependet proximè, & immediatè, nam propter incertitudinem horologiorum, probabilius tamen, possum non recipere, & possum recipere illud tempus pro die alterutro, ut mihi libuerit. Dico, (immediatè, & proximè) nam si ego ex hoc territorio, v. g. ubi adest obligatio jejunandi, me transferam in locum, ubi ejusmodi obligatio non adest, unde me probabiliter liberem à jejunio, à me quidem dependet translatio, sed non proximè à me habetur probabilitas; habetur enim hæc immediatè à loco exempto, ad quem me liberè contuli.

18. His positis, facilis, expedita, & brevis sit prima Regula: Nunquam nos posse opinionem probabilem semel electam relinquere, & aliam quamvis probabiliorē, in eadem occasione amplecti, quando probabilitas à nobis immediatè, & proximè dependet. Ratio regulæ est, quia sic in eadem occasione possemus dare, & tollere probabilitatem, quod esset simul ædificare, & destruere quo nihil absurdius.

Hinc in casibus Vectigalis, Famæ, & æquivocationis in judicio positus num. 1. 2. & 3. licet bit (nisi obstat secunda regula, quæ tamen in his tribus eo modo quo allati sunt, non obstat, ut iterum mox num. 21 dicam) licebit inquam in eadem occasione, & materia variare opinionem; quia probabilitas in his materiis non dependet immediatè à nostra voluntate, sed à natura Vectigalis famæ, ludicii. Contra, in eventibus variorum horologiorum positus à num. 9. usque ad 14. & in illa

C. voti

voti commutatione posita *num. 15*. quia probabilitas immediatè à nostra electione dependet; nequaquam licebit.

19. Secunda Regula. Quando probabilitas à nobis immediatè non pender, in eo tantummodo casu nequit variari in eadem occasione sententia, quòd propter aliquam circumstantiam apparet ratio, quæ reddat hie, & nunc alterutram practicè improbabilem, in aliis enim casibus poterit: id ut facilius intelligas, meminissem ex supradictis §. 3. n. 12. debes, aliquid esse speculativè probabile: quod in particulari hic, & nunc, seu practicè propter aliquam supervenientem rationem est improbabile. Probabile est, v.g. valde conferti Baptismum per illam formam: *Ego te baptizo in nomine Genitoris, Geniti, & procedentis ab utroque*, at proximè propter illam rationem, cum certum possis Sacramentum conferre proximo conferas quod aliquam continet incertitudinis formidinem, omnes *supra*, §. 4. n. 10. conclusimus, proximè & in ordine ad praxim non esse sic Baptismum conferendum. His in memoriam redactis, exemplo hæc secunda Regula probabitur simul, & fiet manifesta. Probabile est votum, v.g. m. i. jejuniij posse authoritate propria in opus æquale à me commutari, probabile item non posse: atque hæc ex natura, & circumstantiis voti, non verò ex nostra libertate.

20. Dico, in hoc casu, posito quod elegerim sequi opinionem affirmantem, posse jejuniū à me commutari, amplius non licere mihi in eadem occasione sequi negativam, quæ asserit non posse, quia nunc adest clara circumstantia quæ reddit hic: & nunc improbabilem hanc negativam: circumstantia autem est obligatio certa, quam ego habeo servandi vel ipsam votum, vel id, in quod legitime sit commutatum, quæ obligatio cluderetur, si fieri illa variatio opinionum in eadem occasione posset. Pari modo si ego centum tibi certò debeo, non possum per mutationem opinionum quantumcunque alias probabilium, ea tibi denegare, quia hæc particularis circumstantia certi debiti, id omnino modo dicto, prohibet.

21. Ex his habes, quia prima regula officit sex primis incommodis relatis *n. 6*. & secunda officit octavo, & nono *n. 13*. & 14. allatis, ideo negamus in omnibus his novem, & similibus casibus excipi sine peccato posse in eadem occasione mutationem opinionum: At verò quia in casibus relatis *n. 12*. & 13. ibi referuntur, atque in similibus, nova ex his regulis abstat, ideo tunc, etiam in eadem occasione, materiaque licitam esse hujusmodi mutationem concedimus.

22. Denique in casu relato *num. 15*. de Testamento minus solemni, dico ibi obitare secundam Regulam; nam posito quod acceptas tanquam validum illud testamentum, obligaris acceptare omnia quæ in eo continentur, ergo posita tua acceptatione ponitur obstaculum, ne aliam optionem amplecti valeas. Antecedens manifestè probatur, quia illud testamentum se habet quo ad omnes sui partes per modum unitis & indivisibiliter ratione unius ultimæ voluntatis Testatoris cadentis super hereditatem, & ei hereditati connexa legata. Vel ergo juxta forum externum rejiciatur totum Testamentum, vel si à te in foro interno recipitur, recipi totum necesse est, secus eadem una voluntas Testatoris à te recipitur, & non recipitur, quo nil absurdius.

Vnde habes legata prædicta legatariis omnino à te deberi, siquidem neque ea tibi potes retinere, nec Hæredi ab intestato dare, nec Testamentum à te acceptatum, quod, ut probavimus, quo ad omnes sui partes acceptari à te debet, legatariis esse danda disponit.

23. Scio Thomam Sanchez in *conf. 4. c. 1. d. 14. n. 11* sic docere: *Nota quod hæres in minus solemni testamento non potest retinere hereditatem, & nolle solvere legata, quasi utens una opinione, quòd ad retinendam hereditatem, & utens alia quòd ad solvenda legata. Ratio est, quia sententia quæ dicit non deberi ea legata, non ea, applicat sibi, sed*

*hæredi ab intestato. Item, quia ubi semel vult uti illo testamento tanquam valido, retinet omnia ejus legata implere scilicet vel danda legatariis vel hæredi ab intestato. Scio inquam hæc, & inter ceteris quidem non dissentio, sed non approbo hoc postremum: Vel dando hæredi ab intestato, nec enim id non approbare posse facit ratio modò dicta, quàm si Sanchez attulisset, is enim solus dixit: *Ubi semel vult uti illo Testamento, teneatur omnia ejus legata implere*, nec hujus dicti rationem attulit) quam, inquam, si attulisset, advertisset ea legata non posse dari hæredi ab intestato & colligitur ex ipsa doctrina Sanchez, nam si eo ipso, utens illo testamento teneatur implere omnia legata, quò modo poterit ea negare legatariis, & dare hæredi? sanè si hoc posset, convinceretur non teneri ea legata implere.*

§. VI. De Conscientia dubia.

1. **R**ecole quæ dicta sunt §. 1. *num. 5*. ut quid sit conscientia dubia, nescias, ne scilicet ea, quæ hic dicuntur, cum conscientia probabili, quæ hæctenus explicata est, confundantur.

Secundæ operans ex conscientia dubia.

2. Peccare secundum qualitatem peccati, de quo dubitat, si possit de rei veritate doceri, & non curet, certum est apud omnes: ita Vasquez, Thom. Sanchez. alique apud Ioan. Sanch. *d. 4. c. 1. n. 2*. quia qui dubitat, an hoc in his circumstantiis, sit peccatum, necne, & operatur, dubium non deponendo, videtur parum curare, an id, quod agit peccatum sit, necne, ergo elegit eam actionem indiscriminatim sive bonam, sive malam; ergo, quantum est ex se jam infestam malitia.

3. Dixi (in his circumstantiis) ut notarem nihil tibi nocere dubium aliquod speculativum, seu in genere; si non addit hic, & nunc practicè, & proximè ad actionem Sic Valde *p. 2. d. 6. c. 1. n. 2*. Th. Sanchez *lib. 2. de mat. c. 4. n. 3*. & in *dec. 1. c. 1. n. 10*. Ioan. Sanchez *d. disp. 4. 1. Potes*, v.g. dubitare, an labor re die festo sit licitum, atque hoc dubium est in genere speculativum: at non dubitabis, sed rectè estimabis. Modè tibi propter pauperitatem, licere laborem; quod est iudicium practicum, per quod rectè deponitur dubium illud in genere, quod alibi satis explicatum est.

Ut deponas ejusmodi dubium in genere, debere tibi aliquod affulgere, per quod tibi licet illud deponere, ut in casu dicto est pauperes, secus temere deponere: *supra* in simili dictum est §. 2. *n. 9*.

Sed quid facies, qui diligentiam apponere non valet ad deponendum dubium, vel ea posita, nihil invenit, quod dubium avertat? Respondeo tunc illud, quod est tutius, esse eligendum, pro hoc enim casu maxime ex illa regula *In dubiis tutior pars est eligenda, C. illud Dominus, de Clerico excom. c. Azot. p. 1. lib. 2. cap. 16*.

4. Sed quid, si quod tutius est, discernere nequeas, & ex alia parte urgeat opus faciendum? Dubitas, v.g. an in hoc die festivo, propter pauperitatem, laborare tibi sit concessum, nec habes qui te de veritate doceat, dum te interim fame torqueris; similiter si instent duo præcepta, v.g. audiendi Missam, & assistendi graviter ægrotanti, dubites autem quodam sit urgentius præceptum, carereque magistro, quid docere te possit, quid tibi faciendum?

Respondeo. Facias quod tibi magis expediens, in Domino, ex *a. duo mala, & dist. 1. & c. cap. Nervi testicularum*, attentis omnibus, videtur, quod si adhuc anceps fueris, fac illud quod tibi placuerit; cum enim non sit major ratio de uno, quam de altero, quandoque elegeris, ratum coram Deo erit. Quid si adhuc per ignorantiam putes, quodlibet, quod eligas, esse peccatum? Respondeo; Nullum tunc committi peccatum, dixi *supra*, §. 1. *n. 7*. & 8. Eadem Cast. *1. 1. n. 1. d. 3. p. 1. m. 7*. citans Thom. Sanch. Hæc in universum: ceterum ex mox dicendis multa

multa habebis, per quæ quod magis in similibus dubiis
eligere tibi liceat, expediat cognoscere.

Explicatur illa Regula: In dubiis melior est
conditio possidentis.

In materia Iustitiæ.

5. Commis doctrina resolvit dubitantem, utrum
res sit sua an aliena, si facta morali diligentia, dubium
evincere nequeat, tunc statim pro possidente bona fide,
illamque alienare posse, consumere, &c. juxta regulam
ab omnibus receptam: In dubiis melior est conditio possi-
dentis. Vide Ioan. Sanch. d. 43. n. 12. aliosque citatos pas-
sim apud Dianam p. 4. tr. 3. n. 32. Ratio præcipua sit, quia
possidens habet duos titulos, unum dubium, eundemque
valde exitum, id est, suspensionem an rei proprietatis ad se
pertineat, & in hoc convenit cum alio non possidente, ut
supponimus: alterum verum, & sine controversia, id est,
certitudinem, quia possidet, quo titulo jam alter caret;
ergo ipse possidens semper prævalebit. Vide quæ in hanc
rem dicenda sunt infra, §. 7. v. Restitutio, & v. Furtum, &
c. Damnum.

6. Si forte rem à te sic possessam alicui vendas, pri-
mo monere de dubio eumentem debes; ita Ioan. Sanch.
lib. 1. cap. 1. p. 1. n. 13. licet enim vendas rem
tuam secundum præsentem iustitiam, subest tamen pe-
riculum, ne certo tempore domino, redemptor amit-
tat. Secundo debes vendere minoris, quia vendis rem
conteratam timore, ne appareat dominus, quinque sibi ven-
dicet. Si tamen moraliter es certus dominum non com-
paritum, ab utroque onere liberaberis, quia ea certitu-
dine morali posita, nihil damni cecidit ementi.

7. Quid in dubio sit melior conditio possidentis, ve-
rum est, etiam si magis propendat ad putandum, seu (ut
rectè aliqui loquuntur) ad suspicandum rem ad alium
non possidentem pertinere; modò hæc propensio (quia
valicet sit ex levi ratione) sistat juxta limites dubij, ita
Valquez, Salas, Thom. Sanch. c. 1. Castro Palcos citante
t. 1. n. 1. d. 3. p. 2. n. 11. Ratio est, quia certa possessio præ-
ponderat rationi cuique, quæ sit intra terminos dubij.

Quod sit ratio transeat ad probabile: non possidenti
danda res est, à Iudice: non autem autoritate propria
potest illius possidentem spoliare, quia ad dictum spo-
lium à privato intentandum contra possidentem, requi-
ritur certitudo moralis, ut ex dictis de opinione proba-
bili constat.

8. Illa tamen æquivocatio est hic fugienda. Si enim,
v. g. certus sis te debere centum Paulo, dubitas autem,
An illa ei solveris; quamvis tu dictum centum possideas,
non propterea eximeris ab eis solvendis, ita Sanch. uter-
que Sanch. alique apud Dianam p. 3. tr. 3. ref. 3. Ratio est,
quia nunc contra tuam possessionem pecuniæ prævallet
possessio actionis debiti, quam Paulus habet contra te:
certum enim est quod debeas, dubium quod solveris;
ergo debitum, seu actio debiti contra te prævalet.

9. Id quod in materia iustitiæ verum est, ex Merola
t. 1. d. 3. c. 3. n. 65. etiam si non solum debitor, sed cre-
ditor dubitet, nam debito sit satis factum (quidquid
alij cum Tanner. 1. 2. dist. 1. q. 6. d. 4. n. 49. sentiant) nam
semper vincit certitudo debiti: Layman l. 1. tr. 1. c. 5. §. 4.
n. 42. quem sequitur Dian. l. c. (certè non improbabili-
ter) putat tunc satisfieri, si solvatur pars juxta quanti-
tatem, & proportionem dubij, quia æquitas non paritur,
ut debitor exponatur periculo solvendis bis. Probabili-
ter quidem, sed adhuc contra Layman dici posset, nec
æquitatem pati, ut creditor certo exponatur periculo, ne
sibi totum, sed solum pars solvatur. De hac re iterum re-
dibit sermo §. 7. v. Restitutio: ubi multa huic pertinentia
congregemus.

In aliis materiis à Iustitiæ.

10. Quamvis aliqui negaverint, ut Sotus in 4. de
Par. 1.

iustitia, quæst. 5. art. ultim. versus finem, Arag. 2. 2. q. 62.
art. 1. tract. de domino. Iam hodie probabilissimum est
etiam in alijs materijs, verbi gratia, Religione, Obe-
dientiæ, Temperantiæ, &c. meliorem esse conditionem
possidentis. Sic Thom. Sanch. lib. 2. matrim. d. 41. n. 32.
& lib. 4. in Dec. cap. 10. num. 11. sine, alique. Est certus,
verbi gratia, Sacerdos quod confingatur præcepto sive
Obedientiæ, sive Religionis de recitandis horis, du-
bius autem an recitaverit, dico, quia certa est obliga-
tio, dubia recitatio, meliorem fore conditionem præ-
cepti, quod veluti habet possessionem obligandi Sacer-
dotem: æque adeo Sacerdotem obligari ad recitandum.
Ratio est eadem, quæ dicta est, num. 5. hic proportionali-
ter applicanda.

11. Illud igitur solum, & quidem difficile hic expli-
candum est, ex quibusnam conjecturis, seu quæ ratione
mihi constare poterit, ex qua parte sit possessio. Quid-
quid autem alij, ut Sotus lib. 7. de iustitia, quæst. 3. art. 2.
Thom. Sanch. lib. 1. in Dec. cap. 10. num. 13. asserant, qui
quidem regulam generalem dare, quamvis velint, non
possunt: dico debere in varijs materijs vario modo
rem definiti: nam propterea quia interdum in pluribus
materiis Doctores discrepant, ex qua parte se teneat
possessio, ideò discrepant in resolutionibus; id in exem-
plis tum pro materia iustitiæ, tum pro alijs materijs, quæ
subdam, apparebit.

§. VII. Percurruntur ea in quorum dubio prævalet possessio.

O perosum id ita est, & prolixum (quippe per om-
nes ferè materias est percurrendum,) ut integrum
merito volumen exposcat. Satagam tamen per Alpha-
beti ordinem, quo facilitati legentium consulam, ea
quæ solent passim occurrere ad compendium ratio mor-
re, conferre: Prosper aspice Deus. Neque memini con-
trarium esse suspiceris, qui fortè animadvertat me in-
terdum aliquam sententiam approbare, quam alias non
sum amplexus; id enim tunc solum facio, quando utra-
que sententia probabilis à me iudicatur, quod non est
mihi adversari, sed docere potius sententias illas posse ad
libitum tunc excipi.

A

Abortus. Vide v. Casus & Confusio reservate, & verb.
Irregularitas.

Abolutio à peccatis, à censuris, ab irregularitate
Vide ibid. & v. Confessio.

Abolutio ab hæresi dubia. Vide v. Hæresis Ab hæresi
dubie externa. Vide infra, lib. 2. cap. 1. §. 8. n. 4.

Actor. Vide v. Lis movenda.

1. Advocatus. An is possit patrocinari, in causa
dubia, concedunt aliqui, alij negant, alij denique
distingunt inter causam civilem, & criminalem: ego
breviter sic statuo. Si Advocatus prævidet rem licet
non possit evinci, posse tamen, saltem semiplenè pro
suo cliente probari, & universum si advertit, causam
dubiam esse, & controversiam, potest ejusmodi causis
patrocinari, quia hujus generis cause in Republica uti-
liter agitantur, & posita ea probabili spe, non impru-
denter Advocatus se gerit. Ita apud Layman lib. 1. tra-
ctat. 1. cap. 5. §. 3. numero 17. Vide §. præcedentem §. nume-
ro 14. ubi monendum esse clientem diximus: nam id
multò magis hic esse faciendum adverteo. At si nihil
speret, non poterit initio; Solum poterit inceptam cau-
sam, in uno duntaxat casu, defendere, quando nimi-
rum sit periculum, ne Actor, qui est ejus cliens, pœna
talionis puniatur; rationabile enim videtur, ut non reji-
ciatur ab Advocato cliens, si defendi in hoc eumque
potest.

2. Si actor (velit nolit Advocatus) accusare velit,
vel jam accusaverit, tamen nullum jus videatur habe-
re; posse illi Advocatum patrocinari, sentit Caramuel
lib. 3.

lib. 3. *Theol. mor. n. 1470*. nimirum quantum per leges licet; quia non apparet (inquit) quare prudens Advocatus debeat desistere accusatorem temerarium, & cur non possit illi facere, quantum licet per leges: in tali tamen casu actor ad expensas dammandus, haecenus ille.

Verum hac sententia mihi probari non potest, quia si Advocatus videt actus temeritatem, qua ratione cum illa cooperari sive incipiendo, sive prosequendo licite & sine obligatione restitutionis potest?

3. *Atas, seu Annis*. Si dubites, an expleveris annos viginti & unum, non teneris ad jejunia Ecclesiastica, quia libertas, qua per totum tempus antecedens certe gaudes, non potest tolli à præcepto dubio, de quo scilicet nondum constat quod obligare inceperit.

Contra si dubitas an expleveris annos requisitos ordines, vel beneficia, vel matrimonium non potes licite ad ea admitti, quia certa obligatio ætatis requisita non potest vinci à dubio, quo laboras præcedentis ætatis. Sic Ioan. Sanch. d. 43. n. 7. quo ad *matrim.* Vide Tom. Sanch. lib. 7. d. *matrim. d. 104. n. 4.*

4. Pari modo discurrendum in dubio de annis sexaginta requisitis pro exemptione jejunij, prævalet enim obligatio, si sis dubius an ad illos pertingas. Quod si ad beneficium, ordinemve admittis facti, & post eorum possessionem incipis dubitare de annis, sanè tunc prævalet possessio beneficij, ordinisve.

5. Si quis certus est de voto, dubitans autem an emisit ante annos, quibus possunt vota irritari à Patre, poteritne irritationem obtinere? hæc difficultas supponit Patrem posse vota filij irritare etiam post multos annos; sed certe personalia emissio ante 14. annum; at realia etiam, emissio ante 25. de qua te infra suo loco. Nunc autem respondeo ad difficultatem satis probabiliter posse. Ita Ioan. Sanchez, Diana, Villalobos, apud Caramuel in *Theol. mor. num. 1378*. Adde Suarium, quem sequitur, & citat Thom. Sanch. lib. 4. in *Dec. cap. 3. n. 2*. Ratio vera esse debet, quia prior est minor ætas, deinde major: ego, donec constet te esse majorem, potes te gerere ut minorem, atque adeo irritationem ejusmodi legitime impetrare.

6. Illud in universum tene: quando dubium est, An pueri rationis usum habeant, præsumendum esse habere, si septennium compleverint: Secus, antea; Ita Diana p. 4. tr. 3. ref. 52. quia præsumptio est defuncta ex communiter contingentibus: communiter autem contingit, ut post septennium affulgeat rationis usus, non vero antea: Immo (addit huic doctrinæ Caramuel loc. cit. n. 2389.) hic non videtur dubium, sed probabilitas, ubique non probetur contrarium; nam hæc consequentia: *Forè omnes septennes usum habent rationis: ergo etiam Petrus: videtur probabilis, & debere rationibus fortibus elidi*, quare si nulla ratio contra eam militet, videtur moraliter certa.

7. Quod si certus sis, te vovisse, & dubitas an voveris ante septennium, quando non eras certus usum perfectum rationis habuisse, obligaris ad votum ex Sanchez, lib. 4. in *Dec. cap. 1. n. 14*. & 15 quia constat de promissione, dubitatur de excusatione. Verum puto cum Castro Palao l. tr. 1. d. 3. p. 1. n. 4. esse probabile te non obligari, quia tunc non constat de promissione, si quidem cum dubitatur, an affuerit perfecta deliberatio, dubitatur de constituyente essentiali promissionis, atque adeo de promissione. Quod si certus es te vovisse, dum usum rationis haberes, quamvis sis incertus, num expleveris septennium: obligaberis ad votum; ad voti enim validitatem sufficit usus rationis.

8. Item non obligaberis si certus sis te vovisse ante septennium, in quo ratione non utebaris, sed dubius an postea ratum illud votum habueris. Ratio est prædicta, quia possidet tua libertas certa contra ratificationem dubiam.

9. Quid in contractibus? Respondeo cum Caram. lib. 3. *Theol. mor. num. 1477*. Ante contractum initum, si dubites an minor habeat annos sufficientes, judicandus

est non habere, quia possidet minor ætas: post contractum bona fide factum standum pro contractu, quia semper præsumendum pro valore Actus, ut in simili dicitur. infra. v. *Differensio*, num. 5.

10. *Agere*. In dubio an quis egerit nomine proprio in alieno, præsumitur egerisse nomine proprio, quod prius est alieno: sunt tamen aliquæ exceptiones, quas lege apud Riccium p. 2. decis. 139.

11. *Agere filium dubium*. Si dubitetur de duobus, uter sit Pater hujus pueri, quis debet illum alere? Respondeo plures apud de Lugo tom. 1. de *just. d. 63. sect. 2. à num. 19*. Caramuel lib. 3. *Theol. mor. n. 1368*. communiter ajunt dividendos esse sumptus, & quidem à diutiori plus contribuendum. Quod si alter deficiat, alterum obligari contendunt ad sumptus integros, ne scilicet proli deficiant alimenta. Ratio potest esse, quia necessitas prolis alendæ certa est, debium vero quoniam debeat, dividantur igitur sumptus pro rata dubij: Verum cum de Lugo l. c. num. 4. probabile est in rigore justitiæ neutrum debere alere, ejusmodi dubium filium, quia uterque est in possessione antiquæ suæ libertatis, nec obligatur se credere debitorem prolis, nisi se debitorem esse constet. Proli, inquam, nam, an alteri, vide omnino apud de Lugo citatum. Quid sit probabile (id supponamus,) unum ex duobus esse verum Patrem?

Respondeo: nec obligari puto, quia in hoc casu, esset etiam probabile contrarium, id est, ipsum non esse verum Patrem; poterit ergo huiusmodi posteriori probabiliter se ille conformare.

B

1. *Baptismus*. Quoties prudenter dubitatur, quocumque tandem dubio sive facti, sive facti, an quis sit rite baptizatus, iterum sub conditione baptizetur. Ita Castro Palao parte 4. tract. 19. *disputatione unica, part. 13. num. 4*. licet enim in aliquibus casibus præsumptio sit pro Baptismo, ut communiter evenit in infantibus apud Christianos (nam apud Infideles, est præsumptio in contrarium) tamen tanta ejus necessitas debet, sic urgente charitate, ut vincere omnes præsumptiones. Dixi (propter dubitationem) nam dubitatio debet esse rationabilis, secus, quia nemo sit metaphysicè certitudinem sui Baptismi, cum semper possit dubitare, An minister habuerit intentionem baptizandi, An protulerit verba formæ, & similia omnes iterum essent baptizandi; Nam propterea infantes expositi in Terris Christianorum (si inveniantur scriptura, vel aliquid testimonium eorum Baptismi) non sunt baptizandi: sunt autem, si non inveniantur; quia nimirum ibi imprudenter, & temerè, hic prudenter dubitatur. Ita Suar. tom. 3. in 3. p. d. 1. sect. 2. Bon. mox citandus n. 39. Parique modo Infantes Christiani, quos Infideles rapiunt, si non sint signa moraliter certa fuisse ante baptizatos, baptizandi sub conditione erunt, &c. Ita Bonac. de *Sacr. d. 1. q. 2. p. 1. num. 39*.

2. Si quando nascantur duo gemelli ita monstruosè junciti, ut dubitetur utrum unus sit homo, an duo, erit expectandum, ut ipsa ætate res melius dignoscatur, si non brevi futura non timetur: nam si timetur, baptizentur absolute tanquam duo, existentibus certis signis indicantibus esse duos, quale esset unum vigilare, altero dormiente. Secus, unus, qui apparet principaliter, absolute, sub conditione alter baptizandus erit. Ita Layman. lib. 5. tract. 2. cap. 6. q. 6. Castro Palao l. c. part. 6. num. 4. lege etiam Comitolum in *Resp. lib. 1. quest. 8*.

3. Quoniam verò Infantes Gentilium ante rationis usum, & mortis periculo non urgente, baptizare non licet, sine consensu unius saltem ex parentibus, quaeri potest, quid si dubitetur de usu rationis, & puer Baptismum deposcat invito utroque parente? Aliqui negant, ut Henriquez in *sum. lib. 2. cap. 25. num. 3*, quia possidet rationis carentia, atque adeo sunt certi in morte, stare,

ante patet Aliqui contendunt, ut Vazq. Suar. quos citat, sequiturque Laym. lib. 1. tit. 1. c. 5. §. 4. et 41. quia debet prevalere donum pueri, & favores facit: Aliqui distinguunt, ante septennium non licere; quia possidet praesumptio usus rationis, postea, licere; quia possidet praesumptio usus rationis. Ita Bojac. & Sanchi. quos sequitur Bardi d. 6. de conf. cap. 1. §. 4. n. 4.

Ex his certum pronuntio secundum sententiam; quia bonum pueri tam ingens debet propter obligationem charitatis, qualescunque inferiores praesumptiones evincant.

4. Sed quid si parentes consentiant, ille autem puer, de quo dubitatur, an potatur rationis usu relictur. Respondetur, urgente mortis periculo baptizetur sub conditione, ob pueri bonum: eo non urgente, differatur donec perfectum usum rationis nanciscatur. Ita Laymam d. 6. de conf. cap. 1. §. 4. n. 5. c. 3. n. 3. 8. cuius dilationis ratio est, quia pueri reluctante, periculum timetur invadere Sacramenti, & apostasie in ipso puero, quod periculum in num. precedente, quia puer consensum utriusque praestabat, non tam graviter timebatur. Cum ergo nullum incommodum ex mora consequatur, ut supponimus praesentem baptismum differatur.

1. *Bellum.* An militi dubitanti de iustitia belli militare in eo liceat. Tres sunt sententiae. Prima concedit ita Navarra, Suarez, S. Diana, Tannerus, apud de Lugo de iust. l. 1. d. 18. §. 1. n. 17. Secunda negat. Ita Vazq. Losca apud eundem ibidem, & ipse idem de Lugo. Tertia distinguit, nam concedit militi subdistinguit, negat non subdistinguit. Ita Val. Azor. Thom. Sanchi. alique apud eundem de Lugo. Certè non passim occurreret ejusmodi dubium in bello Fidelium contra fideles, quia bella indicuntur à Senatoribus, & à principe, qui cum regulariter supponantur prudentes, (sive certe non imprudentes, nec suorum animorum prodigi, poterunt probabiliter milites (& ne peccent, debent) propter auctoritatem saltem extinsecam suam Conscientiam deponere. Lege Caramuel lib. 3. Theol. mor. num. 1412.

Verum admissio dubio. Dico primum, esse pro possessione ante dubium: Cum igitur princeps fuerit in possessione praecipendi, & subditus in possessione obediendi, poterit subditus obedire militando. Idemque est in non Vassallo tum conducto, antequam bellum indiceretur, tum conducto postea; est enim & hic in possessione valendi libere servire in Militia.

2. Nec obstat argumentum de Lugo ibidem n. 10. quatenus docet nemini licere exponere se periculo iniuriæ alios occidendi, quod est intrinsece malum, nisi sit ex legitima auctoritate, vel nisi sit in propria defensione, quando jam tollitur ab occasione circumstantia, quae illam intrinsece malam reddebat: non obstat inquam, nam dum miles obedit, vel servit principi, satis probabiliter iudicat se ex legitima auctoritate pugnare, & occidere, atque adeo satis probabiliter iudicat non adesse circumstantiam reddentem occisionem intrinsece malam.

3. Iam si miles militando in bello dubio, in quo cum potuisset deponere conscientiam, tamen non deposuit, unde ex conscientia erronea mortaliter peccavit, bona hostium diripiendo, obligaturne ad restitutionem, si peracto bello comperiat ipsum fuisse injustum? Respondetur non obligandum ex injusta receptione. Ratio est, quia ad obligationem restitutionis ponendam non sufficit actionem fuisse injustam ex conscientia erronea, seu, ut loquimur, fuisse solum formaliter iniquam, sed etiam requiritur ut actio verè & materialiter sit injusta: Ita Molina, quem sequitur, & citat Bardi de conf. d. 4. cap. 9. §. 15. n. 12. cum ergo actio ejusmodi militis verè, & materialiter injusta non sit, quia ipse, ut modò diximus, potest militare in bello dubio, sequitur non esse illi obligationem restitutionis imponendam. Si fortè adhuc existat apud ipsum bona direpta, vel id, in quo factus sit ditor, restituere hæc tenebitur, sed id ex re accepta est, non ex injusta acceptione.

¶ *Beneficium.* Si certò scio, me possidere Beneficium.

Part. I.

cium, sed ambigo secularè sit an regulare, curatum an simplex, (Quid hæc sint vide apud Castropal. tom. 1. tract. 3. d. 1. p. 3.) merito præsumere possum esse secularè, & simplex; de quo lege Barbosam part. 3. de potest. Episc. gl. 57. num. 167. Dianam p. 4. t. 3. resol. 74. Ratio est, quia in dubiis præsumere possum pro eo quod prius est: quod enim est prius, possessionem contra posterius obtinet; at esse regulare, & curatum cum sint qualitates, quæ adveniunt beneficiis, quæ suo initio secularia, & simplicia instituta sunt, posteriora esse præsumuntur.

2. Quid si certus sum, me titulum utcumque habere Altaris, vel Ecclesiæ, sed omnibus expensis, anceps sum, an Capellania hæc sit, an Beneficium, meritò item præsumere mihi conceditur esse Capellaniam, quia id minus meam libertatem aggravat. Lege Barbosam, de iure uni. lib. 3. cap. 5. n. 14.

3. Huc reducimus incertitudinem eam quæ ducitur ex collatione Beneficii. Certus sum mihi legitime à summo Pontifice fuisse collatum Beneficium, & insuper sum certus idem Beneficium alteri legitime collatum fuisse ab Ordinario; uterque enim in sua probabilitate fundati Pontifex, & Ordinarius dictum Beneficium contulerunt, & quidem in eodem prorsus die, (nam secus, anterioritas alterutri ex nobis sine dubio faveret) quid faciam? dubius enim sum, an Beneficium meum, sit, an alterius, nec possum recurrere ad possessionem, quæ sine dubio daret jus possidenti, nunc enim ex nobis adhuc in possessionem missus est. Lege Rebuffon de pacifica possessione, à num. 293. ubi ponit quasdam limitationes; & Barbosam L. mox citando, num. 12. Respondetur cum Barboza de potest. Episc. part. 3. alleg. 57. num. 14. in hac tanta rerum paritate, tu præponendes es illi alteri, quæ ob dignitatem provisoris, provisorius à summo Pontifice, est per jura præferendus, cap. si à Sede Apostolica de preb. in 6.

1. *Beneficiarius.* Probabile jam est licitè posse Beneficiarium se sustentare de redditibus beneficii, servatis ad alios usus redditibus sui patrimonij, vel aliunde acquisitis; & consequenter posse se alere redditibus patrimonij animo repetendi, seu compensandi cum redditibus beneficii. Contigit ergo, ut quidam familiaris dubitaverit, an hunc animum compensandi habuerit, & potestne adhuc compensare, Respondetur cum Lessio lib. 2. cap. 4. dub. 6. n. 38. Ioan. de Lugo tom. 1. & iust. d. 4. §. 3. an. 45. posse, non solum si dubitet, verum etiam si est certus hoc animo caruisse, imò etiam si positivè ejusmodi animum compensandi respiceret. Ratio est, quia ille animus, seu propositum, (cum non sit votum) non admittit à beneficiario potestatem exequendi oppositum ad quod jus ex se habet, lege fuscè de Lugo, mox laudatum.

2. Dicemus infra lib. 2. c. §. n. Beneficiarium, tenue beneficium possidentem non obligari ex probabili sententia ad horas Canonicas persolverendas. Quid ergo erit, si quando, omnibus expensis, ambigatur utrum beneficium sit tenue, nec ne?

Respondetur, puto probabile cum Vazquez p. 2. disp. 65. cap. 4. num. 11. versu primum de eo, obligari, & item probabile non obligari, cum Caramuel lib. 3. Theol. mor. n. 1364. quare alteram ex his sententiis, quam tibi libet, amplecti licet. Ratio obligationis duci potest ex eo, quia hic possidet certitudo beneficii, quod obtinet, atque adeo recitandi obligatio, quæ non potest evinci ab incertitudine tenuitatis. Ratio de obligationis sumitur ex eo, quia tua certa libertas, quæ præcedit omne beneficium à te comparatum, soluta est ab obligatione, ergo non potest ligari superveniente incerta obligatione, qualis invenitur in hoc tuo beneficio incertè sufficienti ad prædictam obligationem patiendam.

1. *Bona derelicta.* Ea bona, quæ dominus non curat recuperare, derelicta dicuntur, & quælibet ea potest sibi applicare; nam Bullæ Cœnæ excommunicatio solum est num. 3. contra arripientes bona naufragantium, quæ dominus præsumitur velle recuperare. Quid

C 3

ergo erit, si omnibus expensis nihilum qualitate, seu pretio rei, distantia domini, difficultate recuperandi, &c. non possit conjici, an dominus recuperare nolit, atque adeo an verè sint derelicta? Respondeo esse iudicanda domini, atque adeo non derelicta. Ita Bonacin. *disp. 1. de restitutione in gen. quest. 3. p. 5. num. 3.* Ratio est quia prius est ea bona esse domini, & deinde esse derelicta, ergo in dubio praevalet possessio, quæ est prior, nempe esse domini.

Castitatis Forum. Vide Forum, num. prescriptum 7. & a num. 12.

Casus & censura reservata. Certum est, quod commissio peccati, sed dubium siue juris, siue facti est, an id sit reservatum, censensum est casus reservatus? v.g. certo scio, me propinasse venenatam potionem puellæ gravidæ, sed ponamus dubium esse, An abortus sit à lege reservatus, quod est dubium juris. Vel ponamus me dubitate, an deliberatè venenum dederim, Vel an in quantitate sufficienti ad mortem inferendam, Vel an fortis fuerit animatus, quæ sunt dubia facti, eritne ejusmodi propinatio casus reservatus? Idem queritur de censuris, quando dubium est an sint reservatae.

Respondeo cum Merolla *tom. 1. disp. 3. cap. 3. d. 2. n. 366.* de Lugo *de pen. d. 20. sect. 2. num. 18.* alique persuultis. Non erit: multò minus, si quæ diximus esse dubia, essent probabilia, quoad carentiam reservationis. Ratio est, quia reservatio est odiosa, & restringenda: cum ergo possideat, carentia reservationis, (prius enim est casum non esse reservatum, & postea esse,) non potest amoveri à superveniente dubia reservatione.

2. Hinc puto cum Thom. del Bene de Immunitate Ecclesiastica, *dub. 4. subsect. 3. subcoroll. 10. num. 9.* casus in Bulla Cœnæ dubios non esse etiam intra Italiam nunc, post secundum Clementis VIII. decretum, reservados, quia saltem rationibus hinc inde discussis, probabile est Clementem moderatum esse prius decretum, quod casus Bullæ Cœnæ dubios reservabat.

3. Si tamen certò constaret Pontificem voluisse aliquem casum, vel de jure, vel de facto dubium reservare, is certè esset reservatus, nec mirum: quia tunc certò constat de reservatione. Hoc pacto Pontifex Extravag. *perlellis*, apud Molinam *tom. 4. tract. 3. de iustitia, disp. 57. num. 2.* Bonacin. *tom. 3. de censuris in partic. d. 2. quest. 3. p. 6. sect. 5. num. 8.* voluit, ut percussio, de qua dubitetur levissime sit, an mediocriter, medicis reputaretur, & consequenter esset Pontifici, perinde ad gravis reservata: Sed id, ut dixi, jam certò propter eam Pontificis voluntatem constat: nos verò loquimur, quando res dubia est.

4. Iam verò si certus sim hunc casum esse reservatum, sed ego Confessarius ambigam, an ista potestas ad illud se extendat, poterone illud absolvere? Respondeo fortè diligenter esse distinguendum, cum Caram. *lib. 2. Theol. moral. n. 1330. & n. 1347.* Si enim dubites an expiraverit tua potestas, quam certò scis te antea habuisse, potes illud absolvere. At verò si dubites, an tibi concessa fuerit ejusmodi potestas, quia, v.g. Prælati verba concessionis subobscura fuerint, non potes. Ratio est, quia ibi possidet potestas, quæ à superveniente dubio non est infringenda: hic possidet carentia potestatis, quæ ab insurgente dubio de concessione tolli non potest.

1. *Censura.* Si dubites siue per dubium juris, siue facti, an lata sit contra te, vel à te incurta excommunicatio, suspensio, irregularitas, uno verbo, censura (præter irregularitatem ex homicidio injusto, de quo suo loco, verbo *Irregularitas*) vel quolibet alia pœna, si facta debita diligentia, non potes veritatem assequi, non obligaris te gerere, ut censura, vel alia pœna innodatum, quia possidet sua libertas, & incurtus est dubius. Ita Sanch. Bonac. quos citat, sequiturque Merolla *tom. 1. d. 3. c. 3. Coroll. 17. num. 201.* Caramuel. *lib. 3. Theol. moral. n. 1938.* Layman,

lib. 1. tract. 1. cap. 5. §. 2. n. 28. Vide quæ dicam V. *Leges, & V. Præcepta.*

2. Hunc in dubio, de quo Caram. *n. 1404.* An censura sit lata vel ferenda, ferenda præsumatur: In dubio, an verba continentia censuram, nullam continent. In dubio, an quis Clericus percussit, vel an percussor publicus; non est vitandus: In dubio, an Superior sit legitimus, præsumitur, de quo Merell. *ibidem num. 266* si non sit in possessione superioritatis, censuram legitimè fulminabit, unde ea à prætenso subdaco non incurritur. In dubio, an impleta fuerit conditio, sub qua fortè censura fuit lata, iudica non esse impletam, ita Merolla *ibidem num. 207.* Ratio horum est, quia libertas, quæ in sua residet possessione, quando magis valet jugum excutere, potest. Adde odia esse, restringenda, favores ampliandos, verba legis duplicem sensum ferentis benigniori sensui addicenda. Ita Caram. *n. 1403.*

3. Si dum rationabiliter dubitas, negligis veritatem inquirere, peccas; & ut censura affectum te gerere debes: quia tunc mala fidei possessori assimilaris. Vide *infra v. Restitutio, in simili.*

In dubio an absolutus fueris ab excommunicatione, suspensione, interdicto, &c. debes te ut ut non absolutum gerere, quia verba est censura, incerta absolutio. Ita Sanchez. Bonacin. Layman, cum Merolla loco *suprà citat.*

4. Si certum sit latam esse à Iudice contra te excommunicationem, seu censuram, quamlibet, sed facta diligentia dubitas an fuerit iusta, vel an ex causa sufficienti, vel an solum voce tenus, vel an servato modo requisito ad validitatem, vel an præcesserit ante ejusmodi sententiam appellatio, unde & nulliter sit lata, vel denique an à Superiore, qui, quamvis existat in possessione Superioritatis, dubitetur esse legitimus, multi, ut Merolla *ibidem*, Bardi *de conscientia, disp. 6. cap. 7. §. 1.* probabiliter censent debere te excommunicari vel censuram devinctum, quia in his omnibus praevalet ipsa excommunicatio, quam certò fulminatam esse constat, dubia autem sunt capita nullitatis. Ego verò, & fatear in foro externo te in his esse iudicandum à Iudice, propter jura *C. cum tu, de rest. & arch. & alibi*, faventia presumptioni talium censurarum, cujus contrarium probare pertineret ad reum, & donec non probas, sententia est subijciendus: tamen, si in foro conscientie, verè is reus, facta diligentia, dubitet in prædictis, verè dubitat, an innodatus censura existat, ergo cum certus sit de possessione suæ libertatis, non poterit à dubio censuræ vinculo colligari.

Vide quæ dicam verbo *Subditus, & verbo Leges.*

1. *Clericus.* Quidem à Iudice seculari captus fuit, nunc verò dubitatur, an is Clericus sit: quis rem deperdet, Ecclesiasticus Iudex an secularis? & donec res decernatur, debetne secularis Iudex illum Ecclesiastico tradere?

Respondeo. Si id consideres præscindendo à sacris Canonibus. Secularis decerner, nec delinquentem Ecclesiastico tradere, ipse enim secularis est in possessione, & sicut si supervegiat dubium, an hoc prædium, verbi gratia, quod laicus possidet, sit Ecclesiæ, necne, non statim est tradendum Ecclesiæ, sed ab ipsomet Laico diligentia de veritate indaganda, præstanda sunt, & interim eo dictus Laicus non est spoliandus, ita in casu nostro. Sed sacri Canonibus *C. si Iudex, de sententia excom. in 6. & ibi Glossa, Covarr. in pract. q. cap. 33. n. 1. Gutierrez. lib. 1. pract. q. 6.* alique ex optima congruentia, ut persone sacre plus favetur, quam ejus bonis, meritò statuunt in hoc dubio de Clericali Iudicem Ecclesiasticum judicare debere, & interim delinquentem ad Ecclesiasticum Iudicem debere remitti. Cætera similia cum pertineant ad forum externum, hic exponere superdeo; videri apud Doctores citatos facile poterunt, quibus adde Carolum de Grassi. *effectus 1. Mol. 1. 4. tract. 3. d. 64. Zerol. in pract. V. Clericus ad 6.*

Clerici percussio Vide *Percussio Clerici.*

1. Com.

te concurrere: atque id fortasse est, quod modò asser-
bat posterior sententia. Ratio est, quia communiter, qui
consulunt, vel associant, sine dubio sunt delicti coope-
ratores.

3. Non inficior tamen, si adessent rationes effica-
ces, quæ certò probarent te nihil adjuvasse, vel respo-
nerent in vero dubio, ut si consilium tunc dederis, quan-
do homicida jam erat inimicus capitalis occisi, omnia
pararaverat ad homicidium, & similia, non inficior,
inquam, tunc te fore probabiliter excusandum, quia es
in vero dubio, an verè interfueris cooperatio tua.

4. Subadverto excusationem hanc facilitatem fore
in consilio, quam in associatione: quia associatio sem-
per per se animum addit associato; nisi fortè socius sit
puer, senex, infirmus, merus servus, &c. Distingui delin-
quentis, quò affirmet, se nihil fuisse à tua actione mo-
tum, nisi is sit fide dignus, vel nisi alia adsint admini-
cula, certitudinem excusationis non affert, ut meritò put-
tat Sanchez lib. 1. in Decal. cap. 10. num. 44.

De Damno secuto ex morbo debitoris. Vide, Debitor
morsus.

1. Debitor morsus. Debet Caius ex contractu cen-
tum Titio, qui Caius præfixo termino ea non reddit;
unde Titio damnum secutum est, oportuit enim, ut pro
suo victu pecuniam ad cambia acciperet cum interesse
decem, v.g. aureorum. Quoniam autem est probabilis
opinio de Lugo de just. tom. 1. disputatione 18. sectione 2.
num. 32. Titium nisi de eo damno præmonitus fuerit à
Caio (idem de lucro cessante) ad illud damnum resar-
ciendum non obligari, quia si admonitus fuisset, vel
solvisset fortasse, vel aliqua tandem ratione sibi consu-
lisset, quoniam, inquam, hæc probabilis est, ipsum
mihi certa sententia, questio subnascitur, si Caius du-
bitet, an quando fuisset admonitus, verè solvisset illa
centum, nec ne, & consequenter dubitat an occurrisset
damno secuto ipsi Titio, quæ tenendum, obligabitur-
ne ad dicta decem restituenda? Respondeo non obliga-
ri. Ratio est ducenda ex prædictis, sicut enim non debeo
præsumere delictum de proximo, sic, nec de me, unde
non debeo præsumere, me non fuisse soluturum. Adde
me esse in possessione meæ innocentia, cur ergo præva-
lere debeat dubium de iniquitate: lege de Lugo loco ci-
tato, ex cuius doctrina idem confirmabis.

2. Sed quid si certus sum me (quia paupertatis meæ
fatis eram conficius) non fuisse prorsus solutum? Re-
spondeo, te in hoc casu ex alio capite non obligo, tem-
pe quia ex mora Theologicè inculpabili, id est ex mora
admissa sine peccato mortali, qualis est propter pau-
partatem, probabile est non teneri quæpiam ad resti-
tutionem damni emergentis, vel lucri cessantis. Ita de
Lugo loco citato, à num. 34.

1. Decima. Si certus sis te privilegio gaudere Deci-
mas non solvendi: anceps autem, an privilegium exi-
mat à Decimis tua prædia extantia tempore, quo privi-
legium concessum fuit, an etiam ea, quæ postea acquisi-
visti, quid judicandum? Respondeo si ejusmodi privile-
gium solum præjudicat ipsi Pontifici qui privilegium
concessit, cui nimirum soli deberent solvi decimæ, nisi
privilegium tibi concessisset, extenditur ad prædia ac-
quisita, quæ tunc est amplè privilegium interpretan-
dum, ut mox dicam V. Privilegium. At si præjudicat
tertio, v.g. Episcopo, Parocho, &c. quibus dictæ deci-
mæ debebantur, non extenditur, quia tunc ex ibidem
dicendis, strictè est interpretandum. Nota tamen extare
privilegium aliquibus à Summo Pontifice concessum,
ut illud extendatur ad prædia acquiranda, etiam si sit
cum tertii præjudicio. Lege decisiones Rotæ apud Pau-
lum Rubicum tom. 2. decis. 44. num. 5. & decis. 10. num. 2.
Verùm id ex Summi Pontificis indulgentia speciali est,
qui circa decimas, utpote bona Ecclesiastica, jus plenum
solus habet, nos autem loquimur abstractendo à speciali
privilegio.

2. Si certus sis te eximi à decimis solvendis, ambi-
gas verò an privilegium loquatur de prædiis propriis, an

etiam de conditiis, idem cum eadem distinctione pro-
pter paritatem rationis videtur esse sentiendum.

1. Denuntiatio. Adest lex, vel editum de aliquo
delicto denuntiando; dubius autem sum primò, An Pe-
trus, v.g. illud commiserit: Secundò certò scio illud
commisisse, sed dubius sum an prorsus sit emendatus,
obligorè illum denuntiare: nam si est emendatus, &
timen sit occultum, damnumque si quod fuit, repara-
tum est, nec aliud ingrat, non obligare ejusmodi legem,
cum deceat alios citans Castro Palau tom. 1. tract. 4. d. 3.
puncto 4. n. 7. cum Sanch. Tolet. Soto, Navarro, idque sit
satis probabile, disputatione non indiget.

Respondeo, ex principiis dictis te non obligari in
priori casu, quia possidet bona fama per sonæ denuntian-
da, & de nemine præsumitur delictum nisi de eo confiteri.
1. Merito, si de dubio. In posteriore casu prima facie
videtur obligari, quia possidet delictum certò commissum
quod à dubia emendatione non evincitur: verum distin-
ctione modo insinuata opus est: Si enim agitur de cri-
mine, cuius infamia præcesserit, ingruitque alicujus
damnum, obligaberis: ita bono proximi requirente: at
si peccatum sit occultum, & sub nullis damni timore,
non videris obligandus, quæ peccato existente occulto,
possidet bona fama denuntiandi: quare videtur hæc
præferenda. Quando nam sit peccatum occultum, &
quando præsumatur quis occidat, vide apud Castro
Palau l. c. & tract. 6. de char. atq. d. p. 14.

2. Facit item ad questionem hanc de dubio id, quod
his verbis docet idem Castro Palau dicto puncto 14. nu-
mero 11. Quando Prelati seu Inquisitores mandam denuntia-
tionem sibi fieri de iis, & aliis delictis, absque eo quod cum
aliquo communices, hoc intelligi debet de delictis, quæ tibi cer-
te constam in editis contineri; quæque tibi mandantur de-
nuntiari: Nam si dubius es, an peccata, quæ scis, sint con-
tenta in editis vel non, poteris absque dubio consulere Con-
fessionarium, vel quicum doctum, neque hanc communicationem
intendunt inquisitores prohibere, ut advertit Joan. Sanchez
in sel. disput. 11. num. 55. cum Aravelo & Bañez. Hæc
Castro Palau.

1. Depositum, & Commodatum, &c. probabilis jam
est sententia, cum de Lugo mox citando, neminem obli-
gari in foro conscientia ad restituendum live ex officio
live ex contractu mediare, immediate ex culpa, live sine
sua culpa gravi Theologice, id est, sine peccato mortali.
Quare si depositum, vel commodatum alicujus, quod
apud te habes, pereat sine tua negligentia morali, ad
illud restituendum non teneris. Pari modo, si sine gravi
negligentia Medici, vel Advocati pereat ægrotus, vel
clienis causa cadat: si sine gravi culpa Viatoris sequatur
mors equi locati, si sine gravi tua negligentia, dum
ignem ad tuum commodum incendis, forte sequatur in-
cendium segetis proximi, & similia, ad nullam resti-
tutionem in foro conscientia teneris. Illud tamen per di-
ligenter hinc notandum est, culpam illam, quæ in una
occasione, seu contractu, seu officio levis est, & venia-
lis, posse esse gravem in aliis; v. g. illa quæ levis culpa
forte judicatur in officio Advocati, ubi agitur de bonis
externis, noc judicabitur levis, sed opinio gravior in
officio Medici, ubi agitur de vita. Et illa quæ exigua est
in conservando deposito, quod est solum in utilitatem
deponentis, non verò depositarii, erit notabilis in com-
modatarii non tamen verò commodantis, quæ omnia fuisse,
& optime explicat Card. de Lugo tom. 1. de just. disp. 8. sect.
4. usque ad 9.

2. His positis. Certus sum me habuisse depositum,
commodatum, locatum rei alterius, & item hæc petiisse
apud me. Certus sum præterea me habere officium Me-
dici, Advocati, Fabri, &c. & item ægrotum è vita sub
mea cura migrasse, causam amissam esse, ædificium cor-
ruisse. Certus in super sum me ad meos cibos coquendos
ignem accendisse, & item ab eo igne segetem fuisse
combustam: sed dubius sum an his omnibus graviter
peccaverim, ad quid teneor?

Respondeo ad nihil, Ita S. Thom. 2. 2. quæstio 61.
art. 8.

art. 6. Joan. Sanchez in *select. disput.* 43. num. 21. ex parte, alioque ab eodem citati, quibus adde de *Lugo loco citato*, *disput.* 18. *sect.* 1. num. 14. Ratio est, quia tunc in praesentia omnibus debet obligari ad restitutionem, quando affluerit tua culpa respectu gravi, ut dictum est, at in dubio nemo praesumitur esse gravior peccasse, quia delictum nunquam praesumitur, ergo praevaleret incertus an per tuam, actionem peccaminosam influentem habueris ad praedicta damna, dixi modo, V. Damna fecerunt.

1. *Detrahitio*. Placuit semper mihi rerum, & quaestio- num exacta distinctio, Audi amice lector. Dehinc quid gravior de proximo, dubitans an ejusdem fama sit jam prostituta, hoc est, an ejus delictum sit jam publicum, peccante detractor cum onere restitutionis fama? Non peccante detractor, sed illum non excitat, sed quia, qui audit detractorem, sed illum non obligat ad restitutionem, nec illi cooperatur, licet non obligetur ad restitutionem, peccat nihilominus, si potest detractorem sine magno incommodo obistere, & non obstitit, juxta ea, quae in *tractatione de Detractione* dicuntur, de quo Azor. Molina, Lessius, alique apud Bonac. de *restitutione in genere*, *lib. 4. p. 11.* peccabunt hic, qui audis, si pari modo dubitet, an fama ejus, de quo versatur obprobrium, si prostituta, & in universum, si dubitet an detractor ex aliquo tandem capite possit licite detrahere?

2. Respondeo haec duo esse prorsus distinguenda. In priore enim casu peccat cum onere restitutionis; ita Malderus apud Dianam *part. 2. tract. 7. resol. 24.* In posteriore nequaquam; ita idem Malderus, & Rebellius, apud eundem Dianam *l. c.* & Bon. *loc. citato*, num. 8. Ratio est, quia in priore, fama bona stat pro proximo, possidet enim quilibet suam famam, donec illam amisisse certo & publice constet, ergo non potest ea ladi propter peccatum dubium, si propter publicitatem dubium. At in casu posteriore, fama bona stat pro ipso detractore; cum enim nemo sit judicandus malus, nisi ejus malitia clare cognoscatur, ego debeat ejusmodi detractorem non judicare malum, seu male agere, sed debeat judicare cum possit peccatum illud proximi patefacere; ipse ergo viderit an famam proximi laedat, ut certe in dubio laedit, ergo laedere ipsum detractorem non debet, certo autem laederem, si in dubio illi obstitarem, illum enim corripere de actione detrahendi peccaminosa, quam peccaminosam esse mihi nondum constat.

3. *Dispensatio*. Pro sequenti potissimum prima difficultate praemittendum est, dispensandi potestatem esse tam auctoritatem, seu jurisdictionem, quae residet in dispensante. Dispensatio autem est ipse actus jurisdictionis, quo aliquid dispensatur. Conveniunt ergo fere recentiores, potestatem dispensandi esse per se favorabilem, adeoque ample interpretandam, ipsam vero dispensationem esse per se odiosam legibus, adeoque ut pote quae a jure exorbitet, esse restringendam. Dixi per se, nam limitationes, quae hic adducuntur, & prolixae sunt, & nostrae brevitati adversantur, nec nobis nunc necessariae.

1. Jam, si certus sis te potestatem habere dispensandi, dubius actum, an ad aliquem casum ejusmodi potestas extendatur, praesumendum per se est pro extensione. Ita Sanchez, de *matrim.* lib. 8. d. 2. numero 9. alique ibidem citati. Contra, si dubites, an ipsa dispensatio, quae tibi concessa fuit, ad aliquid se extendat, necne? nequaquam se extendere tenses. Ita Sanchez *loc. citato* Meroll. *tom. 2. de dispensatione* 4. cap. 6. dub. 1. num. 5. alique. Ratio est, quia ibi amplior, hic strictior interpretatio est eligenda. Hinc si Pontifex dispenseret alicui Votum Castitatis, dubiumque emegat an Pontifex dispensaverit totaliter, an solum ad effectum contrahendi matrimonium, judicandum erit solum ad effectum matrimonii, quia dispensatio stricte est interpretanda. Sed pergamus ad alias difficultates, de eadem materia dispensationis.

2. Si dubites, an indigeas aliqua dispensatione in

Bigamia, ad Sacerdotium assumendum; in impedimento dirimenti ad contrahendum matrimonium cum aliqua, & in similibus, potes tibi persuadere ea non indigere, & consequenter posse te Sacerdotium, & matrimonium intrare, quia possidet tua libertas, dum interim, dubia est indigentia dispensationis, seu dubium est impedimentum; ita Merolla *tom. 1. cap. 3. dub. 2. coroll. 10. n. 34.* Sanchez *lib. 8. de matr. d. 6. n. 18.*

3. Unum notat ex Sanchez Merolla *l. c.* num. 135. Nam licet non raro indigentia dispensationis, seu impedimentum, primo aspectu, dubia appareant, nihilominus propter praesumptionem ductam ex communiter accidentibus, ipsa non sunt dubia, sed certa, quare tunc indigentia, seu impedimentum, non vero libertas possidebit. Dubius es, v.g. an emiseris semen intra vas sororis ejus, quam ducere intendis, (quod est necessarium ad contrahendam affinitatem dirimentem matrimonium) cum tamen illam cognoveris valde proxime ad dictum vas (nota illud valde) tunc enim vero ex communiter contingentibus, certo praesumitur fuisse intra, atque adeo certo aderi indigentia dispensationis, seu impedimentum digimens.

4. Si vero certus es te indigere dispensatione, sed dubius an illam obtineas, praevalet indigentia certa contra dubiam dispensationem. At si certus de indigentia, seu impedimento, & item certus quod obtineas dispensationem, sed ambigis an dispensatio sit valida, quia dubitas num causa in petitione dispensationis tacita, vel falso expressa, sit finalis, hoc est, ut sine illa adhuc fuisset concessa, vel quia dubites, an superior, qui est in certa possessione superioritatis in aliquem, sit superior legitimus, necne, validane erit judicanda dispensatio? Respondeo, aliqui, ut Molina, Baldus, Socinus, quos citat, & sequitur Merolla *l. c.* coroll. 14. & coroll. 15. num. 175. autem in invalidam esse censendam, atque adeo te in exemplis modo allatis non posse licite ad Sacerdotium ascendere, vel matrimonium contrahere; quia constat de impedimento: at dispensatio omnibus pensata est certa. Aliqui, ut Santarellus aliis citatis, quem sequitur Diana *p. 4. resol. 45.* item Salas, Bon. apud Meroll. *ibidem* numero 177. & Caramuel *lib. 3. Theol. mor. numer. 1468.* existimant esse praesumendam validam, quia semper in re dubia est judicandum in favorem actus, c. *Abbate*, de *verb. signif. l. quoties*, ff. de *rebus dubis*, ut scilicet actus potius valeat, quam pereat, & consequenter non erit incerta dispensatio, sed certo valida, valida, inquam, praesumptione iuris. Adde, dum ille Superior possidet jurisdictionem, non esse ab ea repellendum ex superveniente dubio, quo ambigitur non esse legitimus. Utraque opinio saltem propter auctoritatem extrinsecam probabilis est.

5. Quid si Superior certus sit de causa dispensandi, at incertus an illa sit sufficiens, poteritne dispensare? Quid secundo, si sit incertus an aliqua causa adit? Respondeo in priore casu posse dispensare, in posteriore licite non posse. Ita Sanchez *lib. 4. in Dec. cap. 44. numero 6.* ibique plures. Ratio prioris est, quia nimis onerosum esset, si Superior sufficientiam expendere tam rigide deberet. Ratio posterioris est, quia potestas dispensandi, ut alibi dicemus, causam necessariam expostulat, si ergo dubitet an illa adit, dubitatur an adit ipsa potestas dispensandi, at nemo uti potest dubia potestate dispensandi ad certo dispensandum. Dixi (licite) causa enim in omnibus superioribus requiritur ad licite dispensandum: at ad dispensandum valide, non in omnibus, ut *infra* cum de Juramento disputabitur.

6. Sed quid fiet, si processu temporis deprehendatur Superior non fuisse legitimus, quia scilicet, nec habuit verum titulum, nec titulum coloratum cum errore populi, nec saltem communem ipsum populi errorem? Respondet si habuit aliquem ex his, jam legitima fuit dispensatio sic Ecclesia supplente; at si nullum habuisse deprehendatur, corrumpitur dispensatio necesse est. Ita Sanchez, *lib. 4. in Dec. cap. 44. n. 10.* lege item Pontium, 86

& iterum si ea uti velit, à legitimo Superiore postulanda. Ratio est clara, quia illa prior nulla omnino fuit.

8. Quod si processu temporis appareat causam fuisse insufficientem, vel potestatem delegati non se potuisse extendere ad hanc dispensationem expedientiam, vel materiam, v. g. votum fuisse reservatum, persistit dispensatio à Delegato facta, ita Sanchez *ibidem* num. 11. quia ex Ecclesiae benignitate iudicatur Pontifex, ne scrupulis omnia scateant, dare in his potestatem amplam dispensanti bona fide, dispensat autem bona fide, si dispensat juxta doctrinam datam numero quinto, & numero sexto.

9. Verum si derogatur falsum fuisse expressum, vel verum fuisse tacitum in causa finali, vel causam finalem qua motus est Superior, ad dispensandum nullo modo adfuisse, corripit dispensatio, & iterum est petenda, quia tunc patet non adfuisse in Superiore voluntatem dispensandi, atque adeo apparet ipsum dispensationem non dedisse. Ita docet Sanchez *ibidem*. Sed, quaeso te, cur hic ex benignitate Ecclesiae non iudicetur Superior voluisse dare pari modo dispensationem ei, qui bona fide sic petit, sicuti dictum est num. precedente? Lector me doctior id expendat. Dixi (bona fide) nam si mala fide petit, id praesumi non potest, cum dolus nemini patrocinari debeat, certum est.

1. *Donatio*, si dubium sit an ego librum, v. g. tibi donaverim, non potes illum à meis manibus auferre: quia prius fuit librum esse certum meum, & deinde dubitatur an si tuus, ergo possessio stat pro me.

2. Si autem certum sit, te mihi quidpiam donasse, sed dubium insurgat, an per donationem gratuitam dederis, an per remuneratorem, pronuntiatio cum Lessio *lib. 2. c. 10. d. 6. num. 45.* fuisse per remuneratorem, quia nemo praesumitur res suas velle prodigere: nisi forte qui accipiat sit pauper, tunc enim esse praesumitur res non magni valoris in elemosynam gratis data. Ita Navar. in *praxi miserab. person. priv. 80.* Similiter si quis dedit alimenta alicui, dubiteturque, an ea praestiterit, animo donandi, an animo repetendi? judicandum animo repetendi: excipe diligenter, nisi donator fuerit Pater, Mater, Frater, vel quomodo cunque peramicus: nam tunc praesumitur ex communiter contingentibus, praestita fuisse animo donandi. Nonnulla huc facientia vide *verb. Solutio debiti, n. 4.*

3. Propter eandem rationem, si ego tibi centum mutuem, & tu reddas mihi post annum similia centum, atque insuper decem, dubiumque sit, an haec decem dederis ex libera donatione, an ratione mutui, judicandum est te dedisse ratione mutui; quia scilicet nemo, ut dictum est, nisi coactus res suas dare praesumendus est: quare obligaris illa decem restituere, utpote accepta per usuram sine iusto titulo.

4. Quid, si certum sit, non fuisse ex libera donatione, sed dubitetur, an ratione mutui, an vero ratione interesse damni emergentis, vel lucri cessantis? Respondet, si es bona fide in possessione illorum, ne angaris, praevalet enim possessio contra omnes rationes non convincentes: at si mutuatarius nondum illa decem solvit, & nunc ambigatur an adsit ejusmodi iustus titulus damni, vel lucri, puto tibi abstinendum ab acceptione illorum decem: Ratio est, quia certum est mutuatarius illa non debere, incertum an tibi debeantur, praevalet ergo jus mutuatarii.

5. Pari modo si famulus servitia, ad quae non non obligatur domino exhibuit, ipso jubente domino, dubiumque nunc enascatur, an gratis id fecerit famulus, an spe mercedis, censendum erit spe mercedis, ita Dicastill. *lib. 2. de iust. in 14. d. 5. n. 121.* quia nemo, ut dixi, suas operas perdere, seu prodigere praesumendus est. Dixi (domino jubente) nam si dominus videat, sed non jubeat, aliqui docent, ut Bardi *de conf. d. 4. c. 9. §. 32.* resolutionem praedictam non procedere, quia potest merito tunc dominus putare gratis sibi servitia fieri: At Vasquez *p. 2. d. 12 c. 2. n. 10.* docet sufficere si videat:

quia dominus videtur consentire in mercedem dandam ad servitium compensandum, dum non prohibet sibi servitium exhiberi, & dum ex alia parte sciit debet neminem solere servire, nisi gratis. Si in his casibus certo famulus voluit servire gratis, non potest mutare deinde voluntatem, & velle mercedem, quia jam gratis dedit ea servitia: at si certo voluit servire propter mercedem, potest illam petere, & accipere, si dominus vidit servitia: nam, si non vidit, cum posuisset nolle sibi illud servitium exhiberi à famulo, famulus non videtur habere jus contra dominum. Tamen ad hoc probabile est deberi famulo mercedem: ita Dicastill. *l. c. ex Vasq. Lessio, & Navarro* quia jam domino utile fuit illud servitium, (de hoc enim agitur) & illud ab alio gratis non habuisset, ut suppono: ergo non deneganda merces famulo. Solus igitur tunc deneganda erit quando dominus ab alio gratis illud servitium habuit, ut à me dictum est *fusè in opus. de sacrif. Missa, lib. 3. cap. 55.*

Dubii Interpretatio. Vide Iudicium temerarium.

E.

1. *Elemosyna*. Si dubius sis, an elemosynam sub voto promissis ad illam non teneris, quia possessio est pro teat si certo promissis, dubius autem an erogaveris, erogare debes, quia praevalet promissio. Utrum autem possit colligi ex infrascriptis Verbo *Rescriptio numero 1.* non esse improbabile, debet scilicet pro rata dubii, me sapientiores decernant. Aliqua huc pertinentia vide *verb. Votum, à numero 7.*

2. Quid, pro certo tradit Sanchez *lib. 4. in Dec. c. 1. num. 17.* si in dubio, an votum elemosynae emiseris, illa pauperi nihilominus erogas, non erogatur si scivisses te obligatum non fuisse, non posse te à manibus pauperis illam amplius auferre: quia tunc legitima possessio est pro paupere: legitima inquam, quia est etiam probabilis opinio ex tali voto te fuisse obligatum: quare pauper sequens hanc probabilem opinionem legitime possidet, à quo deturbari non potest. Sicut (inquit Sanchez) si quis restituit Petro, v. g. pecuniam credens contractum cum illo initum fuisse usurarium, de quo sunt opiniones diversae, & non restituit, si scivisset se juxta opinionem aliam probabilem potuisse retinere, nequit pecuniam datam auferre. Porro quippe is legitime possidet, dum innititur suae probabili opinioni: ita in casu nostro, &c.

1. *Epicheia*. Praemittendum est primò epicheiam, quae & emendationem legis, & interpretationem latè dictam secundum æquum, & bonum appellamus. Ita Layman *lib. 1. in 4. c. 19. n. 2.* est benigna interpretatio, quae casum aliquem particularem, ob aliquam circumstantiam, seu necessitatem, hic & nunc occurrentem, in lege universaliter lata non esse comprehensam, judicamus, lex ergo quia universalis esse supponitur, etiam hunc casum per se involvit, ac propter circumstantiam occurrentem prudenter iudicatur illum casum non fuisse, vel non potuisse includere: nam si ejusmodi casum legislator per aliqua verba exceperisset, is non diceretur exceptus ex vi epicheiae, sed ex vi legis ipsius, seu ex vi interpretationis propriè dictæ verborum legis, v. g. sit lex hujusmodi: *sub pena carceris nemo de nocte exeat ab urbe*. Si occurrat adesse necessitatem succurrendi, v. g. tuo patri graviter extra urbem ægotanti, ex vi epicheiae diceris possi exire. At si ea lex in hunc alium modum fuisset lata: *Nemo ex urbe exeat, exceptis Medicis, aliisque ad salutem extra urbem infirmantium necessariis*, ex vi propriæ interpretationis verborum legis exire poteris.

Ponimus autem exemplum in legibus humanis, nam in legibus naturalibus, vel divinis aliqui negant dari posse epicheiam, quod disputare nostrum non est. Lege, Bardi *de conf. d. 6. cap. 3. §. 6. & 7.* has sententias expendentem.

2. Praemittendum secundò, quando praedicta necessitas

cessus est moraliter certa, certum esse ut nos posse opi-
nari, quia procedent iudicamus illum casum in con-
sequente urgente, & legem non includi & consequenter
possibilem esse pro libertate. Ideo sic (quidquid alij
posuerunt d. 6. de cons. cap. 3. §. 5. sentiant) si probabile sit
verum adesse necessitatem, quia pari modo ut prudenter
iudicamus, &c. Ita Merolla. tom. 2. d. 4. cap. 8. amb. 3.
num. 14. At si dubium sit, an tanta sit necessitas, quae
faciendum i. Dico cum Caltro Pal. tom. 1. tract. 1. d. 3. p. 8.
num. 2. esse ad Superiorem recurrendum, ut explicet
mentem suam, si ad illam recurrendi locus datur: ubi
quoties dubium ad legem observandam enascitur, obli-
gamur veritatem inquirere si possumus, ut ex supradictis
claret, led quid si urget tempus necessitatis, adest ne-
cessitas, & ad Superiorem non est nisi difficilis recursus?
minime hic consistit huius casus difficultatis.

Dico ex vi possessionis debere legem servari.
 Thom. Soss. Med. Vasquez, et utique Sanch. Avar. apud
 Cultro P. l. c. num. 4. In ea, verbi gratia, lege absoluta
 non excedo ab urbe, & dubitas, an pater intrans-
 eunt urbem degens indigeat tuo auxilio, non potes ab
 urbe exire. Ratio est, quia lex est in possessione, et tra-
 nsit ex lex, quare non potest negligi propter dubiam
 neglegentiam.

4. Dixi (ex vi possessionis) nati ex alio capite potesteraliquidam prævalere dubia illa necessitas, atque adeo in dubio locum esse epicheia: Ita Sylvestr. Cordubæ, Henriquez, & Salas *videm cit. num. 3.* sic enim est diligendum. Vel adimpleto leges est molesta & incommoda, vel non ita: si prius, in prædicto dubio potest lex non observari, quia præsumendum ex benignitate legislatoris est, ut rebus incommodis, & molestis sollicitudo obligare, quando particularis calus propter aliquam prudentem circumstantiam, a lege universalitè exiti iudicatur: ut scilicet subditi non aggraventur ægrè, nisi sint omnino, & ubiqueque ceteri; & posterius, lex servari debet: quia tunc ex una parte militat possessio legitima, & ex alia non adest excoctio, quia docetur ex præsumpta benignitate legislatoris. Cujus autem ponderis debeat esse ejusmodi molestia, non nisi viro prudenti decerni potest; præstata necessitate actionis, gravitate legis, & similibus.

q. Quertis primò. An quando possum transgredi legem ex vi epicheiræ, seu ex prædicta legislatoris benignitate, debeam sub obligatione transgredi, si transgressi contra aliquod aliud præceptum sit, v. g. in exemplis prædictis, possumne licite me conformem reddere legi prohibenti exitum ad urbem non extendendo auxilium pauperi, quando vis ad præcepto caritatis adversetur.

cum patri, quivis id præcepto charitatis adstrictus.
 Respondeo universaliter nequaquam posse, *Sicut. lib. 2.
 de leg. cap. 8. num. 1. Meroll. tom. 2. d. 4. cap. 8. Iulij. n. 3.*
 quia regula generalis est, in concensu duorum præcep-
 tionum debere servari id, quod urgentius est. Quoniam
 ergo in casu proposito magis urget præceptum chari-
 tatis erga patrem, quam ea lex, illud erit, non autem ha-
 bitanda. Quædam alia de concensu præceptorum
 vide infra V. *Leges.* Quæd si necessitas nullum præ-
 ceptum respiciat, v. g. si exire mihi ab urbe per episcopum
 concederetur, ut mille aureos, v. g. lucraret, certe tu-
 licet non obligaret, possem cum laude legem observare
 & sic ab urbe non egredi, quia nullum me urget præ-
 ceptum de lucro illo acquiendo, ur suppono.

6. Pari modo potest contingere tam laudabile esse legem
me conformem reddere, ut etiam concurrente alio precepto,
possumus hoc negligere & illam observare, atque
ad hoc possumus licite servare legem, & epicheia renuntiari.
Sic solent Deiores, Vaseq. p. 2. d. 262. per totam, Sancti
in consp. l. c. Chartistam concedere aliquid tantum in
nibus in ultima vii necessitate propter laudabile ex
plum suum institutum observandi, licet in ea nece
tate, vel per epicheiam, vel per prudentem sui voti
precepti interpretationem, carnis vesci licet & possit

1. *Eucharistia susceptio.* Diximus in opusc. de comm. cap. 2. §. 7. siue sis certus de comestione, & dubius an

comestio fuerit ante, vel postmediam noctem, siue dubius an illa fuerit vera comestio, quamvis certus eam fuisse post noctem mediam, diximus, inquam, probabile esse ubi licet mane sacra Eucharistia refici, nam propterea idem hæc in præsentia non sunt repetenda.

2. Iudum, quod ibi existeret haccido. Si Petrus, qui
exp. refectus a somno de nocte bibat, nesciens, nec
omnibus pensatis scire potens, qua hora biberit, pote-
ritne mane licite ad communionem accedere? posse vi-
detur colligi ex dictis *num. precedente*, in hoc enim casu
dubitatur, An opus fuerit ante vel post mediam noc-
tem. Deo tamen non posse.

3. **Ratio** est, quia in numero precedente, loquimur de eo, qui comedit existens, & persistens in vigilia, hunc autem casus est de dormiente, qui expergefactus bibere, quæ duo sunt longè diversa; ille enim persistens in vigilia, potest suas diligentias ponere ad inquitendum num ante, num post median noctem comederit, & si ipsa, non temerè se gerat, omnia expendit, quibus expendis, nihil certum contra se inveniens, judicat, & qualis sententiam fert pro libertate sua: at ille expergefactus, omnia expendere non potest, diligentias debitas exhibendo, cum de horis transactis in somno, dijudicare nequeat; remanet igitur sine factis diligentis, ergo remanet impotens ad iudicandum pro sua libertate, aut si sententiam proferret, temerè proferret. Prudenti autem iudicio nequaquam posito ad licitam communionem percipiendam, accedere sine culpa non poterit, quia incertus se comedisse, confessionemque esse impedimentum communionis, at judicare non potest, an sua libertas prævaleat. Video hanc rationem alicui non omnino fortè satisfacere, verum in re morali satis superque sit.

Excommunicatio. Vide V. Censura. V. Leges V. Pa-
cussio Clerici.

1. *Executor sententia.* Si Principis Minister incertum sit, an sententia sit iniqua, potest illam, in modo declaratoriter exequi, Ita Caram. lib. 3. *Theol. moral. num. 14.* Ratio est, quia semper presumendum (nisi luce mediana clarior sit iniquitas, quæ in Principe Christiani vix unquam præsumatur) Principem moveri gravitationibus ad sententiam profectandam. Adde Minister esse obedire, non verò disputare. Tunc ergo solum Minister ab exsequendo absteineat, quando manifestè, & dubio constat iniquitas.

Extrema-Vnctio. Vide y. Oleum sanctum.

Extrema-unctio. Vide v. Oleum sanctum.

Familia. Vide Seruus.
I. *Festum.* Si dubites, an hic sit dies festus, op-
tus servilibus vacare potes, quia prævalet laboran-
das. Ita Suarez *conf. d. 40. fest. §. num. 1.* contra Bre-
rum *lib. 4. de consuet. c. 47. n. 61.* Contra, si hodie sit
dies festus, dubitatur autem an propter aliquam nec-
tatem laborare tibi concedatur, abstinendum tibi
vilibus est, quia possidet obligatio, quæ certa est eo-
purationem incertam; in hoc autem casu posse
potius dispensari, dicitur *infra.*

7. *Fillii obligatio erga parentes.* Si certo scies
v. g. patrem esse in extrema, vel etiam in gravi ne-
tate, non potes Religionem ingredi, quia certa est
obligatio Patrem adjuvandi: ita Caram. *lib. 3. Theol.*
num. 1474. At si dubie de dicta Patris necessitate in-
ter facis diligentius, veritatem comperire possis,
valet tua libertas, quia certa est, cum incerta inter-
obligatio. Dixi dubie, nam si probabiliter opinari
auxilio Patrem non indigere, sequi opinionem pro-
lem potes, illum si velis, deferendo. Quod si Religi-
ovisti, debes in predicto dubio Religionem in-
gredi voti obligatio certa est, excusatio dubia, ita
tom. 3. tract. 1.6. d. 1. p. 7. §. 5. num. 6.

tom. 3. tract. 16. d. 1. p. 7. §. 5. num. 6.
Filius legitimus. Vide Legitimus.

an. 1. *Filius*. Vide *Alere*. Natus sum à Matre, q

tim, mortuo marito Petro nupsit Caio, ego autem natus sum nono mense à secundis nuptiis, cuius sum censendus filius & haeres? Respondeo Caij, quia in dubio major est praesumptio pro possidente matrimonio, nisi autem possidet Caius.

2. Quid si sum similis vultu ipsi defuncto? Secundo, si sum eidem similis in moribus; Tertio, quid si certum sit posteriorem virum uxorem alioqui castam non cognovisse, nisi post aliquot menses à nuptiis? Respondeo in hoc tertio casu clara est praesumptio te esse filium defuncti. In secundo, si maxima sit modum similitudo, esset magna item praesumptio pro paternitate defuncti: sed raro contingit tanta, ut tollat omnino dubium. In primo res manet item dubia, quia similitudo potuit evenire ex recenti memoria defuncti, quare in utroque casu regulariter eris Caij filius reputandus.

Filii Gemelli. Vide Gemelli.

Filiorum peculium. Vide Peculium filiorum.

1. *Furtum.* Princeps quidam cum advertisset clam sibi pretiosum argenti vas fuisse surreptum, constaretque manifestè crimen non ab aliis quam à famulis, quos ad triginta denari alebat, commissum fuisse, qui tamen ad argenti custodiam non tenebantur, juxta consuetum alicubi morem, ubi uni tantum haec cura demandari solet, Princeps, inquam, quoniam quis esset determinatus fur deprehendere non poterat, intendebat à singulis famulis partem pro rata sibi esse solvendam: ni facerent, eam partem sibi constituto eidem salario se subduciturum minabatur: sciscitatus est nihilominus à me, an id jure exequi valeret? Respondi afferendo verba Joannis de Logo de just. tom. 1. d. 1. §. 1. num. 12. Si quis (inquit) inveniatur occisus, & dubietur, an occisus sit à Petro, vel à Paulo, nec possit dubium illud superari: iniquum erit utrumque punire, cum certum sit alterum ex illis esse innocentem, atque adeo si uterque puniatur, certum erit innocentem puniri: unde barbarum omnino & crudele fuit, quod Princeps quidam fecisse narratur, qui cum nesciret quis ex rebus famulis certos suos fructus pretiosissimos comedisset, iussit singulos secari, ut appareret in cuius stomacho reperirentur, prout in secundo apparuerunt, primus autem innocens scellus est. Non enim sunt puniendi innocentes, ut in eos delinquens puniatur, sed potius dimittendus est delinquens, ne innocentes puniantur. Hæc ille, & nil diversum ego in casu Principis allato, &c.

G

1. *Gabella.* Subditus, qui omnibus expensis dubitat an Gabella sit iuste imposita, teneatne illamolvere? Tenet docent alii, ut Lessius, & Mader. apud Caramuel, mox citandum, quia possessio iustitiae praesumenda est pro Principe. Non tenet putant, Villalob. Castro, Arag. Molina, Fillius. Sylvester alique apud Caramuel mox citant, quia possessio stat pro libertate subditorum, qui non sunt obligandiolvere, nisi certi sint de iustitia, Caramuel. lib. 3. Theol. mor. num. 1466. asserit tributa sive nova sive prisca non poni leviter, sed magna consideratione; ergo dubia nequaquam erit tributum iustitia, sed vel certa, vel probabilis. Si certa, omnino debetur: Si probabilis non debetur, quia probabilis neminem involuntarium cogunt, nisi in ea Republica esse acceptata, ut subditi teneantur ad obediendum etiam in materia probabilis. Omnes hæ tres sententiae sunt probabiles, quia bonis fundamentis inniuntur. Et Januarius quidem p. p. resp. §. 1. citans Lessium, aliosque contra Suar. docet, non teneri quempiam ad Gabellas, non solum quando dubie, sed nec quando probabiliter solum sunt iustae, cuius doctrinae fides sit apud ejus Auctores.

2. *Gemelli.* Nascuntur simul duo filii, ex quibus quoniam sit censendus primogenitus, dignosci nequit, cui nati praedium, seu majoratus in dubio attribuendus?

Respondeo. Si alteri data sit fortè possessio, is manuteneandus, donec alter probet se natum fuisse prius, quia

possessio praevalet contra omnes rationes non convincentes. At si neuter possideat, Tiraquellus de jure primogen. quest. 12. duodecim sententias hac de quaestione, recenset.

Verum tu sic iudicatio, si praedium dividi potest utriusque dividatur, si non possit, male est Regnum, Castrum, Majoratus, &c. detur alteri medium aestimationis pretii, alteri Majoratus; cui autem Majoratum, cui aestimationem dari oporteat, ex pari fratrum concordia, vel si dissentiant, forte demum decernatur. Ratio horum est alibi tractata, & infra, V. Nomen dubium, n. 9. & Resolutio, n. 1. & 8. & sæpe est repetenda, quia nimirum nemo est privandus iure quod habet, cum ergo hi fratres simul sumpti jus certum habeant ad Regnum, sed separatim sumpti, sub dubio; ne alterutri injuria fiat, divisione infinita eos uti debere, ipsa ratio dicat.

2. *Scio Merollam tom. 3. d. 6. cap. 8. d. 29. num. 181.* ex eodem Tiraquello videri velle admitendum quidem esse utrumque fratrem, sed ita res componenda, quando est indivisibilis, verbi gratia, quando est Regnum, ut vel ambo in soliquum regnent, vel uno anno regnet unus, alter, altero. Verum id non ardet; debet enim compositio fieri meliori modo, quo Republicae minus noceatur, at gravis periculum multorum inconvenientium Regnum subiret ex duobus simul regnantibus, vel ex annua regnantium mutatione: sagius ergo erit id facere, quod nos ipsumus, & inquit ipsemet Tiraquellus, dum concedit posse hos fratres remanere committere, sed non invitos, nisi forte aliter transigi non possit, & immineret aliquod periculum. Hæc ille.

H

Haereticus. Dubium sum an hæresim consenserim, possumne absolvi per Originarium, simplicemque Confessionem? Respondeo, possum, ut patet ex iis, quae dixi V. Casus, & Censura reservata.

De haereticis, dubie externa, vide infra, lib. 2. cap. 1. §. 8. num. 4.

Haereticus. Si favisti haeretico, illum domi recipiens, sed dubium est, utrum receperis, ut amicum (seu consanguineum), an ut haereticum, censendus es recepisse, ut amicum. Ita Bonacin. disput. 1. de censuris in particul. quest. 2. part. 3. num. 2. Ratio est duplex, tum quia ex communiter contingentibus praesumitur pro affectione, vel inclinatione naturali, tum quia quilibet praesumitur bonus, seu quantum minus potest, malus.

1. *Horae Canonicae, Si Sacerdos, qui jam certò teneatur ad horas, dubius sit, an eas recitaverit, adhuc recitate teneatur, qui possidet obligatio recitandi. At si dubitet, an teneatur ad illas, ut accidit in habente beneficium tenet de quo dubitatur an ad illas teneatur, dixi supra, V. Beneficium, num. 2.*

De eo qui recitavit Officium, sed dubitat an omiserit aliquem Psalmum, vide infra, lib. 2. c. 1. §. 1. num. 9.

2. Quid si dubium non recitandi emergat ex dubia infirmitate Sacerdotis?

Respondeo Suarez tom. 2. de Relig. l. 4. cap. 28. n. 21. ait tunc Sacerdotem obligari ad recitandum, quia obligatio recitandi est certa, dubia autem est excusatio; dubitatur enim, an ea recitatio damnum salutis grave sit allatura, solum igitur tunc erit causa dispensationis, non verò absoluta excusatio. At Castro Palaus tom. 2. d. 2. part. 6. num. 10. Bonacin. Caramuel loc. cit. num. 1396, & nonnulli asserunt non obligari. Ratio est, quia licet sit dubium, an nocitura sit illa recitatio, tamen periculum certum est, in quo certo periculo, sciens Ecclesiam nos non obligare; siquid nec posse, quia non potest praecipere contra præceptum Decalogi quartum (de non exponendo se periculo occisionis) Quoniam ergo possessio quam habet homo non se exponendi periculo gravi, est prior (est enim de jure naturæ) quam præceptum recitandi officium, illa praevalet, non hoc: utraque sententia sua est probabilitate donanda.

1. *Infirmitas*

1. *Jejunium.* Si dubites, an soperit media nocte comedere carnes nocte sequenti ad diem Jovis, quia possidet libertas diei Jovis, dubium autem est an praepositi diei Veneris inceperit. Ita Thom. Sanch. lib. 1. cap. 4. §. 44. & Joan. Sanch. d. 42. Contra non potest nocte sequenti ad diem Sabbati, quia, contra, potest nocte sequenti pro Sabbato. Idem quoad alia jejunia Ecclesiastica; semper enim est videndum ex qua parte sentiat possit.

2. In jejunio autem naturali pro recipienda sacra Eucharistia. Vide verb. *Eucharistia susceptio.*

Si dubites an jejunium, vel abstinencia carnis tuae saltem nocturna sit, te posse, immo debere comedere docet Caramell. lib. 3. Theol. mor. n. 2395. alique, & ratio est modo dicta verb. *Hora Canonica.*

Jejunii Fortum. Vide *Fortum.*

Immunitas Ecclesiarum. Vide *Fortum.*

Immunitas Ecclesiarum. Gregorius X. per Bullam communem (ut ego certum habeo, Legge Tandem de Relig. cum. l. 4. d. 8. contra aliquos,) toti orbi, aliquot calos excipit, pro quibus Ecclesie refugium non patet. Accidit autem sapientissime, ut Judices seculares, & Ecclesiastici contendat, num reus in Ecclesia receptus immunitate gaudeat, necne? Iudex ergo Ecclesiasticus, ad quem id decernere pertinet, cum clari argumentis cauteat, anceps omnino est, cuiusnam per sententiam favore oporteat, cui igitur favebit? Respondet, faveat reo, hoc est, immunitati Ecclesie. Sic DD. mox citandi. Ratio est, quia prius fuit Ecclesiam fuisse refugium delinquentium, & postea exceptio a Gregorio facta possidet ergo jus refugii pro reo, quod superari non debet a superveniente incertitudine exceptionis, immo ut Iudex Ecclesiasticus ejusmodi reum seculari potestati tradat, requiritur probatio conclusiva; ita Bonac. Farinac. alique, quos citat, sequiturque Diana p. 3. r. 1. §. 38. quia ex una parte reus possidet jus refugii, ut dictum est, & ex alia adest lex, semper favendum esse reo: quare duo non possunt elidit, nisi per vehementem probationem.

1. *Impedimentum matrimonii.* Vide verb. *Matrimonium*, & verb. *Dispositio.*

1. *Irregularitas.* In facto homicidii injusti, quando scilicet ambigis, an de facto illud injuste commissis, debes te gerere in utroque foro pro irregulari: quia ob reverentiam rerum sacrarum, decrevit Pontifex c. ad audientiam, cap. significavit, cap. paritio, de homic. in dubio facti (non juris) de homicidio, debere eligi tutiorem partem: at nomine homicidii, non intelligitur occisio iusta; Unde nec occisio dubia in bello iusto, vel in condemnatione iusta, nec dubia mutilatio etiam injusta, (quia mutilatio homicidium non est) irregularitatem parient; tunc enim valet regula allata verbo, *Censura*, penas non incurrit, nisi ex delicto certo. Lege Suarez de censur. d. 4. §. 5. a. num. 11.

2. Quoniam autem homicidium debet esse certo secutum, ut irregularitas incuratur, puto dubitandum an factus fuerit animatus, in cujus abortum suo quis consilio, vel opera cooperatus fuit, non debere se conferre irregulari. Ita Prapostus, alique apud Bardi d. conf. d. 6. §. 4. quia cum non constet de corpore delicti, hoc est, de factu animato occiso, homicidium, de quo loquitur Canon, non presumitur adesse. Contra vero si constet factum animatum fuisse, ut si masculinum post quadraginta dies, femininum post sexaginta, vel octoginta, fuisse oppressum, (& in dubio quidem, femininum erit iudicandum, ut minus aggravetur delinquens,) si constet, inquam, fuisse animatum, sed dubitetur, An ex tuo consilio, vel opera ejus mors secuta fuerit, irregularis eris: idemque erit, si certo constet homicidium a Petro, v.g. fuisse commissum, sed dubites, an ex tua cooperatione seu consilio. Ratio est mihi manifesta, quia hi casus clare comprehenduntur in supradictis Canonibus.

Part. I.

Dixi in proxima parenthesi (femininum est iudicandum) Verum Naldus Verb. *Abortus*; Filiucius cum de *Abortu*, alique non pauci putant, in dubio forum censendum esse masculinum, & ita servari in sacra Penitentiaria. Nihilominus esse, quoad forum internum censendum, femininum, adhuc mihi improbabile non est, dum loquimur de irregularitate, nam ceterum Penitentiaria tutiori, & certe probabiliori sententia contraria se conformat. Id autem hae rationes inter ceteras probare possent. Primum quia, ut innuimus, minus gravari debet delinquens, & in dubio semper est favendum reo. Sanè Castro Palau tom. 1. d. 3. de leg. part. 2. §. 1. num. 8. Quoties (ait) duae praesumptiones concurrunt in uno actu, illa praevaleat debet pro qua est honestas, & excludenda praesumptio delictum committens. Dic, tu, & excludenda praesumptio majus delictum committens. Secundum, quia prius est, factum esse inanimatum, quam animatum, ergo donec mihi clare ostendas, illud habere animam, pronuntiabo esse sine illa; quia praevalere possit prioris status. Tertio, si percutias quendam, de quo dubitatur, an sit Clericus, non Clericus est reputandus, quia prius est hominem esse non Clericum, quam Clericum, & similia multa haecenus habuisti, & paulo post habebis. Cur igitur non idem in casu nostro?

Olim sic item argumentabar: Ex frequentiori eventu est in re dubia, iudicandum: at frequentius est, quod femina nascatur, quam mares; ergo, &c. Sic, inquam, olim: sed numeratis deinde infans, qui nati per aliquot annos sunt in hac Parochia sita in Cathedrali Ecclesia hic Panormi, in qua habitant fere duodecim milia Caputum, hoc argumento amplius non sum usus; Nam cum ex libris Baptizatorum à me diligenter visis, collegissem numerum marium, & feminarum, qui in toto decursu trium annorum sacro fonte lavati sunt, inveni, quindecim amplius fuisse Mares, quam feminas, qui parvus excessus certam partem praesumptionem non potest, qua potius iudicemus, masculinum esse factum, quam femininum, vel contra.

Et ut obiter miretis Divinam Providentiam, quae ex una parte facit, ut vincat vis naturae ad perfectum semper intendens, plures mares procreando, ex alia fere aequales producat mares, feminasque ad sobolem propagandam, legitimo non cum multis, sed cum singulis uxoris contracto matrimonio; ut id, inquam, obiter miretis, eos distinctum, & annuum à me numeratos hic lege.

Anno Domini 1649. à primo Sept. usque ad primum Septembris consequentis nati sunt.

Mares—251. Feminae—253.
Anno 1651. à primo Sept. usque ad primum Sept. sequent.
Mares—286. Feminae—292.

Anno 1652. à primo Sept. usque ad primum Sept. sequent.
Mares—283. Feminae—260.

3. Illud operis pretium erit hic adnectere. Cum Episcopus possit ex Concilio Tridentino, sess. 24. de reform. c. 6. absolvere ab irregularitate incurta propter homicidium occultum casuale, non autem propter voluntarium, si omnibus pensatis, non appareat, an tuum homicidium fuerit voluntarium, an casuale, poteritne tecum ille dispensare? Respondet cum Fagund. in Dec. in §. Praecept. lib. 7. cap. 9. num. 6. posse; quia, ut modò innui, semper praesumi debet id, quod minus peccatum est, quare in casu dicto praesumatur homicidium casuale.

4. Haec de irregularitate ex homicidio injusto, non in alijs quibuscumque irregularitatibus in dubio, non est censendus irregularis, ut citato verbo, *Censura*, pro omnibus censuris, probabiliter dixi.

1. *Iudex.* Si omnibus expensis lis civilis sit dubia (neutro ex litigantibus possidente; nam alterutro possidente, lis non erit dubia, sed probabilis pro ipso possessore, ut supra, §. 4. a. n. 1. vidimus, quem locum omnino recole si) lis, inquam, civilis sit dubia, Iudex non potest, nisi rem dividere: idque propter officium Iudicis, aut ibidem, laque dictum est. In lite, seu causa criminali reus erit liberandus, ut ex ibidem, n. 10. Ex Actis colligi potest.

D

Iudicium

1. *Judicium temerarium.* Id tunc est, quando sine sufficienti fundamento aliquid primum de proximo iudicatur. Iudicatur autem, vel per suspicionem, vel per opinionem, vel per assensum firmum, vel denique per suspensionem ab his, quae proprie dicitur Dubium, quando scilicet, vel dubitat quis negativè de bonitate proximi suspendendo iudicium, nihil in utramque partem iudicando, vel quando dubitat positivè, id est, quasi per reflectionem, sic dicit intra se: *Eligo dubitare de bonitate istius.* Suspicio, & dubium ex levibus conjecturis oriri solent: Opinio ex probabilibus rationibus, quae non excludunt formidinem sive implicitam, sive explicitam oppositi: assensus firmus ex rationibus moraliter saltem certis. Quoniam ergo conveniunt fere Doctores apud de Lugo de iustit. tom. 1. d. 14. sect. 2. num. 11. assensum firmum, & deliberatum de malo proximi gravi, esse mortale, si eliciatur sine sufficienti fundamento, quia sic graviter laeditur proximi fama: Suspicionem autem, opinionem, & dubium negativum modo explicato saltem est probabile esse venialia; ita Faber, Layman, Caiet. Navarr. alique quos citat sequiturque Diana, p. 3. tract. 5. miscell. resol. 3. etiam si sint sine sufficienti fundamento de peccato gravissimo, & contra gravissimam personam, cuius rei rationem numero sequimur proferemus, idè remanet hic proprio in loco quaestio de dubio positivo. An scilicet peccet mortaliter, qui positivè eligit dubitare de bonitate actionis proximi sine fundamento sufficienti; nam si sit ex iudiciis sufficientibus, temerarius non esset, sed prudens assensus.

2. Dico non esse nisi veniale, neque ex hoc capite illud dictum apud S. Thom. 2. 2. q. 60. art. 4. *Dubia sunt in meliorem partem interpretanda,* sub alia culpa per se obli-gare, quam sub veniali. Ita Faber, Layman, alique apud Dianam citatum. Ratio est universalis pro omnibus iudiciis praedictis, quae concipiuntur sine firmitate. Nam suspicio, opinio, dubitatio etiam positiva sunt in genere iudicii actus imperfecti, atque adeo non sunt planè temerarii, neque necessariò conjuncti cum contemptu saltem gravi proximi, ut rectè habet S. Thomas quodlibet. 2. art. 14. Et ratio ulterior est, quia ubi non est perfecta certitudo, non est perfecta temeritas, & qui actualiter, vel virtualiter habet formidinem oppositi, paratus assensum illum contra proximum facile deponere, proximum graviter non laedit; ergo sicut cetera peccata contra iustitiam non sunt, nisi venialia ex parvitate materiae, ita & haec. Non nego esse interdum mortalia, si ex odio mortali vellet quis ita dubitare, suspicari, opinari, vel si quis grave quid ad extra operatur contra proximum, motus ex illis infirmis iudiciis, sed hoc non est nisi aliunde, & per accidens.

3. Aliqui peccati mortaliter putant ab eo, qui de libertate suspicatur, vel dubitat positivè, vel opinatur de persona honesta & proba, aliquid enorme sine proportionato fundamento, ut si quis de gravi Praetito haeresim vel incestum cum matre suspicetur, &c. quia tantae personae (aiunt) sit hoc modo gravis injuria. Ita de Lugo l. c. num. 19. Sed non approbo, cum enim hi actus sint etiam huc in genere suo leves, levis erit culpa. Ita Navarr. & Caiet. quos citat, sequiturque Layman, lib. 3. sect. 3. tr. 3. d. 2. cap. 2. num. 6.

4. Dices, potius eligeret quis amittere decem aureos, y. g. quam sum bonum nomen, etiam per levissimam suspensionem, vel dubitationem apud unum: ergo si amittere decem aureos res est gravis, erit & id, de quo loquimur. Confirmatur primo, quia verè est majus bonum altiorisque ordinis fama, quam pecunia: ergo etiam levissima ejus jactura est gravior, quam jactura pecuniae. Confirmatur secundo, quia si amicus nosceret meam suspensionem contra ipsum, averteretur à mea amicitia: signum ergo est à suspicionem, graviter amicum laedi.

5. Respondeo. Quandoquidem suspicio, & quaelibet dubitatio est ex se leve malum, nullumque effectum graviter malum post se trahit, ut supponimus, nec

ex odio procedit, nemo prudenter eligeret amittere potius decem aureos, quam suam pati; quia cum procedat ex humana fragilitate, qua cadere non valens; juxta illud S. Augustini: *Suspicionem vitare non possumus*, non debet judicari prudenter afferre lesionem notabilem, sed confirmationem primam respondeo, famam esse altioris ordinis, sed in suo ordine posse interdum esse leviorem, atque addo ejus ablationem esse venialem: non enim valet illatio, saltem semper, ab uno ordine ad alium: secus ledere tantillum in honore per leviem injuriam esset mortale, quia ex se non est nobilioris ordinis, quam sint bona temporalia: ita etiam levissimè deum offendere, esset mortale, quia ex se ejusmodi offensio ordinis est altioris. Ad confirmationem secundam dico irrationabiliter illum amicum fore avertendum ab amicitia, cum omnes parati esse in hac valle nostrae fragilitatis debeamus ad hujus generis suspensiones tolerandas, quae non confurgant ex malo odio, nec grave externum damnum inferant, quaque frequententer ex amore nascuntur, cum de maxime amicis male subinde suspicemur, quia mala in illis esse nolumus.

6. Ex his obiter vides quam raro iudicia, quae vulgo temeraria appellantur, sint peccata gravia, sunt enim fere leves assensus, & vel sapientissimè iudicia prudenter ex proportionatis iudiciis elicta, nec procedunt, ut dictum est, ex odio, nec damnum externum patiunt.

1. *Jurisdictio.* Si sis in possessione jurisdictionis alicujus, & superveniat dubium, an sit legitima, perge porro in ea exercenda, quia possessio tibi favet, donec per diligentias (quas facere omninò debes, si dubium oritur ex gravi fundamento, juxta dicenda in simili infra, verbo *Rescriptio*) donec, inquam, clara sit ratio contra te. At si nondum es in possessione, eam exercere non vales, quia tunc per dubiam potestatem fore actus jurisdictionis facere tentares, quod non licet.

2. Si tibi lex, vel Princeps concedat jurisdictionem, nec ex verbis, vel subiecta materia possit cognosci, dene ordinariam an extraordinariam, seu delegatam, dene privativè, an cumulativè, & alia ejusmodi quamplura, cum pertineant fere ad forum externum, lege apud Doctores passim, Menochius de praesumpt. lib. 2. Metoll. 1. 3. d. 7. c. 2. à n. 30. & quae apud ipsos citantur, apud quos apud Bar-d. d. conf. disp. 6. c. 2. §. 15. etiam habebis, num iudex habens jurisdictionem ordinariam, & item delegatam, judicet agere ex hac, an ex illa.

3. *Jurisdictionis exceptio.* Si oriatur dubium, An Summi Pontificis privilegia eximant in aliquo casu Religiosum à Jurisdictione Episcopi, ad quem pertinet dubium solvere? Respondeo certè non ad Episcopum, tum quia ita explicaverunt Summi Pontifices, tum quia congruum non fuit constitvere Episcopum in causa propria iudicari. Ita Sanchez in cons. lib. 6. c. 1. dub. 1. num. 34. lege item Lezanam, v. *Privilegium*, Tamburinum de iure Abbatum, d. 16. q. 6. l. 1. Pertinet igitur ad ipsum Summum Pontificem, & cui ipse delegaverit, ut aliquibus Religiosorum Generalibus delegasse contendit Lezana ibid. nam, utrum evincat, ignoro.

1. *Legatum.* Testator hic Panormi legavit Titio pauperi mensuram frumenti, quoniam verò in hac Civitate usus est mensura magna, & parva, dubitatur, sub qua sit Titio frumentum consignandum.

Hac difficultas petit altiorè illam quaestionem, An legata strictè sint interpretanda, ut scilicet quantò minus fieri potest, servata proprietate verborum noceant heredi, an verò largè, ut quantò fieri possit, faveant legatario. Si prius; parva erit Titio mensura danda, si posterius, magna. Tres sunt sententiae, omnes, fateor, probabiles; Prima docet omnia legata strictam habere interpretationem, quia sunt odiosa, cum in damnum heredis cedant. Ita Molina de iust. 1. 1. d. 198. num. 10. Trullench. in dec. lib. 7. cap. 18. disp. 12. numer. 4. Alciat.

quod hodie sit dies festus, vel quod sit dies jejunii, non teneris Missam audire, vel jejunare: at si dubites, an lex certa lata, vel promulgata de hodierno festo, vel jejunio, ablata fuerit, vel abrogata, teneris, quia hic possidet, lex, ibi libertas.

3. Rursus, si dubites, num sub mortali, an veniali, vel num sub peccato, an sub consilio lex feratur, de qua re lege Thom. Sanch. in Decal. 6. cap. 2. fuse, potes judicare ferri sub consilio, vel sub veniali. Ratio est non ab similibus, quia libertas quanto minus potest esse gravanda, nisi constet de contrario; sic uterque Sanch. ibid.

4. Similiter in concursu duorum præceptorum, quorum alterum est dubium, alterum certum: certum est cum Castro P. ibid. p. 8. n. 5. observandum, quia certum possidet ex meliore conditione. Sic servus, si facta diligentia, sit diutius an hodie dies festus celebratur, laborare pro domino debet, quia obligatio laborandi est certa, obligatio feriandi dubia. Quod si sit concursus duorum præceptorum, nec decernere, vel ab alio discere possis, quod magis urgeat, serva illud quod tibi pro libito videbitur, quia tunc non est major ratio de uno, quam de altero. Ita Granadus apud Dianam p. 7. r. 3. ref. 70.

5. Præterea quando lex habet duos sensus dubios, consulendus quidem est, qui legem tulit; at si eum consulere non possis, judicandum semper erit pro libertate, modo præ oculis semper habeas favores esse ampliandos; odia restringenda, reo favendum, possidentes favendos; ita Saramuel loco cit. num. 1403. his enim servatis, probabiliter potes legem interpretari, & sic interpretatam sequi, ut ex Valquez opusc. de Com. cap. 4. §. 4. n. 54. fuse, notavi: Hinc si dubites, num verba præcepti sint à Superiore, ut est Pater per potestatem dominativam, an ut est Prælatus per potestatem jurisdictionis, An potius ut est Superior, cui præstitum sit votum, vel juramentum obediendi, dic esse ut à Patre, quia id est favorabilius, & consequenter qui inobediens erit, peccabit quidem mortaliter, sed non sacrilegè. Hinc si dubites, num præceptum sit merè penale, necne: dic esse penale. Hinc, si dubites num teneris obedire statim, an post aliquod tempus, dic teneri post aliquod tempus, & similia, quia libertas, quanto minus potest esse gravanda.

6. Sed quid, si certus es legitimum Superiorem aliquid præcipere, & certus item eum velle præcipere sub mortali, sed dubitas an materia legis seu præcepti sit gravis, an potius erit judicandum præceptum obligare sub culpa gravi, an sub levi?

7. Respondeo. Sanchez in Dec. 1. 6. cap. 4. n. 46. & Merolla tom. 2. disp. 4. cap. 3. dub. 26. n. 2. §. 4. dicunt esse judicandum sub gravi, quia nunc possessio est pro Superioris legitima potestate, & pro præcepto, seu lege, quæ certò adest. Addit Merolla exemplum; Sicut enim (ait) dubitans, an hoc sit mortale, vel veniale, si illud facit, mortaliter peccat; quia se exponit periculo peccandi mortaliter, si fortè contingat illud esse mortale, ita hic se exponeret periculo mortaliter peccandi, si fortè contingat materiam esse gravem.

8. Sed certè mihi videtur probabile esse tunc judicandum fore sub levi. Ratio est, quia, donec constet materiam esse capacem obligationis gravis, non constat de constitutivo præcepti gravis; ergo prævalet libertas, quæ nos potest ligari à præcepto omnibus pensatis dubio; Falsum igitur est nos in casu, de quo loquimur, esse certos de præcepto mortaliter obligante, quòd hic est considerandum; solum enim sumus certi de præcepto abstrahente ab obligatione mortali, & veniali; Vide quæ in simili sup. cap. 2. §. 3. n. 37. diximus de peccato pari modo abstrahente à mortali, & veniali.

9. Confirmatur. Si adest certò præceptum, & dubitatur an sit sub mortali, vel veniali, possumus credere esse sub veniale, ut modò ex eodem Sanchez vidimus n. 7. ubi, cum certi sumus de præcepto, malitia mortalis non prævalet; ergo pari modo licet in casu nostro certi sumus de præcepto, poterit mortalis malitia non præ-

valere, existens nimirum dubia capacitate materiæ.

10. Ad exemplum Merolla, facilis est disparitas; nam ibi, idèd peccatur mortaliter, quia cum possis indagare veritatem, id neglegis, unde indiscriminatim videris amplecti illam materiam, sive bona sit, sive mala, ut nos supra §. 6. num. 2. explicimus. At, in casu nostro, supponimus non posse subditi certum reddi de gravitate, vel levitate materiæ, Vrges faciat quod tutus est, ut ibidem numero sequenti, diximus; Respondeo. Tunc idèd quod tutius est facere obligaris, quia ex nullo capite dubium evincere potes, at jam hic illud evincimus ex eo capite, quod certa est possessio libertatis, & gravitas præcepti dubia; unde etiam sequitur te non exponi periculo peccandi graviter, in ea enim tuz libertatis possessione nullum est periculum graviter errandi, si eam libertatem tibi pro tuo jure custodias.

Quando dubitatur, An quis sit legitimus Superior, vide v. Salmans; & ibidem vide quando dubitatur an res præcepta sit licita, necne?

Quando incertus ambigis, an res levis præcepta conducit graviter ad finem gravem, vel an finis gravis sit, vide supra, lib. 1. cap. 2. §. 3. num. 24.

Quando dubium est an præcepti positivi observatio sit sanitati præiudicialis, quid faciendum? Lege verb. Hora Canonica. n. 2. Si dubium sit, an lex sit justa, non obligor illi parere, quia lex debet esse certò justa. Ut fuse probat Ianuar. 1. p. ref. 44. nec sufficit esse justam opinabiliter, vel dubie; neque enim mori libertas certa cedere debet legi dubie. Ianuar. resol. 46. Illud addit Ianuarius, dubitantem de materia iusta legis, si cognoscit, Superiorem in doctrinam, non posse obedire cæco modo, sed teneri ad examinandum legem, secus, si cognoscit doctum, Adde, & non malum.

1. Legitimus. Quando incipis es, utrum sis legitimus an naturalis, cum certus sis te esse filium, verbi gratia, Bèrtæ, qualis eris reputandus? Dico esse reputandum legitimum, ita de Lugo de just. tom. 1. d. 13. scil. 2. num. 25. Merolla, Barbosa, Baldelli, Franciscus de Lugo, alique, quos citat, sequiturque Bardi d. 6. de cons. cap. 7. §. 11. quia culpa patris est dubia, pena illegitimitatis infligenda tibi filio, esset certa; Ergo si esses reputandus illegitimus, pro culpa incerta patris, daretur pena certa tibi filio. Adde quemlibet esse damnandum quanto minus potest: nam propter eandem rationem, si dubitetur, an aliquis sit spurius, id est, ex coitu damnato, an naturalis, naturalis est reputandus, ita Menoch. l. 1. presump. 19. num. 28.

Hinc expositi in Hospitali possunt sine dispensatione ordinari, Beneficia accipere, & Prælaturas ascendere, &c. Ita idem apud eundem Bardi, quia cum nesciatur, an sint illegitimi, legitimi reputantur.

Alud adverto; Quoad effectum acquirendi hæreditatem ab alio possidentem, non posse hunc dubie illegitimum recurrere ad prædictam doctrinam: ita Castro tom. 1. r. 1. d. 3. p. 5. a. num. 3. Ratio est quia ille alius est certus possessor, at dubius de facto præcedere certo possessori non debet.

2. Lis movenda: In dubio (ait Saramuel in lib. 2. Theolog. mor. num. 1384.) licet litem instituere contra eum quæ etiam dubitat, & tamen non vult concordiam admittere. Et quidem tunc duo dubitant, quando neuter possidet, nam contra possidentem debet esse rationes moraliter convincere. Hæc ille. Sed profectò, si res hoc modo se haberet, quis unquam posset litem movere? passim autem videmus à probabilibus rationibus moveri homines ad litigandum, non semper à convincentibus; fortasse quia processu litis quilibet sperat suam rationem fore cognoscendam ut convincentem. Aliud igitur est rem sibi adjudicare à possidente, aliud litem movere ad adjudicandum; ad illud prius requiritur ratio convincens, ad hoc posterius sufficit ratio probabilis: Vide verb. Advocatus. Benignius item loquitur Layman, lib. 1. tom. 1. cap. 5. §. 3. n. 17. sic enim habet: Quotiescumque causa dubia, seu controversa est, permittitur parti litem cum adversario contestari.

conferri, atque propositis iuribus, ac rationibus suis, Iudicis
Iudicis sententiam postulare.

1. Ludus Iudis cum Titio, quem facta fraude vincis,
ludatque ab eo decem; obligaris huc questione hac:
decem restituere: at quia si uis fraude non fuisset, erat
spes pro Titio, ut ipse te vinceret, habere etiam te simile
decem queritur, an tu propter illam dubiam Titii spem,
non solum reddere debeas ea decem fraudulenter ac-
quisita, sed etiam aliquid aliud, quanti scilicet spes hac,
considerata peritia ludentis, ceterisque circumstantiis
videbit.

Respondet cum Less. lib. 2. cap. 26. d. 2. n. 13. Bonac.
de de res. q. 3. part. 2. num. 7. non obligari, nisi ad illa de-
cem. Ratio est, quia in hoc casu spes vincendi in Titio
est dubia, poterat enim & tu vincere etiam sine fraude:
at nemo est cogendus solvere aliquid certum pro debito
dubio. Dico (poteras) nam si certo perdidisses, te obli-
gari, tum ad decem acquisita, tum ad alia decem, mani-
festum est.

2. Dices, si impedis Petrum, v. g. si, vel fraude a
consecutione beneficii, debes illi restituere quanti valet
spes beneficii consequendi; ergo pari modo in ludo.
Ita Less. lib. 12. cap. 12. num. 23. Respondet in casu ludi
prædicto spes Titii est dubia; nam in ipso, licet sit spes
vincendi decem, est etiam in eodem, ut ripponimus,
æqualis timor perdedi alia decem, compensatur ergo
inter se spes, & timor, & remanet in te libera, & certa
possessio tua pecunie. At in casu beneficii non est in
Petri timor perdedi aliud simile beneficium: Petrus
enim habet spem obtinendi beneficium, sine timore
quod si non obtineat illud, debeat aliud simile perdere:
quare remanet ipsum habere spem acquirendi sine timo-
re perdedi alterum tantum de eo; cum ergo ea spes
sit iudicio prudentis pretio æstimabilis, restituenda erit
ejus æstimatio ab eo, qui per fraudem contra illam
agit.

3. Sequitur aliæ difficultas; ludis cum eodem Titio,
ac vincis facta fraude ejus rationis, ut non possis esse
certus, an ex ea fraude viceris, an ex arte, seu fortuna,
ad quid obligaberis? Respondet cum Filiucio tom. 2. tr. 37.
cap. 7. num. 103. te obligo ad indagandam veritatem, quæ
si certi non possis, te obligo ad restitutionem, quia, per-
severante dubio, melior est conditio alterius possidentis
suum pecuniam: nam cum tu inceperis acquisita per
hunc ludum possidere cum dubio, æquipararis mala fide
possidenti.

M

1. Maleficium. In dubio an Magnus maleficium male-
ficio dissolvendum suscipiat, quid non licet possumus,
dicam fuisse infra, suo loco. In dubio an Maleficæ transfe-
rantur re ipsa ad locum Sagatum; præsumendum esse
transferti affirmat Castro Palaus, quem, si est otium, vide
tom. 3. tr. 17. disp. 1. de superstitione, p. 9. n. 7.

1. Mutuum. Do tibi mutuos centum aureos cum
obligatione reddendi mihi lucrum, v. g. decem post an-
num; si dubium sit, an contractus hic sit usurarius, pos-
sime ea decem accipere? Respondet, Non potes, quia
possessio stat pro mutuatario, qui est certus dominus
sue pecunie, cum interim tu mutuas dubium titulum
habeas ea retinendi. Si bona fide acceperis, an possis re-
tinere? Vide verb. Restitutio.

1. Matrimonium. Vide d. Dispositio, v. Sponsalitia,
v. Mori conjugis. Si facta diligentia, dubites de impedi-
mento dirimenti ad ducendam aliquam, potes illa sine
dispensatione ducere. Ita Merolla tom. 1. c. 3. d. 2. coroll. 20.
num. 134. ex Sanchez lib. 8. de matrim. d. 6. num. 18. quia
possidet tua libertas, dum interim dubium est impedi-
mentum: Quod si processu temporis impedimentum
discooperiatur, necessarium tunc fore Pontificis Summi
dispensationem, certum esto, quia tunc cessat præsum-
ptio pro libertate, sub qua contraxisti. Impedimentum
aliquando apparere dubium, sed revera esse certum mo-
ni supra, v. Dispositio, num. 4.

Pars I.

2. Quando impedimentum oritur ex dubio de mor-
te conjugis, vide verb. Mori conjugis. Quando oritur ex
superveniente impotentia, de qua dubium sit, an fuerit
antecegens matrimonium, an supervenerit, & alia similia
ratio contingentia, vide apud Doctores citatos.

3. Si post contractum bona fide matrimonium su-
perveniat dubium, etiam in utroque conjugis de ejus in-
validitate, nec post diligentiam, veritas haberi potest,
poterit uterque conjugis reddere & petere debitum, ita
Suar. Sa. alique, quos refert, & sequitur Th. Sanch. lib. 2.
de matr. d. 4. num. 46. quia possidet matrimonium, quod
non est propter dubium superveniens a sua possessione
spoliandum. Adde semper præsumi debere in favorem
validitatis contractus. Antequam incipiant adhibere di-
ligentiam, si utrique conjuges rationabiliter dubitant,
non possunt uti matrimonio, ita iidem, & Valq. p. d. 66.
c. 9. initio, quia tenentur diligentiam moralem ad dubium
dilucidandum apponere, & donec apponant, æquipa-
rantur malæ fidei possessoribus. At si alter dubitet, po-
terit is, qui dubitat, ante dictam diligentiam reddere
(non verò petere) debitum non dubitanti, ita iidem. Ra-
tio est, quia conjugis alter, qui bona fide contraxit, possidet
conjugem tanquam suum: ergo non est illo spoliandus,
siquidem ipsi fieret injuria, si debitum negaretur. Intelligi-
ge, post primum bimestre matrimonii; in primo enim
bimestri, cum nulla injustitia sit, debitum negare, nec
alter sibi petendū habeat, is, qui prudenter dubitat, ne
reddere quidem poterit, juxta Sanch. p. d. 48. cum intra
bimestre non addit exculatio ducta ex injustitia, quæ fiet
conjugi petenti. Quod verò hac redditio debi non
necessario fieri debeat, in quibusdam casibus, affectu ma-
ritali, sed solum ne a conjugis tollatur sua possessio; Vide
apud Sanch. de matrim. l. 2. d. 43. n. 8.

4. Casamuel lib. 1. Theol. mor. a num. 1425. concedit,
dum adhibetur diligentia, posse prædictos dubitantes
conjuges petere, & reddere, dum enim requirunt (quod
prudenter faciant) à sua possessione matrimonii bona
fide concepti non sunt deiciendi. Sicut si Paulus bona
fide prædium pro suo habet, non statim superveniente
dubio, quod prædium pertineat ad Petrum, debet
illius possessione privati, immò fructus colligere potest,
donec dubium elucidetur; quia contra possessionem de-
bent rationes esse convincentes, nec sufficient proba-
biles, multò minus incertæ, & dubiæ: ita in casu no-
stre. Hæc ille contra Hurtadum id negantem ab eodem
citatum.

5. Hæc post contractum bona fide matrimonium.
At si mala fide uterque contraxit, nihil illis suffragabi-
tur possessio, quia mala fides nullum jus tribuit; tunc
ergo possidet sextum Decalogi præceptum, quod est
certum; matrimonium verò, quod est veluti dispensatio
sexti præcepti, est dubium, atque adeo tunc conjuges
nec reddere, nec petere, donec impetrent dispensatio-
nem, poterunt.

6. Quid si dubitetur, an affuerit verus consensus in
conjugibus, vel an fuerit præsens Parochus, intercesserit
metus, vel quid simile, unde ambigatur, an sit validum
matrimonium?

Respondet. Judicem debere in foro externo iudicare
pro validitate matrimonii, & compellere conjuges ad
simul cohabitandum, certum est apud Doctores. Sanch.
lib. 1. de matr. d. 18. n. 5. Excipe, quando ad dubium provenit
ex impedimento impotentia, de quo suæ Regula viden-
da apud Sanch. Idem lib. 7. de matrim. d. 97.

7. Sed difficultas est, an idem sit attendendum in foro
conscientiæ?

Non idem, docet Henriquez, lib. 11. de matrim. c. 13.
num. 4. & cap. 11. n. 5. quia nemo in dubio obligatur in
conscientia subire certum onus, quale profectò summum
est in matrimonio, quia in dubio melior est conditio
possidentis; cum ergo conjuges certo suam possideant
libertatem, matrimonium autem non sit certum, sed du-
bium, prævalebit libertas, sicuti eadem prævalet in du-
bio voto. Id quod nos etiam dicimus inferius, v. Votum.

D 3

Verum Sanchez l. 1. de matrim. d. 18. n. 6. cum Covarr. & Menoch. apud eundem, quibus adde Pontium lib. 2. m. c. 9. n. 6. cum communi sententia idem asserendum esse, docet in utroque foro, atque adeo in dicto dubio validum fore etiam in conscientia matrimonium, quia utrumque forum, externum & internum idem indicant, ubi etiam non innitur falsæ præsumptioni.

Ad illud de voto respondet, adesse disparitatem; nam quod votum (utique simplex) quando est dubium non obligat votentem, inde est, quia in hoc voto non adest traditio, & sic non est possessio ex parte alterius; quasi dicat, quia in matrimonio, & in voto solenni dubiis adest traditio, per quam alter, id est, vel matrimonium, vel unus ex conjugibus, vel Religio sunt in possessione, ideo ejusmodi matrimonium & votum valida sunt, vel certe ut valida sunt censenda.

9. Equidem idem hic assero, quod mox repetam V. Professio Religiosa, nimirum me nolle à tam communis tantorum Doctorum opinione discedere, ut etiam me non discedere ostendunt ea, quæ modò n. 3. dixi, tamen in confirmationem sententiae Henriquez hæc consideranda propono. Primum, in casu matrimonii dubii, cui, quoad forum conscientiae, (nam in foro externo semper debet iudex judicare juxta communem sententiam modò n. 6. dictam propter rationem, quam superius attuli hoc eodem cap. 3. §. 4. n. 4.) cur, inquam, prævalere contra dubium non debeat id quod firmum, & certum est, scilicet, libertas conjugum? Secundò, cur non dicamus, nihil obstare huic libertati traditionem, quam innuit Sanchez? nam de ipsa traditione dubitatur; quare traditio atque adeo possessio matrimonii, vel etiam professionis solennis non est certa, cum de ipsa dubitetur, an habeant sua essentialia, id est, an alicui consensus, solemnitas substantialis, præsentia Parochi, &c.

Negandum est igitur Sanch. in matrimonio, & in voto solenni dubiis, de quibus est præsens controversia, adesse traditionem, per quam alter sit in pacifica possessione: Non enim est in possessione, quæ prævalere possit certæ libertati is, qui solum est in possessione dubia.

10. Jam verò illud certum judicat Sanchez ibidem, aliique, si stante eo matrimonio dubio, conjux certò contrahat aliud matrimonium cum alia, prævalere debere posterius hoc matrimonium. Ratio est (inquit Sanchez) quia hoc est certum, illud prius dubium.

11. Sed oro te, doctissime Sanchez. Si à posteriore matrimonio certo in hoc casu vincitur matrimonium prius dubium, cur à libertate conjugum certa illud idem matrimonium vinci in præcedente casu non poterit?

Rursus, si in priore matrimonio adest in tua doctrina certa traditio, & certa possessio, cur tam certa possessio sit à consequenti posteriore matrimonio (quod certè valde dubium esse debet, cum superveniat priori fortè valido; imò, per te, ratione traditionis, prius ut valido putando) cur, inquam, sit tam facile incenda? Sed hæcenus sic dubitasse sufficiat.

12. Denique (ut id etiam hac occasione proferam, si prius matrimonium in suis essentialibus sit probabiliter certum, & posterius fortè contractum, existente priore, sit itent probabiliter, imò probabilius certum, prævalere debet prius matrimonium.

Ratio est ducenda ex superius dictis. Si enim prius est probabiliter certum, est in possessione moraliter certa; unde à nemine dimoveri potest, donec manifestè ipsius probabilitas infringatur, & matrimonium posterius, stante dicta probabilitate prioris semper erit in suis essentialibus incertum, & consequenter certitudine morali invalidum.

Medicamentum dubium. Vide supra, cap. 4. §. 4. n. 19. de Medico.

1. Mensis, quo vacat beneficium. Ultimo die Mensis Episcopalis vacat Beneficium per mortem, v.g. Beneficarii, nec sciri potest, an is mortuus sit ante mediam noctem, an postea, quando incipit Mensis Pontificius. Quid judicandum? Provisio Beneficii in hoc dubio, pertinetne ad Ordinarium, an ad Pontificem?

2. Respondeo plures magnæ literaturæ Doctores, ut Gonzales, Garcias, Barbosa, Massob. Merolla, quos citat, & quibusque Bardi de conf. disp. 6. c. 6. §. 11. aiunt, si nemo est in possessione beneficii, nec ulla extat provisio à Pontifice, vel ab Ordinario emanata, præsumendum pro Ordinario. Ratio est, inquit, quia jus commune favet Episcopo, per quod ipsi datur conferre omnia Beneficia. Quæ Dilectis: cum ergo hæc facultas sit à Summo Pontifice restricta contra jus commune, pro ipsa facultate certa Episcopo, quæ prior fuit, est in dubiis judicandum.

3. Admotto libens hanc doctrinam, ex alio principio, quia nimirum in hoc casu possidet dies Episcopalis; certum enim est Episcopi diem esse, incertum an advenerit dies sequens, qui addicitur Papæ; ergo prævalet jus Episcopi in suo die fundatum.

4. Sed quid si formetur casus in contrarium, cuius non meminit Pater Bardi loco citato, meminit tamen Merolla tom. 1. disp. 3. c. 3. coroll. 13. n. 173. (neque enim universa possunt singuli Auctores complecti) fac enim beneficium vacare, ultimo die Mensis Pontificii, nec sciri possit: num ante, num post mediam noctem vacaverit: pro quo præsumendum? Certè Doctores modò laudati adhuc asserunt, præsumendum pro Episcopo, quia ratio ab iis modò allata hic etiam urget. Ex illo alio nostro, & communi principio sequitur, præsumendum pro Pontifice, quia certa est ejus possessio pro illo die, at incertum, an dies sequens, qui pertinet ad Episcopum incipit fuerit.

5. Dictum autem est num. 2. (si nemo est in possessione, nec ulla possessio, &c.) si enim alteruter possideret Beneficium propter privilegium possessionis, is, qui possidet præferretur, ex Gonzales apud eundem Bardi l. c. quod si nullus possideret, & Pontifex provisionem pro uno fecisset, Episcopus pro altero ex his, nec apparet quibusnam antèvis providisset, provisos à Papa propter dignitatem provisionis esset præferendus. Ex c. si à Sede Apost. de reh. in 6. licet utrumque neget Garc. apud eundem Bardi loc. cit. & Castro Palau tom. 2. tr. 13. d. 2. p. 22. §. 2. à num. 34.

Missa. Vide v. Legatum, n. 7. in medio.

1. Mortuus conjugis. Apops est uxor, factis omnibus exquisitis diligentibus, an suus vir è vivis desierit: nec potest confugere ad lapsum temporis, cum sciat, ad præsumptionem mortis hominis requiri lapsum annorum: potestne hæc uxor licite ad secundas nuptias evolare? Respondeo non posse, quia hic non possidet libertas uxoris, sed potius obligatio matrimonii, quæ non potest deici, nisi certò constet dissolutio per mortem alterius ex conjugibus. Imò hæc probabilitatem sufficere, colligi potest ex supradictis, possessio enim actualis non potest vinci, nisi à rationibus clarè contrarium convincentibus.

N

1. Nobilitas. In dubio quilibet præsumitur ignobilis. Ratio inter alias est, quia magis communiter contingit esse ignobilem: ergo hoc præsumi in dubio debet. Leg. Riccium in præxi aurea variar. resol. ref. 286. ex Baldo, aliisque.

1. Nomen dubium. Vide 2. Restitutio, num. Testator instituit in sui filii tutorem Titium: inveniuntur autem duo ejusdem nominis, quis in tutorem erit instituendus, si non sint conjecturæ pro altero determinato, quales essent, alterum esse amicum Testatoris, propinquum, in negotiis ejusdem versatum, &c. Respondeo, cum Sanchez lib. 8. de matr. d. 17. n. 36. neutrum, donec Princeps declaret, quem ipse ex officio eligat: Ratio est clara decisio Textus, l. duo sunt Titii, de testamentaria tutela; suffragaturque congruentia, quia, quicumque eligatur, semper dubitabitur, an tutelam illi Testator crediderit. Nec possumus hic recurrere ad partis consensum modo dicendo infra, V. Rescriptum, quia pupillus, qui est hac

hac in re pars, non est aptus ad eligendum tutorem Nec
item possumus recurrere ad praesumptam voluntatem
Testatoris, quia supponimus non habere coniecturas
aptas ad eam praesumendam.

Quid de legato? legat quis danda Titio, v. g. cen-
tum, duo autem sunt Titii, nec apparent signa pro al-
terutro, qualia essent alterum majori paupertate vexati,
alterum, qualia essent alterum maiori paupertate vexati,
esse propinquum, esse familiarem, esse familiam, &c.
Testatoris. Idem evenire potest in legatis piis, ut si le-
gatur centum Ecclesiae Sancti Ioannis, & dux ejusmo-
di Ecclesiae invenitur, sine ullis signis distinctionis,
que persuadeant pro alterutra: hoc autem esset, alteram
esse Parochiam Testatoris, vel sitam esse in ejus Paro-
chia, vel esse ejus habitationis proximam, vel fuisse
ejus peculiaris devotionis, vel esse ejus sepulturae locum,
vel familia.

Respondeo. Multi Iurista propter similitudinem
cum praecedenti casu de tutela, dixerunt neutri dan-
dum legatum, sed in legatis non piis cedere haeredi, in
piis, eligi debere ab Episcopo ex praedictis Ecclesiis,
quam maluerit. Verum veramini sententia est legatum
ejusmodi siue pium, siue non pium esse dividendum utri-
que, pro rata dubij. Vide de Lugo de Inst. tom. 2. d. 24.
sect. 3. §. 4. a numero 251. Ratio est, quia certum constat le-
gatum hoc non pertinere ad haereditatem, extraxit enim
illud Testator ab haereditate, cum ergo dubium jus par-
ticipetur ab illis duobus; ratio postulat ut pro rata du-
bij neuter defraudetur sua legati parte. Vide v. Responso
numero 1. & 8. Alia huc pertinentia lege apud de Lugo
citatum.

Atque ex tradita doctrina multa similia colligi pos-
sunt. Si promittas, v. g. premium primo ascendenti
marum hostium, primo pervenienti ad metam cursus,
primo nuntio de accepta victoria, &c. duoque sint, qui
sine ulla praestatione haec exhibeant, cuinam premium
erit largiendum? sane dividendum, quia aequale jus
habent, &c. quod si premium sit indivisibile, transac-
tione res agatur, ut in simili dictum est supra, verbo
Gemelli.

1. Novitius. Post debitas inductiones decernere non
valeo, an Novitius sit aptus ad professionem emitten-
dam, possumne illi suffragari dare ad praetendendum?

Respondeo. Cum nemo sit judicandus malus, atque
adeo indignus professione, nisi proberetur, hic malus
indignus judicari non potest: cum ergo ex alia parte is
habeat jus, ne religione dimittatur, posito quod ad
Novitium fuerit admissus (de quo lege Suar. tom. 1. de
rel. lib. 5. cap. 10. num. 14. faciat que lit. Castro P. tom. 3.
nr. 15. disp. 4. p. 20. num. 4. praevalet hoc jus, quod esse jus
Iustitiae merito placet Joanni de Lugo de Inst. 1. d. 9. sect.
3. in Append. Quare secundum illud potes, in quod debes
pro ipso, secus illi injurius es, suffragari. Contra ve-
ro, si is saecularis esset, deque eo ageretur, an ad No-
vitiatum esset admitendus, suffragari non potes, quia
licet non debeat judicari indignus, nisi proberetur, ta-
men praevalet jus Religionis, quae non debet admittere
nisi positivè dignos, & ex alia parte, is nullum jus ha-
bet ad ejusmodi receptionem. Illud adverte, ad indagandam
commodius Novitij aptitudinem, posse eidem dif-
ferri tempus professionis: nam quando Tridentinum
sess. 15. cap. 16. de Regularibus, jubet Novitium, finito
anno, si invenitur habilis, debere ad professionem ad-
mitti; nequaquam interdicat dilationem, quae sit ob ra-
tionabilem causam, id enim de jure naturae est, & sacra
Congregatio apud Rodriq. tom. 3. q. reg. 17. art. 10. saepe
declaravit.

Obedientia Votum. Vide verb. Subditus.

Officium Divinum. Vide Hora Canonica.

1. Oleum sanctum. Parochus dubitat primò, An
aegrotus afflaverit animam necne, debeatne Sacro
Oleo illum inungere? Secundò, cum hoc Sacramentum

non sit dandum, nisi morti proximis, dubitat idem,
An aegrotus morbo laboret periculo: nec vel ex Me-
dicis, vel expectando per aliquod tempus, id valeat, sal-
tem probabiliter, dignoscere, quid agat: si enim pos-
set has diligentias praestare, sine controversia ad illas
teneretur.

Respondeo ad primum. Conferat Sacramentum sub
conditione saltem mente concepta, etiam si aegrotus
alia Sacramenta susceperit: Ita Suar. tom. 4. in 3. p. d. 42.
sect. 1. n. 1. Sa. v. extr. unc. n. 15. Praepositus in 3. p. q. unic. de
extr. unc. d. 7. d. 56 quia ex una parte non est privandus
tanto auxilio aegrotus, si forte sit vivus, & conditio tol-
lit periculum frustrandi Sacramentum, & ex alia parte
possidet vita aegroti, quae fuit prior, quam superveniat
dandum mortis. Ad secundum; conferat item sub con-
ditione, si capax est; Ita Chapeavilla Anist. unc. unc.
5. q. 1. nam licet in hoc secundo casu possideat morbus
non periculosus, qui prior est, quam periculosus, tamen
magnum bonum aegroti praevaleat debet, quo privari,
quando nullum incommodum sequitur, is non debet
nullum autem posita dicta conditione sequi certum est.
Si coram Deo ejusmodi aegrotus non est morti proximus,
an adhuc valide, nec solum licet Sacramentum confe-
ratur, Scholastici Theologi est, querere.

1. Ordo. Qui dubitat de aetate requisita ad Ordines,
an initiari possit. Vide verb. Aetas.

Qui vero rationabiliter dubitat, an rite quo ad sub-
stantialia sit ordinatus, quid agat? Dubitat, v. g. nec
dubium potest vincere, An vera forma, vel materia
adhibita sit, An illam ipse ordinatus rite tetigerit, An
Episcopus (quia, verbi gratia, erat haereticus) intentio-
nem habuit initiandi, &c. quid, inquam, agat? Dico hunc
vel se gerere debere, ac si non esset ordinatus. Ita San-
chez lib. 7. consil. c. 1. d. 13. & multi apud Dianam. p. 5. d. 13.
res. 47. & 48. (quae puto non obligandum ad has Ca-
nonicas, si dubium sit de ordinibus sacris, cum possideat
hominis libertas, quae non est opprimenda ab obligatio-
ne dubia superveniente) vel esse iterum initiandum sub
conditione, eo modo, eoque tempore, quo tradit idem
Sanchez ibidem. Ratio est, tum quia prius est hominem
carere ordine, quam eo gaudere: ergo praevalet caren-
tia; tum quia jus ipsius sacrificij, & jus fidelium ad
accipiendum certa, & non dubia Sacramenta, requi-
runt hominem certò, & non dubiè ordinatum. Solum
invenio apud Dianam ibid. ordinatum Ordinibus Sacer-
dotio inferioribus oriente dubio, quod ordinatus mo-
raliter, non verò physice, materiam tetigerit, liberari
posse à reiteratione talium ordinum, quia, modò postea
recepit certò Ordinem Sacerdotij, nullum damnum
saltem notabile oritur ex illa dubia inferiorum Ordinum
susceptione.

P

Paupertatis Votum. Vide v. Religiosorum vota.

1. Peculium filiorum. Praemitenda hic sunt duo
Primò ejusmodi peculium quadruplex esse. Castrense,
quasi Castrense, Adventitium, Profectitium; quae his
sunt verbis Azor. p. 2. lib. 2. cap. 23. explicat ex jure
communis; nam jura propria quisque consulat.

2. Castrense, l. Castrense. ff. de Castrensi peculio, & l. 1.
C. eodem tit. lib. 12. & alibi, est quod à parentibus, vel
quibuscunque aliis filios familias in malitia agendi dona-
tum est, vel quod ipse filius in malitia acquisivit, quod-
que nisi miles esset, acquisiturus non erat. Milites au-
tem etiam hic dicuntur nautae, remigaeque in destinatis
ad pugnam navibus navigantes; & quicumque castris,
arcibus, oppidis, aliisque locis praesunt, ut custodiant.
Praeterea Castrense putatur quod filius acquirit in fa-
mularum Regis, quodque ludendo, vel negotiando ex
pecunia Castrensi forte lucratur.

3. Quasi Castrense est, l. fori C. de Advocatis & vers.
jud. & ubi passim Doctores, quod acquirit filius ex
ritum liberalium professione, vel ex publico munere,
puta

puta Advocati, Medici, Iudicis, Prætoris, &c. vel ex Sacerdotij seu Clericatus proventus. Eiusmodi etiam est quod filius, vel ex propria parsimonia, vel ex Regis liberalitate consequitur. In d. Clerico omnia bona quæ alias Laico essent adventitia, ipsi sunt quasi Castrense. Talia ergo putantur quæ ex officio suo, vel ex Beneficij redditibus, vel aliunde quam ex bonis Ecclesiæ habent: bona enim quæ ex Ecclesiæ rebus acquirunt, sua non faciunt, sed sunt ipsius Ecclesiæ.

4. Adventitium est quod filius aliunde, quam ex re Patris vel propter Patrem consequitur: *Item oportet, C. de bonis, quæ licet ubiq.* Quare quod filius à matre, vel ab Avis maternis, vel ab aliis extraneis accepit, adventitium est.

5. Profectum est, quod ex bonis Patris ejusve causa seu proxime propter ipsum ad filium proficitur, modo Castrense non sit, vel quasi Castrense.

6. De acquisitis à filio suo labore, vel industria distinguendum est. Si enim is cum suis patentibus habet, eorumque bonis sustentetur, vel lucratur ex re Patris, v. g. colendo Patris agrum damno, & periculo ejusdem Patris, totum lucrum erit profectum. Quod si filius vivat suis sumptibus, vel suo periculo rem, seu pecuniam Patris negotietur, quæ reputabitur adventitium. Ita Sylvester v. *Peculium primo, n. 11.* Glossa, Speculat. Aron. apud Azor. l. c. cap. 22. quæst. 1. & cap. 23. quæst. 6.

7. Præmittendum cum DD. l. c. Secundò, in Peculio Castrensi, vel quasi, Patrem nihil juris habere, sed proprietatem, & usumfructum ejus esse penes filium: ita ut ipse filius censeatur paterfamilias, & de illo possit disponere sine Patris consensu, & quando est Pubes, testari.

8. In adventitio jus proprietatis habet filius, at ususfructus pertinet ad Patrem. Quod si filius, patre superstite, moriatur, totum peculium adventitium ad patrem pertinebit, nisi filius filios relinquat, nam tunc hic loco sui Patris succedunt. At si pater ante filium obeat bona adventitia filio cedunt universa, nec erunt inter fratres dividenda. Quod si pater filium emancipaverit, dimidia pars ususfructus ad filium pertinebit, dimidia remanebit in patre.

In profectio denique tum proprietatis, tum ususfructus omne jus habet pater, nihilque ejus spectat ad filium. Quare patre mortuo, dividendum erit inter fratres perinde ac reliqua patris bona.

Iam verò his præmissis, difficultas est hujusmodi. Quando filius aliquid acquirit, & dubitatur, an ex re, vel gratia patris illud habeat, an potius ex gratia sui ipsius, putandumne erit bonum adventitium an profectum? expedit enim id scire, ut videatur an filius ejus rei proprietatem habeat, an pater. Respondeo cum Bartol. in *Tract. de duobus fratribus, num. 7. & 8. legem Azor. l. c. c. 22. q. 1. & c. 23. q. 5.* si filius sit industrius, judicabitur adventitium, ut potè tanquam ex meritis vel industria sua filij acquisitum, secus propter contrariam rationem, reputabitur profectum. Quod si omnibus expensis adhuc res dubia maneat, tunc locum habebit favor possessionis, hoc est, si inveniatur pater rem illam possidere, reputabitur profectum, si filius, adventitia.

Propter eandem rationem, si omnibus expensis dubitetur an bonum quod acquisivit filius, sit Castrense an adventitium: erit Castrense tantum si possidet filius, adventitium si pater.

Sed quid, si neuter fortè possideat? De hoc certè casu nec Bartolus, nec Azor. meminere. Equidem judicarem pro rata dubij tale vel tale esse reputandum, atque adeo partem ejus rei pertinere ad patrem, partem ad filium. Ratio est, quia, ut diximus *suprà*, v. *tamen dubium, num. 3. & infra v. Restitutio, num. 1. & 8.* Regula est generalis, rem esse tradendam juxta jus, quod quisque participat. Cum ergo nunc pater, & filius sub dubio jus participant, ratio dicat, ut pro qualitate dubij participant & rem.

Percussio Clerici. Vide verbo Consecrare, num. 2.

1. Privilegium. Præaverte sequentia: Privilegium personale est, quod alicui conceditur ratione ipsius personæ, moriturque cum ipsa. Lege Castro P. tom. 1. ar. 3. d. 4. p. 2. a. §. 1. Reale est, quod alicui conceditur ratione rei distinctæ à persona; puta ratione dignitatis, officij, loci, &c. & perseverat toto tempore, quo durat res, cui adnectitur, unde est, quod ad hæredes transire solet.

2. Rursus privilegium conventionale est, quod ex conventionione, & pacto conceditur, quare appellatur onerosum: purum, est illud, quod ejusmodi pactum non involvit: nam propterea appellari solet gratuitum, vel remuneratorium. Denique aliud privilegium derogat, sed solum fortè ipsi concedenti, qui tale privilegium libere concessit.

3. His politis: si certus sis te privilegium obtinuisse, dubijs verò, an concessum ratione personæ sit, an ratione rei, judicandumve est esse reale, an personale? Respondeo esse distinguendum cum Basil. Pont. lib. 8. de matr. cap. 98. §. 1. a. num. 7. Si non derogat juri communi, nec præjudicat alicui tertio, sed soli ipsi concedenti, est judicandum reale: si derogat, vel præjudicat, est personale judicandum. Ratio est, quia ex communi doctrina privilegium non derogans, nec præjudicans est ample interpretandum: Derogans est restringendum: amplius autem est reale, utpotè ad hæredes transiens, quam personale.

4. Rursus si privilegium sit conventionale, in dubio an concessum fuerit personæ, an rei: censendum est fuisse concessum rei; ita idem *ibid.* Ratio est, quia conventionale cum sit onerosum, & ex pacto, ampliari in favorem recipientis merito debet: Quod si privilegium sit purum, & pari modo dubitetur, rene, an personæ concedatur? erit distinguendum modo dicto num. precedente, idque propter eandem ibidem dictam rationem.

5. Præterea concessum tibi sit privilegium, seu officium aliquod, *Ad instar*, hoc est, in hunc ferè modum. *Concedo tibi hoc Officium, sicut illud habuit prædecessor.* Inquit, si prædecessor, præter illud officium, habuit etiam aliqua privilegia personalia, participabisne tu etiam & hæc, quia debet *ad instar* ejus prædecessoris privilegia acquirere? Respondeo cum Suar. lib. 8. de leg. cap. 15. num. 19. Merolla t. 3. d. 6. cap. 2. diff. 4. esse diligenter distinguendum. Si enim id evenit per meram successione (potest enim occurrere, v. g. ut tu hæres succedas testatori habenti aliquod officium,) sanè tunc non participabis nisi officium reale, non verò privilegia personalia, quæ fortè ille habebat: Ratio est, quia ut modò dixi, in solis rebus datur successio, non autem in personarum, & consequenter, illud, *ad instar*, cadit solum super officium personale.

Et si id evenit per concessionem Principis, quia scilicet Princeps sic dicat: *Confero tibi Officium seu Beneficium ad instar, sicut habuit tuus prædecessor*, est iterum distinguendum. Si concessio fiat à Principe sub forma ordinaria, quæ solet fieri in provisione ejus officij, non extendetur ad personalia, si verò fiat sub forma extraordinaria, quæ semper usurpata fuerit, cum annotatione scilicet aliorum privilegiorum personalium, extendetur ad personalia; Ratio est, quia ejusmodi extraordinaria forma, cum sit major Principis gratia, id emolumentum videtur asferre, quod non videtur si sit forma ordinaria.

6. Denique si dubites an privilegium obtinueris, illò uti nequis, quia carentia privilegij certa est, concessio autem dubia. Contra, si certus sis de privilegio, at dubius an illud fuerit revocatum, præsume revocatum non esse. Ita Pont. l. c. cap. 19. §. 19. a. num. 17. Merolla loc. cit. cap. 7. dub. 8. num. 22. Diana part. 4. tract. 3. ref. 15. quia tunc possidet certitudo privilegij, quæ non valet rejici ab incertitudine revocationis. Sic alibi asserimus Mendicantes posse benedicere paramenta Missæ etiam externa. Vide in nostro opusculo, de Sacrament. Missæ, lib. 1. cap. 3. §. 2. num. 7. sic docebimus *infra*, lib. 2. cap. 1.

cap. 1. §. 8. num. 8. Episcopum posse absolvere ab occultis Censuris Domini. Sic infra ibidem §. 7. num. 19. etiam dicimus eundem Episcopum posse suis subditis concedere licentiam legendi libros veteres præter libros hæreticorum hæresim continentes, vel de religionis hæresibus, quia de his privilegiis, seu potestate canonica constat, incerta interim existente eorundem revocatione.

Nonnulla huc pertinentia. Vide v. *Confirmatio Privilegii*, & v. *Iurisdictionis*.

Professio Religiosa. Si ambigat Religiosus an sua professio sit valida, communiter Doctores, Merollæ. 1. d. 3. c. 3. m. 8. Peliz in manu. Reg. 1. 1. r. 3. c. 1. n. 75. Bordonus in cons. Reg. ref. 57 n. 69. & 31. docent præsumendam esse validam, quia constat de professione, sed dubitatur de eius valore. Adde semper iudicandum esse, ut supra diximus, in favorem valoris actus multo magis in favorem Religionis, à qua jus contra subditum acquisitum est. Lege Castro P. tom. 1. d. 3. p. 1. n. 4. sine. Verum quæ te, cur hic non dicamus valere regulam istam generalem dandam infra, v. *votum*, quando non consistat de voto, ejusque essentia, prævalere libertatem: cum enim in dubio an sit valida professio dubitatur de essentia ipsius seu de constituentibus ipsam; prævalere libertas, & invalida erit professio. Id aliis discutendum relinquo, ne contra tot Auctores sentire videar; Certe Caramuel lib. 3. Theolog. moral. num. 1472. huic sententiæ sic favet: A paucis annis (inquit) consilium de professione in iudiciis sententia dubia, resoluti libertatem fuisse professionem priorem, adeoque pro Religiosi libertate standum. Erat timoratus, aut potius timida conscientia iudex ille; & quia timoratus ne imperiam communitati faceret illius libertatem declarando, subpauca, talium Religiosorum discessum esse Monasteriis nullum, novam stabilitatem, &c.

2. Sed quid de Novitio? si dum dubitat, an, v. g. habeat annos sexdecim necessarios ad professionem, profiteatur, licetere & valide profiteatur? Respondeo certum est hunc, nisi à bona fide excusetur, peccare mortaliter quia cum possideat ætas sufficientis, quæ est prior sufficienti, ut dixi v. *Ætas*, debuérat Novitius se ineptum ad professionem iudicare: An verò sit valida perseverante dubio, jam universaliter videtur num. præcedenti. Quod si facta diligentia, comprehendatur, ætatem dicti Novitij insufficientem fuisse, tunc sine controversia ex Tridentino sess. 25. cap. 15. de regular. requirente in professio sexdecim, invalida erit: At si inveniatur postea habuisse ætatem sufficientem, dico validam fuisse professionem. De hac ultima resolutione Caramuel ibid. num. 1158. dubitat, aliique decernendum relinquit. Cum enim hic Novitius (ait) sic profiteretur peccaverit, Præsumitur seu Religio non præsumitur consensisse ad talem professionem (etiam quoad substantiam) tam illicitè factam, atque adeo professio erit invalida ex defectu consensus illam recipientium. Hæc ex illo: Sed profecto, hic dicta præsumptio non adest, adest enim in Religione universalis quædam voluntas admittendi omnes qui legitime re ipsa profiteantur: at hic re verà jam ætatem legitimam habet, quare legitime profiteatur: ergo, &c. quod enim ab ipso ea sufficientia non cognoscatur, nocere non potest prædictio universali consensui excipientium. Vide quod in simili à nobis dictum est in opusculo de Sacrament. Missæ lib. 2. cap. 1. §. 3. à n. 11.

3. Si dubitatur, An metus fuerit incussus ad professionem emittendam, præsumendum est non esse incussum, Sanch. Suar. aliique apud Dianam, p. 4. rr. 3. ref. 55. quia possessio stat pro libertate, & negatione metus, cum quilibet præsumendus sit fuisse bonus, & metum incussisse.

4. Rursus si certum sit adfuisse metum, sed ambigatur, an parvus, an magnus, resolve fuisse parvum, quia prævalere possessio incipientis metum in sua bonitate; atque adeo præsumendus est incussisse parvum; donec magnum fuisse demonstretur. Colligitur ex eisdem ibidem.

5. Si denique Religiosus; sive propter metum, sive propter aliud invalidè certò laborat professione; sed dubitat, utrum ante vel post quinquennium illam ratificaverit, distinguendum erit cum Merolla tom. 1. d. 3. cap. 3. num. 284. nam si dubitat, an ratificaverit ante quinquennium non erit censendus ratificasse. Ratio est, quia ante quinquennij finem, non præsumit Ecclesia ratificationem: ergo Novitius remanet in possessione sue libertatis. At verò si dubitat, an confirmaverit post quinquennium, iudicandum est confirmasse; nam elapso quinquennio si Religiosus non reclamationem, jam tollit omne dubium, ipsum enim non reclamare est ratam habere professionem priorem, & Ecclesia ratificationem hanc acceptat, solemnemque reddit. Intellige nisi adhuc duret aliquod impedimentum essentiale, puta nisi ipse positive velit non profiteri, vel nisi aliqua solemnitas essentialiter necessaria facta non esset, &c. tunc enim nulla enascetur in foro conscientie professionis confirmatio, nam ceterum certum est reclamare in foro exteriori Religioso non perimere, quinquennio elapso, nisi prius probet habuisse causas non reclamandi.

Promissio, Vide *Verb. Votum*.

Q
R

Religionis Votum. Vide v. *Votum*, præsertim numero 7. & 16.

1. Religiosorum Vota, quoad obedientiam, Vide verbo, *Subditus*, & v. *Votum*. Quoad castitatem, Vide v. *Votum*. Quoad paupertatem, hic breviter locus est dicendi. Præmittendum est probabilem esse sententiam, posse Religiosum ex tacita, seu præsumpta licentia Superioris quam ratificationem appellamus, aliquid expendere, retinere, accipere, &c. Ita Suarez, & Rebelli Fagund. Diana, Pelliz aliique apud Bardi d. 6. de cons. cap. 3. §. 9 num. 2. Hæc autem est, quoties adest iudicium, quo prudenter credatur Superiori licentiam concessurum, si petatur: & ratio est, quia non sit contra paupertatem, quando dependenter à Superiore hac in re subditus operatur, dependenter autem operatur satis, dum tacitam iudicat habere licentiam. Et quamvis non pauci, ut Ioan. de Lugo tom. 1. de iust. d. 3. sect. 7. num. 124. ad licentiam ratificationem constituendam, requirant ulterius, ut Superior credatur non solum licentiam concessurum, quoad substantiam, sed etiam quoad modum, scilicet, quod ille modus, quo hic, & nunc subditus expendit pecuniam cum præsumpta licentia, placeat Superiori, vel saltem, (ut habet Sanchez lib. 7. in Dec. c. 19. num. 15) non graviter eidem displiceat. Nihilominus, Lessius Fag. Suar. Tanner. aliique apud Bardi loco citato probabiliter docent, hoc nequaquam requiri (semper intelligo quando displicentia Superioris non est adeo notabilis, ut grahat seu inferat negationem licentiae quoad substantiam) non requiri inquam nisi ad vitandum veniale contra obedientiam, & ratio est quia ex una parte ea non est sub obedientie mortali præcepto prohibita, ut supponimus, juxta Doct. cit. & ex alia non est contra votum paupertatis, quia jam adest licentia tacita, posito quod non adest displicentia Superioris quoad substantiam expensionis, nec tanta displicentia modi, ut redundet in substantiam.

2. Petes primò: qua ratione prudenter iudicabit subditus tacitam adesse prædictam veniam quoad substantiam? Respondeo si advertat naturam non rigidam, sed benignam Superioris, merita, & dignitatem ipsius subditi, familiaritatemque cum eodem Superiore. Item ipsa res parvane, an magna est expendenda, ut etiam finis & omnes circumstantie operationis; licentia enim, verbi gratia, ad munusculum etiam devotionis elargiendum famina, facilius dabitur seniori, quàm juveni, & facilius pro matrona benemerita, quàm pro levi quapiam puella & facilius dabitur licentia expendendi ad emenda necessaria, quàm superflua, &c.

3. Petes

3. Petes secundò, ad maiorem huius doctrinæ declarationem: si Superior se declaret nolle has præsumptas licentias, sed velle, ut subditus tunc solum prædicta facere possit licite, quando prudenter iudicat Superiorem fore contentum: tum, ut expendat, tum ut expediat sine licentia: vel si in aliquo peculiari casu sic dicat Superior: *Nemo expendat aliquid ad emendum id genus, v. g. puerum, nisi expressam obtineat à me licentiam*, poteritne adhuc locus esse dictæ licentiæ tacitæ sine peccato mortali, si iudicetur Superior esse solum invitus, quoad modum; Respondeo posse in utroque casu, donec id sub virtute obedientiæ legitimè Superior prohibeat. Ratio est, quia adhuc potest esse casus, in quo, etiam illis declarationibus extantibus, iudicetur Superior hic, & nunc non fore quoad substantiam invitus. Fateor interea solito fortiores de hęc conjecturas adesse, ut Superior positus illis declarationibus invitus non censetur, etiam quoad substantiam: id enim illæ declarationes tam rigide significare videntur. His declaratis.

4. Duo ad id. Primum, non solum satis esse si certò moraliter constet, adesse ejusmodi licentiam tacitam, sed etiam si probabiliter; ita Sanch. lib. 1. in Dec. 19. n. 5. fin. Pelliz. Castro P. Fag. Caramuel, quos citat, sequiturque Bardi l. c. 10. (quidquid aliq. dicant, qui semper certam moraliter exposcunt.) Ratio est quia, ut sæpe dictum, probabilitas semper sufficit ad prudenter operandum. Secundò, me putare post factum non obligari Religiosum ad patefaciendum Superiorem id, quod ex præsumpta licentia fecit, nisi in eo casu, quo continuanda esset aliqua actio contra paupertatem, ad quam requireretur nova licentia, & ex alia parte deberent conjecturæ, quibus dicta nova licentia præsumatur: lege Suar. tom. 3. de Relig. lib. 8. c. 1. n. 3. Sanch. in Dec. l. c. 8. Pelliz. in man. Reg. tom. 1. tr. 4. c. 2. n. 2. 1. 5. aliosque. His declaratis.

5. Difficultas propria huius loci est. Quando ejusmodi tacita licentia est dubia, hoc est, Dubitas an Superior licentiam concessurus sit, an licite eas actiones possis contra paupertatis votum efficere? Respondeo negativè. Ratio est, quia in hoc casu certum est paupertatis votum, seu certa, & firma est obligatio: at dubia exemptio ducta à tacita licentia: ergo votum ejusque obligatio prævaleat, necesse est.

1. Rescriptum, contigit, ut cum Summus Pontifex causam quandam Vicario Generali commisisset, invenirentur in eo Episcopatu duo Vicarij Generales, nec apparebat unus altero principalior, nec aderat caput unde colligeretur unipotius, quam alteri rescriptum esse præsentandum, quis in tanta incertitudine præferendus?

Respondeo, vel rescriptum est concernens ad forum contentiosum, & tunc sit neuter ex Vicariis eligi in iudicem potest, partibus non consentientibus, sed recurrendum iterum ad Pontificem; ita Sanch. lib. 8. de matr. d. 27. n. 37. Pirr. Corrad. de dispens. lib. 7. cap. 4. n. 4. Ratio est, quia cum partes hic non convenire supponantur, possider æquè libertas utriusque ad eum dubium iudicem repellendum, & ex alia parte, cum neuter eorum iudicibus sit à Pontifice determinatè designatus, neutri iurisdicção delegatur. At si partes consentiant in alterutrum, is eligi merito potest, quia tunc voluntas Pontificis, quæ intendit partibus providere, præsumitur illi ab utraque parte electo iurisdiccionem communicare. Facit huc quod dixi v. *Nomen dubium*, n. 1. de tutore. Vel ejusmodi rescriptum est gratiosum, quale est in dispensationibus matrimonij, bigamiæ, legitimitatis, &c. tunc puto posse eligi quemlibet ex duobus, quem velit is, in cuius favorem emanavit rescriptum, seu dispensatio; ita Sanch. ibid. Ratio est, quia præsumitur Pontifex designare eum, quem dispensandum voluerit, ut potè in cuius favorem Summus Pontifex rescripserit. Si simile quid eveniret in delegato à Principe seculari, eade resolutio erit casui proportionaliter applicanda.

2. Restitutio. Vide v. *Furtum*, & v. *Dammum seculum*, & v. *Solutio debiti*. Debes certò centum, dubitas an solveris, adhuc solvere centum teneris: Ita de Lugo de just.

dm. 1. d. 18. sect. 1. à num. 8. Debes sub dubio centum, quæ certus es non solvisse, ad onere solvendi liber es. Ratio est, quia ibi possidet vinculum debiti, hic tua libertas. In priore casu, non solum debitor, sed etiam creditor dubitat de solutione: Laym. lib. 1. tr. 1. c. 5. §. 4. m. 4. 1. in fine, Diana p. 4. tr. 3. r. 32. docet probabiliter etiam esse non esse dividendam, & solum partem pro rata dubij dandam huic creditori: Ratio, quidem in materia iustitiæ probabilis est, quia cum is non habeat, nisi dubium ius, non est æquum ut ei solvatur tantum, quantum solveretur, si haberet ius certum: solvatur ergo pro rata dubij. Id iterum me notasse memini sup. §. 5. n. 9. Dico autem (in materia iustitiæ) nam in aliis materiis multa absurda sequerentur, ut expendi de Lugo de iust. c. 1. d. 18. sect. 1. à n. 18. contra Laym. ego verò aio id solum esse probabile in materia iustitiæ, dispensatamque pro aliis materiis alteri non diffculter inveniendam relinquo: cum mihi sit satis pro modo autoritas Layman, & Dianæ, qui non de aliis materiis, sed solum de materia iustitiæ loquuntur.

Verum ad alia quæ hic dicenda se offerunt, accedamus.

Possessionem cuiusdam rei certò obtineo, sed ambigo, an ea res mea sit? ad restitutionem teneor?

Respondeo, vel incepisti obtinere bona fide, vel mala, vel dubia, de omnibus separatim.

Si primum, & deinde quidem incepit confurgere contra te dubium, inquit: Incepitne eiusmodi dubium, ex levibus, vel probabilibus rationibus, an ex moraliter convincentibus, hoc est, ex rationibus eius generis; quæ omnem probabilitatem contrariam depellunt? ex levibus, vel probabilibus, non teneris ad restitutionem; possessio enim tibi suffragatur contra omnes rationes non convincentes: teneris tamen veritatem inquirere, modo mox n. 5. dicendo. Si ex convincentibus, rem restituere teneris, quia iam mala fides certa contra possessionem incipit non pugnare solum, sed etiam expugnare.

3. Si verò incepisti mala fide possidere, locus questionis non datur, omni enim restituere teneris, cum possessor malæ fidei semper restitutioni subiaceat, cui autem restitutio sit facienda, quando ignoratur dominus, mox intelliges n. 9. & fine.

4. Denique, si dubia fide possidere incepisti, & ad indagandam veritatem minus attendisti: nec est locus questionis, assimilari enim mala fide possidenti, ut omnes docemus; de qua re lege de Lug. r. 1. de just. d. 17. sect. 4. & d. 18. sect. 1. quare obligaris ad noyā diligentiam, quæ verum dominum possit inveniri, faciendam: Quod si hic incepisti non possit, cui res sit restituenda mox dicam.

5. Nunc doctrinæ ratio monet, ut de hac diligentiā subdamp. Primum omnium cum diligentiam adhibendam esse dico, intelligo hic, tum in similibus moralem, ordinariam, ad extraordinarias enim nemo, ex vi legis ordinariæ, tenetur. Deinde si bona fidei possessor incipiat dubitare, an res sit sua, videndum an semper teneatur examinare, & inquirere veritatem? Ut item an semper possessor dubiæ fidei ad idem obligetur? Respondeo. Si incipiat dubitare, & hic fuerit, vel sit dubius propter leves rationes, non tenetur, si propter graves, idest probabiles, tenetur; ita Villalob. in summ. t. diff. 20. n. 4. alii quoque.

Ratio prioris dicti est, quia nemo tenetur inquisitionem contra se instituire ex levibus rationibus; sicut enim ipse superior non tenetur, & fortè non potest ex levibus coniecturis moveri ad inquirendum contra te, sic multò magis nec tu adversus te ipsum. Ratio posterioris est, quia tunc prudenter timere debes, ne tua possessio vincatur à certitudine contrarij, quæ probabiliter sit appacitura, quādo rem apud te retinere non poteris.

6. Iam si adhibita morali diligentiā verus dominus inveniatur, ei res attribuetur; At si non inveniatur, poterit (ajunt Castro P. t. 1. r. 1. d. 3. p. 2. n. 9. Coninch. Valsq. & Sanch. Mol. alii que apud Dianam p. 4. tr. 3. ref. 25. sanè probabiliter) possessor sibi rem retinere, quia cum illæ rationes propter quas dubitat, supponantur solum esse,

ad summum probabiles, semper praevalere possunt, quoniam habet ipse rei, quae possessio solum cedit, ut milles rationibus, rationibus convincitur. Alij, ut de Lugo, tom. 1. de iust. diff. 18. sect. 1. n. 4. & ibid. diff. 2. sect. 1. n. 84. quos libentius sequor, docent rem esse dividendam pro rata inter ipsum possessorem, & alios, si in noscantur, quia hac possessio non est nisi dubie bona, ergo non potest totaliter favore possideri. Quod si in nequaquam in rem possunt, tunc rem totam dictus possessor retineat, quia tunc nullus potest contra ipsum, etiam sub dubio, contendere, ergo illa possessio, quamvis dubie bona sit, soli favorebit, illi, inquam, qui ab initio possessor bona fidei fuit, de quo loquimur.

7. Inquires primo: & quis censendus sit verus Dominus? Respondeo is, qui per probabilem aliquam rationem negari non potest, si enim probabiliter negari possit, non erit certo dominus verus, & consequenter contra possessionem non praevalere.

8. Inquires secundo: quid si inveniatur duo, qui veri domini appareant, nec possit dignosci, quisnam ex his certo dominus sit? Respondeo esse rem dividendam pro rata dubij: ita Molin. 1. de iust. d. 72. n. 5. Lessius lib. 2. c. 1. d. 1. Bonac. de rest. d. 2. p. 2. n. 1. est enim regula generalis, restitutionem esse mensurandam iuxta jus, quod quisque participat, ut modò in simili n. 1. & verb. Nomen dubium n. 3. & alijs nigris saepe dictum est.

9. Sed quid si omisit quis praedictam inquirendam diligentiam, & interim supervenit circumstantia, per quam dominus verus non possit amplius innotescere, ut si mortui fuerint ij, qui apti testes esse potuissent, valerent sibi rem illam retinere? Respondeo hunc mortaliter peccasse, sed rem retinere sibi licite posse, ita Bonac. de contrah. d. 1. p. 2. n. 8. & probabile putat Castro P. tom. 1. r. 1. d. 1. p. 2. n. 9. quibus adde Dianam p. 3. r. 3. ref. 29. quia post mortem testium, nescio nunc (quidquid sit antea) habet meliorem conditionem, seu jus, quam ipse qui bona fidei possessor ab initio fuit, qui certo rem possidet. Si enim initio male fidei possessor, vel huic similis fuit, de quibus dixi n. 3. & 4. retinere non potest, sed pauperibus erogare tenetur (ut fuse explicat de Lugo de iust.) vel per Bullam compositionis sibi consulere iuxta ea, quae docentur in expositione Bullae Cruciae.

10. Denique, si adhibita diligentia, & domino non appareat, is qui est bona fidei possessor, rem consumat, vel vendat, si post eam consumptionem appareat verus dominus, ad quid ejusmodi possessor tenebitur? Respondeo teneri solum ad restituendum domino id, in quo factus est error: quia is post exhibitam diligentiam fuit etiam possessor bona fidei: possessor bona fidei, ut est communis doctrina, non obligatur in similibus casibus nisi ad restituendum id, in quo recuperator factus est. Quid si is dubitet an in aliquo factus sit ditior? Respondeo, tunc sibi persuadere licite valet, se non esse factum ditiozem, & sic potest nihil restituere, quia ex communiter contingentibus praesumatur latius, vixisse: ita Sanchez & Bonac. apud Bardi de conf. d. 6. c. 9. §. 6.

11. Petes, dam diligentem exhibebitur ad invenientem dominum, licetne ejusmodi possessori rem retinere, vel alienare? Respondeo, potest retinere, sed cum intentione rem servandi tanquam in deposito; si enim hodie non dat, poterit securius dare cras: siquidem si imprudenter nunc daret, proliquis difficulter posset postea recuperare? Si res sit fructifera, an possit colligere fructus, innui supra v. Matrimonium n. 4. Alienare autem non potest nisi cum duabus conditionibus, quas in simili dixi supra §. 6. n. 6. quem locum recole.

1. Reus & Testis. Dubitant hi, an legitime interrogentur a Iudice: obligabunturne ad ejus nuntium respondere? Supponimus hic obligari hos legitimo iudici parere: nam ex certum infra lib. 2. c. 4. §. 3. de tota hac re benignius disputabitur.

Respondeo non obligari, etiam si Iudex praecipiat, sub poena excommunicationis. Ita Fag. in Dec. praecip. 2. lib. 1. c. 11. n. 18. de Lugo de iustitia, t. 2. d. 40. sect. 1. num. 3.

Sanchez in Dec. lib. 6. c. 3. n. 23. & in consil. 6. c. 3. dub. 3. 1. Pasqual. decis. 126. Ratio est, quia Reus, & Testis sunt in possessione suae libertatis valendi equivocare ex causa: ergo ab hac non possunt deturbari propter dubium legitimae interrogationis; Causa autem hic semper intervenit, quia semper ij possunt velle custodire suum jus, quo possunt non aperire veritatem ei, qui ex certa, & manifesta obligatione non debeant.

2. Scio quosdam nostram responsionem admittere, si timeatur a reo, vel teste magnum malum, non verò exiguum, quale esset modicam pecuniam amittere, &c. Sed hos sequi non possum, quia praedicta possessio libertatis in reo, & teste aequè praevalere, sive grave, sive leve damnum timeatur.

3. Luge Dianam p. 3. r. 3. ref. 106. qui sine distinctione universaliter nostram sententiam amplectitur. Vnde colligit, quando superior inquit generaliter super aliquo notorio delicto, cuius Author nescitur, posse te vocatum ad testificandum equivocare, si dubites, num infamia, vel indicia sint contra delinquentem, licet iure delinquentem scias. Nec contrarium docent Sanchez, & de Lugo, ut quidam putant. Audi de Lugo Regum. 6. Regulam hanc (inquit) non procedere adnotet Sanchez n. 3. & 4. in rebus levioribus, ubi leve sequitur periculum in quibus si certò constat Iudicem esse virum probum, & peritum, tam reus, quam testis debent in dubio respondere, & manifestare veritatem. Tantum de Lugo ex Sanchez. Vides? tunc solum obstringit hi DD. reum, & testem, cum Iudex pius est, & peritus; sanè quia propter has circumstantias praesumendus est Iudex, certò legitime interrogare, ergo jam non sumus in casu dubio. Quare, si verè perleverat omnibus pensatis ejusmodi dubium, numquam hi Doctores videntur nostram Responsionem in levi damno limitasse, solum aliquando ex peritiis, & pietate Iudicis, legitimam certò esse interrogationem collegerunt.

4. Illud nihilominus advertendum est, quando periclitaretur bonum commune, vel innocentis grave damnum, te interrogatum a Iudice debere ad ejus mentem in similibus dubiis respondere, si solum tibi subest leve periculum, quia pugnarent hic tua libertas, & bonum grave innocentis: at bono communi semper tuum bonum peculiare est postponendum: & bonum grave innocentis tua levi damno, juxta vulgares charitatis leges, debet anteponi.

1. Scandalum. Dubitat quis, an sua actio sit futura causa peccati in proximo, licetne illam exercere possit? Supponimus autem ipsum non intendere peccatum alterius, si enim intendat, erit scandalum directum, & sine dubio peccaminosum, ut dictum est in nostro opusculo. de exp. conf. lib. 2. cap. 1. §. 17. n. 100.

Respondeo respondendo prius quod ibid. n. 103. ex Sanchez notavi, plures excusari a praedicto peccato scandalis, quod ibidem indirectum vocavimus, quia vel ipsi tam pravi sunt, ut eorum malum exemplum parum noceat, vel qui inducuntur, tam faciles sunt, proclivisque ad peccandum; ut qui suo exemplo occasionem illis obtulit, non censetur eos moraliter inducere.

2. Proposito, assero licite praedictam actionem exerceri posse. Ratio est, quia tunc peccato peccato scandalis, quando actio mea moraliter censetur inducere proximum ad peccatum, ut jam dictum est, sed quando dubito an mea actio futura sit causa peccati in proximo, non censeo ipsum inducere ad peccatum, ergo, &c. Minor probatur ex doctrina toties allata, neminem in dubio censendum committere delictum, & omnes, nisi contrarium constet, debere reputari bonos: l. Merito. ff. pro socio, lege Menochium de pecc. simp. lib. 1. praef. 29. n. 18. docentem praesumptionem, quae delictum excludit, esse omnium fortissimam: nam inde fit, ut quoties dubito, an proximus sit admissurus peccatum, debeam deponere, imò repellere hoc dubium, & censere illum non peccaturum, atque adeo putare meam actionem nequaquam inducere proximum ad peccatum.

1. Sape

1. *Sepeliri in loco sacro.* Puer, & quo deditur, an sit Baptizatus, in loco sacro sepeliendus nequam esset, quia certò possidet in puero Paganismus, qui fuit ante Baptismum dubius: at spectata Ecclesiæ benignitate, sepeliatur, usurpando ceremonias sacras sub tacita conditione, si est Baptizatus; ita Bonac. apud Dianam p. 4. tr. 3. ref. 6. Ratio est quia ipsa non præsumitur repetere ab Ecclesiastica sepultura, nisi certò non Baptizatos.

2. Qui se ipsum voluntariè interfecit, non est Ecclesiastica sepultura decorandus, c. *Placuit ut qui*, 23. q. 5. nisi signa contritionis fortè dederit antequam spiraret. Ita ex Sylvest. Laym. lib. 3. sect. 5. tr. 3. p. 3. c. 1. n. 8. si quis igitur inveniatur domi laqueo suspensus, gladio confectus, & puteum projectus, &c. nec ad hunc conjecturæ, utrum ex se, an ab alio, vel casu occisus fuerit, gaudebitur sacra sepultura; Respondeo gaudebit: ita Covar. lib. 2. var. c. 1. n. 11. Lavius de pisco, & recentis fun. mor. 2. c. 12. d. n. 31. quia in dubio nemo præsumitur delictum commisisse: Contrariæ autem conjecturæ, ut iudex posset huic negare humationem sacram, & vehementes esse deberent, hoc est, evincentes eam universalem præsumptionem, quia nemo est existimandus admisisse delictum. Si certum sit aliquem sibi mortem conscivisse, dubitatur verò an ex amentia vel furore, indeliberatè, an verò voluntariè sanamente id fecerit, Layman. l. cit. docet non esse sepeliendum in loco sacro, quia possidet certò delictum, & quia praxis Ecclesiæ ejusmodi occisorem asserere solet sacra sepultura, nisi ex huius coniciat ex aliqua gravi causa in furorem abiisse, sed tu expende illud Canonis citati (voluntariè) & vide an huic favere possit.

3. *Servus.* Certum est, te meo patri famulatum exhibuisse, seu ipsi operam tuam locasse; Incertum, an mercedem habueris, teneor absolute loquendo ego hæres, ad exhibendam tibi congruam mercedem, quia debitum est certum, sed ius incertum, prævalet ergo debitum. Dixi (absolute) nam si obstat legitima præscriptio, vel quid simile, non verfaremur in dubio, sed certa lex esset observanda. Itege Molin. 1. de iust. d. 67. pag. lib. 2. de iust. c. 15. n. 39.

De servitiis exhibitis vltro à servis, Vide v. *Donatio*, nup. 5.

1. *Simonia.* Contra Simoniacos sive communes, sive confidentiales sunt multe pœnæ, præsertim excommunicatio, & obligatio dimittendi beneficium simoniacè obtentum. Et quidem si simonia fuerit certò & indubitanter commissæ, te pœnas incurrisse, non est quod ambigamus. Si fuerit probabiliter non commissæ, eas non incurrisse, quia secutus fuisti, vel nunc sequi potes opinionem probabilem. At quid in dubio? Scis, v.g. certò te centum aureos dedisse, sed dubitas, an dederis in pretium rei spiritualis, seu rei annexæ spirituali, an potius ob aliquid quod temporale, seu ob aliquid quod solum se removere habuerit ad rem illam obtinendam?

Respondeo, te non incurrisse pœnas, quare posse te reputare liberum ab obligatione dimittendi beneficium, & ab excommunicatione. Ratio est, tum quia in utroque foro, de quo lege Farinac. conf. 75. lib. non est æquum ut subeat pœna certa pro delicto incerto c. *Grave* 11. n. 3. c. *Iudicame*. 30. q. 5. c. *Abuisse*, d. 33. Inst. de rerum divisione, §. *Illuc* questum, & Inst. de Alt. Curare, tum quia possessio ipse innocentie prævalet, donec certum delictum probetur. Quod si, mala fide se in possessionem Beneficij immisisti, quia scilicet dubitabas de simonia patrata, peccasti quidem ex conscientia erronea, qua putabas habere malam fidem, & de hoc peccato debes in Confessione absolvi: sed revera ob rationes dictas nequaquam pœnas incurrisse, quæ fulminantur contra non dubiam simoniam: Quare nunc depone illam erroneam, conscientiam, & Beneficium retine.

1. *Sigillum Confessionis.* Cadere in sigillum confessionis, peccatum dubiè ex confessione notum, dixi in appendice, seu lib. 5. opusc. de confess. c. 3. n. 20. nec me ab hac certissima sententia movent aliqua in contrarium allata novissimè à P. Bardi de conf. discept. 6. c. 11. p. 4. §. 1.

1. *Solutio debiti.* Debeo tibi centum ex uno, & alia

centum ex alio titulo, si tibi solvam centum dumtaxat pro quo debito satisfaciatur, si nihil exprimam?

Respondeo: Hic locum non habet questio de conscientia dubia; cæstat enim id debitum extingui, etiam in foro externo, quod magis gravat debitorem, & ratio est, quia quilibet censetur operari quod sibi utilius est, ita de Lugo aliquos citans t. 1. de iust. d. 16. sect. 6. n. 128.

Hinc debitum solvens, censetur in dubio velle solvere potius pro debito maturato, quam pro maturando, pro debito nomine proprio tractato, quam alieno ex fiducijsione; pro liquido, quam non liquido; pro anteriore, quam posteriore; pro debito, de quo currit interesse, quam pro mero mutuo. Favent huic doctrinæ ea quæ dixi v. *Donati*, n. 2.

2. Si tamen debes decursa, & capitale, & aliquam partem modo dicto solvas, pro decursis satisfacies, non pro capitali, quia ad indemnitate creditoris id merito decernit l. 9. de sol. & l. usur. eod. de usur. Quod si debita sint paria oneris, tunc iudicaberis solvisse pro omnibus pro rata, quia est major ratio de uno, quam de altero.

3. *Debitum est autem.* (si nihil exprimam) nam si debitor verbis dixit, vel mente voluit pro uno potius, quam pro alio satisfaci, tali dicto, vel intentioni standum erit etiam in foro conscientie, quia obligatio tollitur dependentè à voluntate ipsius, quare cum per illam intentionem jam ablata sit, non poterit illa obligatio, per quamvis retractationem reviviscere.

4. Sed quid, si tibi debeo centum ex quocumque titulo iustitiæ, sive ex contractu, sive ex re accepta, sive ex injusta acceptione, & interim do tibi gratis centum, sive per remunerationem non debitam ex iustitia, sive gratiosam donationem, nihil exprimendo, inò nihil cogitando de debito illo iustitiæ, intelligiturque extinctum illud iustitiæ debitum, quod mihi multum sine dubio grave est? Respondeo, licet non extingui sit probabile, quia debitum non extinguitur, nisi per solutionem: hæc autem donatio est: Ita Sanchez alique apud Dianam mox citandum. Tamen etiam est probabile extingui, ita Nicol. Baldel. Magister in Theologicis meus t. 1. lib. 5. d. 25. n. 18. ex l. cum & pluribus, ff. de solut. quia adeest voluntas semper in homine implicita, & generalis satisfaciendi, prout potest per annum quæque actum suis obligationibus, quas ipse habet, tum in materijs alijs, tum in materia iustitiæ, ex qua sententia sequitur, si quis ex devotione inviseret Ecclesiam, recitaret coronam daret elemosynam, Missæ interesset, &c. & deinde recordaretur, se illa voluisse, vel à Confessario iussu sibi fuisse, vel ad hoc præceptum ea faciendi, de quo vide Dianam p. 3. tr. 6. ref. 57. & 77. sequitur, inquam, non teneri iterum ad ea, quia jam per illam generalem voluntatem illis satisfecit; nam propterea, ait Sanchez in Dec. lib. 1. c. 13. n. 11. qui nihil cogitans elemosynam, v.g. centum aureorum, per totum annum sparsim pauperibus dedit, si deinde advertat se centum debuisse reddere ob aliquam obligationem, ad iterum largiendum non obligabitur, & item Beneficiarius, qui centum Ecclesiæ suæ deberet ex omfissione Officii Divini, si eidem Ecclesiæ, nihil de hac obligatione cogitans, sacram, v.g. vestem ejusdem pretii donavisset, ad nihil propter eandem rationem, amplius satis probabiliter teneretur. Ita Layman lib. 3. sect. 5. tr. 2. c. 22. n. 9. & apud Dianam p. 3. tr. 6. ref. 57.

5. *Debitum est de debitore quando ex se solvit debitum:* quid de creditore, quando sibi compensat de bonis, quæ potest clam habere sui debitoris. parine modo censetur sibi compensare illud creditum, quod sibi utilis est: Respondeo ita, quod quia longè est à nostro instituto, vide fusè apud de Lugo de iust. d. 16. sect. 6. n. 129. Dixi nihilominus de hoc breviter supra verbo, *Compensatio*.

1. *Sponsalia.* Si dubium sit, post habita sponsalia, num aliquis defectus notabilis supervenerit, vel cognitus de novo fuerit, questio solet fieri, an possit sponsus à contrahendo matrimonio resilire, & regula quidem universalis, hæc dari consuevit: quando sponsus, quamvis ignorasset defectum illum, ita erat affectus, ut si illum agnovisset,

erit Domini, quippe sue rei pretium, Respondeo, de Lugo, de iust. tom. 2. d. 26. sect. 9. n. 15. alique laborant in assignandis conjecturis, an hæc venditio nomine alieno fuerit, an proprio, & recte. Verum, si in hoc sistamus questionem non diluimus; nostras enim quæstio est, an adhuc remanente dubio post expensas conjecturas, statueretur sit pro Domino, an pro venditore. Dicuntur igitur statuendum pro Domino velis. Ratio est toties dicta, quia prius fuit vestem fuisse Domini, & hoc certum est, at postea dubitatur, an fuerit empti ab hoc venditore, prævalere ergo Dominus.

1. Virgo. Desloravit quis Virginem multa promittens, inter quæ omnibus expensis, ambigitur an infecerit promissio illam ducendi, vel dotandi, ad quid obligatur? Respondeo ad nihil, quia libertas ipsius est certa promissio incerte. Vide v. Nota.

Idem dico, si quis dubitet, an Virginem per fraudem vim, metum seduxerit, in quibus casibus leges desloratorem urgent ad dotandum, vel ad damnum alia via rescipiendum. Ita inclinatur Bardi de conscientia d. 6. cap. 9. §. 22. contra Molinæ & de Lugo ab eodem citatos. Ratio est, tum quia possidet certa desloratoris libertas, tum quia nemo præsumitur delictum fraudis commisisse, l. merito ff. de dub.

At certò quis promissit dictam virginem ducere, vel dotare, sed dubitat an ab ipso fuerit virgo inventa? Respondeo iudicandum est fuisse inveniam virginem, atque adeò ducendam, vel dotandam à desloratore. Ita Menoch. lib. 6. præsup. n. 1. & 3. Mol. l. 4. de iust. tr. 3. d. 104. n. 12. de Lugo de iust. to. 1. d. 12. sect. 1. n. 3. Ratio est, quia prior est virginitas, illa ergo possidet: nec vinci ejus possessio potest, nisi ex aliis potentioribus conjecturis colligatur præsumptio contra illam, quales essent eam habitasse in prostibulo, habito meretricio incedisse, & similes à Menoch. allatæ loc. cit.

Voti irritatio. Vide v. Actus.

Voti dispensatio. Vide verbo Dispensatio.

7. Votum. Si dubites an voveris, vel juraveris, non obligaris ad votum, ita Sanc. lib. 1. in Dec. c. 19. num. 36. & lib. 1. de matr. d. 9. n. 1. Reb. lib. 1. q. 2. num. 13. & passim, etiam si magis propendat, quod voveris, vel juraveris, modò hæc propensio lineam dubij non transiliat. Ita Castro P. 1. tr. 1. d. 3. p. 13. n. 17. citans Suarium, & utrumque Sanchez. Ratio est, quia semper possidet libertas, & iniquum esset pro debito incerto, certam solutionem exposcere.

2. Idem dic, si dubites, an votum, seu promissio se extendat ad illam, vel illam materiam, v. g. an voveris in jejuniis te abstinere à lacticinis, &c. jam enim tunc dubitas de ejus rei promissione; At vtrò si promiseris, seu voveris, sed anceps es, an solveris, solvere teneris, quia tunc possidet promissio, seu votum Ita Sanc. Rebel. loco citato, alique.

3. Si dubites, an res sint ita notabiliter mutata, ut excuseris à promissione, sanè excusari non poteris, Ita Castro P. 1. tr. 13. d. 2. de juramento. p. 65. n. 4. ex Sanchez. v. g. jurasti, seu vovisti ingressum in Religionem, à quo excusaris ob gravem habitalem morbum, deinde incipis bene habere, sed cum dubio, an restitutus integre teneris ingredi, quia obligatio est certa, excusatio dubia. Sed certè licet doctrina hæc vera esset propter rationem dictam, circa quam tamen lege, quæ supra diximus verbo, sponsalia: & expende affectum voventis: at aliquid peculiare hic haberi possit, per quod excusaretur quis ab ingressu; si enim ingrediendo subiret etiam sub solo dubio grave periculum reincidendi in morbum, excusaretur, eo modo quo supra, v. Hora Canonice, n. 2. diximus excusari quempiam à præceptis in simili dubio periculo.

4. Si certus sis te vovisse jejuniium, v. g. Sabbati, sed dubitas, an dictus dies signatus à te fuerit, ob devotionem ejus particularem, an vtrò tanquam terminus, ne scilicet differretur jejuniium ultra illam: diem tunc transacto sine jejuniio Sabbato, debes adhuc jejuniium, quia possi-

des votum, certus enim es de illo, incertus de termino. Ita Suar. Azor. cum Bonaz. d. 4. de voto, q. 2. p. 5. §. 1. n. 1.

5. Si dubites, an tua verba continuerint promissionem potius, quam propositum, non teneris, quia dubius es de ipsa substantia promissionis, certus de tua libertate.

6. Sed quid, si certò vovisti, vel jurasti, at ambigis, an animum te obligandi habueris per illa verba, seu per illud juramentum, & quid si dubites, an tua verba invocationem Dei, quæ est de essentia juramenti, saltem tacite continuerint? Respondeo, Suar. de voto, lib. 4. c. 6. n. 3. 1. 1. tr. 1. Castro P. 1. d. 3. p. 19. n. 4. Merolla l. 1. d. 3. c. 3. d. 2. coroll. 3. n. 84. alique, censent in utroque casu te obligari, quia possidet promissio, quæ certò voce tenus emissæ est, & consequenter, cum nemo sit præsumendus voluisse peccare, aliud proferendo verbis, aliud habendo in animo præsumendum est assidue certum animum se obligandi. Puto tamen non esse improbabile te nequaquam obligari, ita Alphonsus de Leone, quem citat, & sequitur Carap. lib. 3. Theolog. mor. n. 1338. quia possidet libertas, & dum solum voce tenus est promissio, verè dubitatur de substantia ipsius, dum dubitatur an animus se obligandi, vel Deum invocandi affuerit; ergo ejusmodi dubitatio non potest prævalere contra certam libertatem.

Nec obstat allata præsumptio, juxta quam fateor iudicem judicare debere contra promittentem in conscientia, si verè dubitetur, prævalebit, ut dictum est, libertas.

7. Si cum certò promiseris, vel voveris, dubitas, num promiseris ingredi Religionem aliquam indeterminatè an determinatè hæc. Vel num promiseris castitatem perpetuam, an temporalem, Vel num Religionem hanc strictiorem, apud illam laxiorem, Vel num voveris dare centum: an ducenta? Num majores mensuras, an minores? Vinumne optimum, an mediocre? Totumne Rosarium recitare, an tertiam ejus partem, & similia; potes eligere quod minus est; quia in hæc omnibus possidet libertas, quæ non est à superveniente dubio comprimenda c. ex parte, de cens. & ibi Gloss. & Abbas; lege item Merolla l. 1. d. 3. c. 3. d. 2. coroll. 3. Carap. l. c. à num. 1339. Suarium l. 2. de Rel. tr. 6. lib. 4. c. 8. n. 8. Idem esse in legatis dixi v. Legatum, ubi notavi, & mox advertam necessariam cautionem.

8. Propterea rectè docet Sanchez in Dec. lib. 4. c. 13. n. 15. si vovisti orationem, vel elemosynam, satis esse recitare unum Ave, vel unum largiri obolum, si vovisti dare plures res, satis esse dare duas, quod scilicet minus, minusque gravat voventem. Vide v. Elemosyna.

9. Propterea item, si vovisti sub conditionibus aliquibus, & dubitas, an sub iis copulativè, an disjunctivè, potes putare, quod copulativè; quia id minus te onerat, v. g. promissisti jejuniium si tuus pater absens convalesceret, domumque rediret, nec potes dignoscere an utramque conditionem simul intenderis, an tantum unam, v. g. sanitatem, potes putare utramque intendisse, &c. Ita Sanchez l. c. 2. n. 20.

10. Propterea etiam, si dubites an in voto jejunandi omnibus vigiliis, vel Sabbatis, v. g. incluseris vigiliam Natalis Domini, potes jentaculum pingue tunc assumere, quia potes eligere quod minus te gravat: ita Sanchez l. c. 11. n. 65. alique passim apud Bardi de conscientia d. 6. c. 1. §. 14. n. 2. Adde te certum esse de concessione illud pingue tunc assumendi, incertum de obligatione, ergo prævalere ius concessionis.

11. Pari modo, si certus es, te vovisse non ludere sub poena largiendi in elemosynam unum aureum, vel certus es te vovisse jejuniium in vigilia, v. g. Beati Aloysij; at incertus, num solum pro prima vice qua ludis, vel pro prima vigilia anni: non obligaberis, nisi pro prima vice: vel pro primo anno. Ita Sà Votum, n. 26. Ratio est jam dicta, quia potes eligere quod minus est.

12. Ex eodem principio resolve id quod alij, ut Bardi l. c. §. lare, ex aliis principiis rectè item statuunt primum scilicet, qui vovit non habiturum copulam cum femina, & sine dolo incertus sit, an intellexerit etiam de copula licita, utrum, inquam, possit licitè uxorem ducere.

dicere, illamque cognoscere? Dico enim posse, quia
potest eligere, quod minus est. Et certe votum est stricti
iuris, atque agendi odiosum, liquident est lex, quam sibi
imponit contra suam libertatem votis, ergo cotardanda
est interpretationem strictam, non vero extendenda
ad latam includendo in casu dicto etiam populum licentem
13. Ad hæc, certe scias re vovisse, v. g. castitatem,
debitis autem in seculone, an potius in Religione so-
luta potes eligere quod minus est? cum in hoc casu pari-
ter possides libertatem mandandi sculo, serva igitur
in sermo castitatem. Ita Catam. *l. c.* 181.

14. Eodem modo si ambigis, an verberis castitate
absolutes, an conditionatam, si Religiosus, v. g. feres,
proceps iudicare te conditionatam vovisse, quia id minus
certum est; Ita Sanchez in *Declib.* 4. c. 16. m. 114. An autem deus
generet idam conditionem, si a te dependeat, dicitur
certum, cum de voto conditionato. Quod si certis scias vo-
vere ponere aliquam conditionem, teneris illam ponere
et si dubitas, non teneris propter regulam generalem
votum recipiam, quia praevalet tunc libertas.

15. Insuper, si dubites, utrum voveris absolute
exaltatum, v. g. ad honorem Dei, an sub aliquo condi-
tione, vel poena, si sanitate receperis, vel si luseris, po-
tes tibi persuadere sub conditione, vel sub poena vovisse,
aque adeo ex sententia probabilis, *infra* dicenda, votum
tuum non esse reservatum, id enim certum non est. Si
dubites an conditio sub qua vovisti fuerit impleta, ne-
cessario censio non esse impletam, quia tunc dubium est de
ipsa essentia obligationis. Et quia quando, (licet certo
quid voveris) dubitas, seu non recordaris, an gratiam,
v. g. sanitate, ad quam impetrandam, votum direxisti,
obtinueris, necne, dubium cadit super conditionem,
an scilicet illa fuerit adimpleta, ideo, propter eandem
rationem praevalentem, tua libertas, nec voti reus eris.
Colligitur id ex Sanchez lib. 4. *sum. cap. 25. n. 9. & cap. 16.*
c. 1. item ibi *cap. 23. n. 29.*

19. Deinde, si dubites utrum voveris perseveran-
tiam, vel professionem, an solum ingressum, teneris co-
lum ad ingressum, quia hoc minus ultique est. Ita Suar.
tom. 2. de ref. l. 6. lib. 4. c. 8. n. 7. legitur Sanch. apud Dia-
man. p. 4. tr. 3. ref. 36. Caramell. lib. 3. Theol. mor. n. 146 5.
de iur. Reg. S. Ben. n. 360. non improbabilem tenet
ne ad ingressum quidem teneri. Ratio est, quia
malum est ingredi cum animo egrediendi, nec certe nullus
prudens laici invenit ingenio consuleret. Adde hunc mendacem,
& iniquum ipso facto fore contra Religionem, quia nec illum
emitteret, nisi illi videretur exhiberetur, si eo animo. *Aspiratum*
illam esse subdoleretur. Verumid aliquantulum illustre-
mus. Tribus enim modis contingit eculmodi casus po-
tess. Primò, si simul voveas per modum unius ingressum
simul, & egressum paulo post faciendum, & hoc pacto
certum est votum esse invalidum, quia totum complex-
sum est malum, dum continet unam partem malam, scilicet
egressum, qui saltem, ex suppositione ingressus, &
nulla rationabili existente causa, malus est, & inconsu-
tissimus lapit. Secundò, si ingressum solum voveas, de
egressu, vel nihil decernas, vel solum de illo timeas, vis
tamen ingredi, saltem ad probationem: & hoc modo
validum est votum, quia totum, quod vovetur, bonum
in se est, & servari cum laude potest. Tertiò, si voveas
ingressum, & simul proponas, sed non voveas, egressu
Dico hunc esse casum Caramellus, & satis probabiliter
votum hoc validum nequaquam esse. Dices cum aliquib-
us, ut Bardi de conf. d. 6. cap. 1. §. 21. At votum, quod
vovetur, servari cum laude potest, ingressus enim in
Religionem, qui solus vovetur, bonum quid est. Respon-
deo, Nego antecedens, nam ingressus, prout refertur
ad egressum, quamvis sola voluntate propositum, & non
promissum, malum quidem est, & quippe jam refertur ad
egressum, qui positò ingressu bonus esse non potest cum
pari modo fit contra constantiam, & contra religio-
nem nolentem acceptare eum, qui hoc animo laboret.

17. Redeo ad libertatem, quā potes id, quod mi-

18. Rursus, si vovisti Calicem, & debitas, an voveris aureum, argenteum, an stanneum; argenteum, scilicet quoad cuppas debes: qui nomine Calicis intelligitur is, qui est aptus ad utrumque sacrificii. Simili modo si vovisti non permanere in sæculo, debes Religionem ingredi: quia illud (non permanere in sæculo) hoc sonat, ut sit Religiosi se tradere, non autem eremiticam, v.g. vitam assumere, vel simile.

19. Si dubites num voveris, seu promiseris delibere, ex eo quia dubites, in promissio fuerit facta rempore homini, cbrietatis, vel pñonensis, obligaris, ex Sanchez lib. 4. in Dec. cap. 1. num. 14. & 15. quia constat de promissione, ambiguitur de exculpatione. At Castro Palanus r. r. r. 1. d. 3. p. 1. num. 4. & 7. meritis probabile etiam esse ait, te non obligari, non enim est omnino verum tunc constare de promissione, si quidem dum dubitatur, an affuerit plena deliberatio, dubitatur de eo quod necessarii requiritur ad promissionem, atque aded dubitatur de ipsa promissione.

20. Si certus de promissione, vel voto, anceps sis an promiseris tempore amentie, idem propter eandem rationem dicendum est cum Castro *P. l. c. n. 8.* solum perdiligerent est advertendum, difficulter orti posse iusmodi dubium. Primum, quia communiter contingentibus, is, qui certus est de suo voto, certus esse debet de suo usu rationis, nunquam enim insanus vovere solet: ergo si voverit, sanus est. Si vovit, sanus fuit. Secundum, quia qualitas, que naturaliter incit, semper adesse supponitur, nisi clare constet de opposito: at usus rationis naturaliter homini incit, ergo, &c. Si tamen omnibus his perpenfis, adhuc res est dubia, jam dictum est *num. 19.* probabiliter ex Sanchez, & obligari, & probiliter ex Castro Palao, non obligari.

21. Quod si dubites an promissio facta fuerit sine deliberatione ex eo, quod fuit emissâ tempore ira, vel subitâ passionis, eodem, quo dictum est, modo non obligaris, ita Suar. lib. 4. de voto. capite 6. num. 10. quia dubitatur de eo, quod necessariò requiritur ad constitutionem liberae, atque obligatoriae promissionis. Moneo tamen hic iterum, iterumque regulariter non adesse ejusmodi dubium, quia iusta ira; vel passio non solet sufficienter usum rationis tollere; secus occidens aliquem. Iperet excusari à peccato, quem tamen regulariter non excusamus: ita Thom. Sanch. lib. 1. de matrim. d. n. 19.

22. Si, *voveris*, vel *juraveris* aliquid, quod nunc dubitas, an sit licitum, néne, nec potes feri certus de qualitate rei promissæ, ad nihil obligaris, quia certa est tua libertas, sed dubia obligatio, cum rem non esse illicitam, de essentia sit obligationis voti, quid si dubitetur, an votum sit de meliori bono, *infra*, lib. 3. de voto, c. 5. explicando? Respondeo tunc te obligari ad sequendum illud bonum, quia ejusmodi votum honestum est, nec habet unde maculatur, & totum servari, cum laude potest: ita Sanch. in Dec. lib. 4. c. num. 6. At quid dicendum, si certum sit votum, vel juramentum esse de re indifferenti, dubium verò an de re bona? Respondeo ejusmodi votum vel juramentum soli Deo factum non est validum, quia invaliditas est certa, vota enim, & juramenta soli Deo exhibita necessariò debent esse de bono, ut *infra*, lib. 3. cap. 3. de juramento, §. 3. n. 7. dicitur: at Juramentum homini præstitum, validum erit, quia juramenta, ut item *infra*, lib. num. 11. dicitur, homini præstita valida sunt de re indifferenti.

23. Si certus sis te vovisse visitationem, v. g. Virgini-
nis Lauretanae, sed verè dubitas, an in eo vote incluse-
ris laborem peregrinationis ad illam, satisfaciésne huic

voto si recreationis causa, vel negotij inveniaris lauteri, & ibi Sanctissimam Virginem visites? Respondeo satisfieri, non solum si illuc eas animo & visitandi, & negotiandi, ut certum est ex Castro P. tom. 3. r. 15. d. 1. cap. 12. n. 9. & 10. sed etiam si casu illic inveniaris, & non animo visitandi, illuc accesseris. Ratio est toties repetita quia certus es de tua libertate, incertus an includeris dictum laborem peregrinationis, atque adeo nunq. adit votum de labore, ego praevalet libertas. Quando est dubium, qualis sit finis voti, malusne an bonus, an in differens, utrum valeat votum, dicitur commodius lib. 3. cap. 15. §. 2. n. 10. Super sedeo à sexcentis similibus; nam ex allatis facile non allata diluentur.

Vsura. Vide verbo Mutuum.

Atque hæc de conscientia dubia nimis fortasse contra nostrum institutum prolixa, sed profecto nequaquam inutilia, sufficiant.

§. VII. De Conscientia scrupulosa. Unde oriatur, & quomodo cognoscatur scrupulus.

1. **E**X dictis supra, §. 1. num. 6. cognoscis scrupulum esse leve fundamentum, seu argumentum, quo quis movetur ad credendum aliquid omen esse, quod vera non est: scrupulosum autem esse illum, qui motus ex his levibus fundamentis existimat cum errore, vel dubitat, aliquid esse peccatum quod non est. Oritur ejusmodi scrupulus ex variis causis, scilicet ex demone suggerente, ex consortio cum hominibus scrupulosis, ex ignorantia, addita quando ingenij perspicacia, qua quis cognoscit objectiones contra suam actionem, sed nescit eas solvere, ex capitis imbecillitate, seu lensione imaginationis, ex mala corporis constitutione, praesertim melancholia, ex animi infirmitate, praesertim pusillanimitate, ex nimio amore sui ipsius, ex lectione librorum casuum conscientiae in indocto, ex Deo sic disponente, sive ob penam multorum peccatorum, quæ quis commisit in adolescentia, sive ob majus hominis bonum, ejusque exercitium, & purgationem. Ita Azor. p. 1. lib. 2. cap. 20. §. 5. Sair. lib. 2. cap. 14. num. 19. Rodrig. in summa 2. cap. 5. n. 1.

2. Sed difficultas hic in eo versatur, æquanam ratione, quis deprehendat sua argumenta scrupulos esse, sive esse scrupulosum; ipse enim semper putat illud, quo hic, & nunc movetur ad credendum, hoc esse peccatum, cum non sit: non esse leve argumentum, sed grave, & solidum; Si enim esse leve adverteret, jam non timeret ab illo moveri, atque adeo scrupulosus nequaquam esset.

3. Dico (hic & nunc) nam non raro contingit, ut quis sive ex dicto Confessoris, sive ex experientia, quod sua argumenta, quæ aliis sibi solida videbantur, invenit levissima, se cognoscat esse veluti habitualiter scrupulosum: verum deinde, in singularibus actionibus, levissima illa fundamenta ipsi offerantur ita gravia, ut secundum illa cogatur operari, & consequenter errare.

Confessarius certe, sive alius, vel mediocriter doctus facilius scrupulos aliorum, quam suos deprehendit quia in re aliena facilius actionum momenta, qualia sunt, cognoscuntur. Quoniam igitur scrupulosum ex se sua actualia damna cognoscere difficile est utatur sequentibus remediis mox afferendis.

Equidem, qui scrupulis angitur, caligat aliquando in una materia, aliquando in omni: Alij scrupulis opprimuntur in peccatis præteritis perperam, (ut ipsi putant, seu sine dolore confessi: alij in actionibus presentibus exhibendis: Alij in cogitationibus, quibus se semper consensum præbuisse formidant: Alij in alijs, ideo remedia sequentia partim universalia sunt, partim in uno, aliòve genere, ut nimirum iis uti quisque possit, quibus indiget.

Instructio Scrupulosi pro se ipso.

4. Primum, & penè dixerim, unicum remedium est pro omni classe scrupulosorum, ut ejusmodi morbo laborans eligat pro Confessario, vel animæ direttore

virum doctum, & pium, cujus consilio paratus sit omnino acquiescere. Val. tom. 2. disp. 1. quest. 14. p. 4. q. 5. adiens hoc remedium continere omnia remedia. D. Antonius, Sylvestre, Navarrus ab eodem citati. Nisi sic animo sit paratus, & in operando deinde verè Confessario obediat, vel certe conetur, pro incurabili illum habere. Efficit ad me olim scemina nobilis, innumeris agitata scrupulis, totaque urbe ut talis cognita, sponendi me istam, pro virili parte directum, modò mihi promitteret se paratū esse obsequi meis consiliis, nec ad Confessionem iterum peccata deferre, quando ego non deferenda judicarem, ad sacram Communionem accedere, quando præciperem, & alia ejusmodi. Nolit bona mulier hæc mihi promittere, quare illam ut immedicabilem dimisi, veluti dimissam deinde cognovi à pluribus prudentissimis Patribus fuisse.

Ejusmodi generis hominis, pro cerebro læsis habere non pro scrupulosis.

5. Primum igitur, ut dico, remedium est, ut scrupulos animæ suæ Directori se subdat omnino, illic credat, atque ea faciat, quæ is imponit, & quamvis ipse deprehendat gravissima argumenta peccandi, deponat libens conscientiam suam ex sola auctoritate Confessarii sic docentis. Nec erit necesse mutare suum judicium, seu habere rationes intrinsecas, quibus eva- cuet sua illa argumenta, sed satis est, ut putet se etiam stante suo illo iudicio, non peccare: & certè de facto coram Deo non peccat, quia sequens sui directoris dictamen, id quod probabile est sequitur, atque adeo prædictè prudenter operatur: ita Vasquez, Lessius, Th. Sanchez, Comich. Salas; Layman, alique apud Ioan. Sanchez. lib. 1. num. 7. & 8.

6. Secundò, quæ diximus, faciat scrupulosus, non solum ex actuali, ut ita dicam, Directoris consilio, sed etiam habituali, hoc est, implet ex se operetur juxta doctrinam Directoris, vel juxta regulas sequentes, absque necessitate eadem apud Directorem deferendi: imò nec deferat, & data opera faciat contra suos scrupulos prudenter enim gerit, ita operando, quod si forte inveniat aliquando se verè malè egisse, malè quidem materialiter se gessisse, non verò formaliter, atque adeo non peccavisse, pro certo & explorato habeat: ita Vasquez, Sayr. Valencia citati à Ioan. Sanchez. item Merolla tom. 1. disp. 2. cap. 2. dub. 3. num. 381.

7. Tertiò, nihil putet esse mortale, nisi quod manifestè, & absque formidine mortale videatur, v. g. non putet se consensisse turpi cogitationi, infidelitati, blasphemiae, &c. nisi certò, & penè dixerim evidenter videat consensisse, consensisse autem difficillimum sanè est in timoræ horum conscientis, qui potius mori eligerent, quam tunc aliter peccare. Expedit etiam similes cogitationes spernere; nec eas ut peccata aperire Confessario; peccata enim verè non sunt: ita Granad. p. 2. tr. 12. d. 5. num. 8. Imò aliquando potest quis adeo esse scrupulosus, ut nisi jurare possit illud esse mortale, credere non debeat esse mortale; ita Vasquez p. 2. disp. 67. cap. 7. num. 3. Addit Ioan. Sanchez l. c. num. 24. fin. & meritiò, aliquos ita scrupulorum tenebris offundi, ut quod imò in mentem venit, statim admisisse putent, (cognovi ego quosdam hujus ingenij.) Igitur etiam si putent se posse jurare in cogitationibus ejusmodi mentem voluntariè fixisse, sibi persuadeant non ita esse, & tunc solum credant peccasse, quando in actum exteriorem proruperunt.

8. Quartò, Qui confessus est diligenter, ut sibi tunc videbatur, uno verbo, bona fide, & deinde incipit dubitare, an sit confessus aliquid peccatum, vel circumstantiam, vel numerum, an cum dolore, &c. certò credat ritè se gessisse, nec indigere nova confessione, licet aliqua peccata relinquenda sint per accidens, non confessi, ita Cajet. v. Scrupulus, qui vehementer commendat hoc consilium. Castro P. tom. 1. tr. 1. disp. 4. part. 2. num. 4. & quidem Sà v. Dubium, num. 5. sic scribit: Scrupulosus non tenetur sateri, nisi quæ potest jurare, & fecisse peccata.

